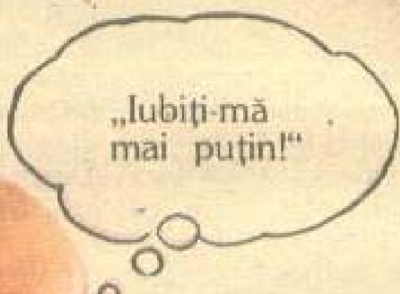
un almanah în almanah flacăra familiei

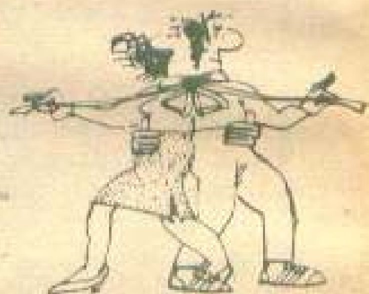
DIN SUMAR

Nunta de aur

Interviu cu un sugar

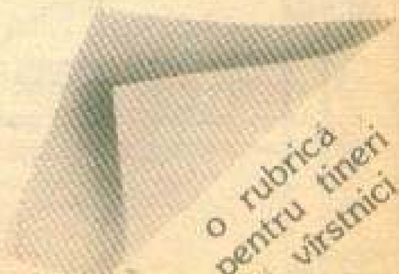
„Căsnicie la prima vedere"

Au tinerii nevoie de sfaturi?

Situații, mai mult sau mai puțin hazlii, cu soți, soții și copii

o rubrică pentru tineri și vîrstnici →

Din universul familiei tinere

(sau cînd viața nu ți se oferă chiar pe tavă)

Familia tînără! Rostite, cuvintele evocă, în primul rînd, momentul festiv, cu flori și sărutări, al începutului vieții în doi, momentul în care EA și EL sînt, fără excepție, frumoși, fericiți, unici. Cît timp vor rămîne astfel unul pentru celălalt, asta e o altă întrebare. Sau, de fapt, asta este chiar ÎNTREBAREA. Marea întrebare! Știm de mult că elixirele, fie ele de tinerețe, de viață veșnică sau de căsnicie fericită, sînt simple povești și că noi înșine sîntem magicienii tuturor clipelor minunate pe care le trăim. Dar oare chiar știm asta cu adevărat?

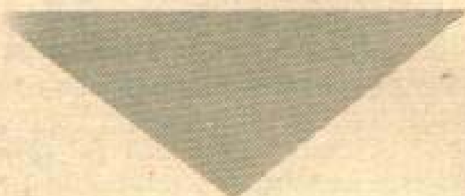

Și încă o ÎNTREBARE, deloc simplă, cu care, poate, ar fi trebuit să începem: ce calități îi cerem viitorului partener de viață? Se pare că, aici, o seamă de lucruri încă nu sînt pe de-a-ntregul limpezi. Întrebate, în cadrul unui test socio-psihologic, care e cea dintîi calitate pe care o pretind viitorului soț, deci primul criteriu de alegere a acestuia, 200 de tinere, eleve în clasa a XII-a a unui liceu bucureștean, s-au pronunțat astfel:

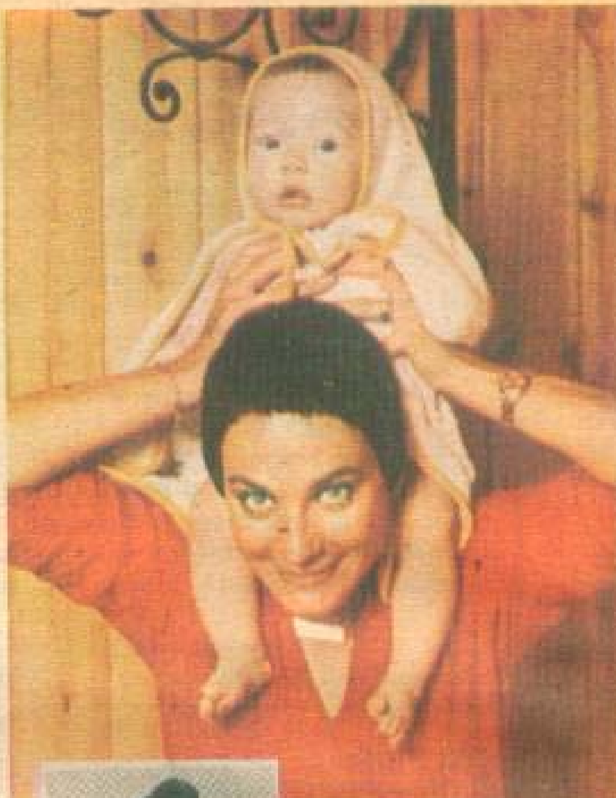
• **pentru frumusețe fizică** – 129 opțiuni, în multiple variante: „umeri largi, prezentabil, ten alb" – 40; „frumos" – 23; „înalt" – 23; „brunet, cu ochi verzi sau albaștri" – 17; „blond, cu ochi albaștri ca Florin Piersic" – 17; „brunet, cu ochi căprui" – 3 etc., în timp ce pentru **bunătate,** spre exemplu, au optat 21 eleve, pentru **frumusețe morală** – 12, pentru **tandrețe, căldură sufletească** – 6, pentru **calități sufletești deosebite** – 1, pentru **statornicie** – 1, iar pentru **bun familist** – tot 1.

Nu ne-am propus „comentarii înțelepte", așa că ne vom opri aici. Dăm însă cuvîntul, în rîndurile care urmează, sociologului Ecaterina Stativă, autoarea unui studiu ale cărui concluzii ar trebui să-i trezească la realitate pe tinerii ce își închipuie căsătoria exclusiv sub lumina unor ochi albaștri (fie ei și foarte frumoși!...).

ARGUMENT. **Căsătoriile tinere sint la ordinea zilei, și toate argumentele (sociale, umane, medicale etc.) pledează, rezolut, în favoarea lor. Nenumărate cupluri tinere, întemeindu-și existența pe dragoste, înțelegere și respect mutual, pe asumarea deplină a îndatoririlor conjugale, pe rîvna îndeplinirii cerințelor unui trai demn, pe dăruirea față de familie, cu un cuvint, se vădesc a fi, în viața de toate zilele, ceea ce numim „familii fericite", centri de forță și de progres ai societății noastre. Alături de ele, cele cîteva cazuri, izolate, pe care le prezentăm mai jos îi invită pe tineri la o matură și responsabilă meditație față de actul, decisiv pentru viață, al căsniciei.**

„Căsnicie" la prima vedere

„Viața în doi" nu se împlinește decît atunci cînd – dulce povară pe umerii părinților – se ivește al treilea. Apoi ceilalți...

Un studiu recent privind familia tînără din perspectivă socio-medicală a relevat o serie de aspecte caracteristice, evidențiind și o serie de factori ce concură la reușita — respectiv, la eșecul — vieții de familie în primii cinci ani de la căsătorie. Întrucît eșecul familial are multiple consecințe sociale, vom prezenta, spre exemplificare, cîteva scurte secvențe din aprecierile și opiniile celor a căror căsnicie a eșuat, ca experiență tristă și de neurmat. Dorim să subliniem că elementele ce au determinat destructurarea unora din familiile tinere studiate sînt, oarecum, specifice, în sensul diferențierii lor de cele ce destabilizează familia după mai mulți ani de existență. În cele ce urmează, prezentăm un caz special — cel al familiei destrămate la scurt timp de la căsătorie.

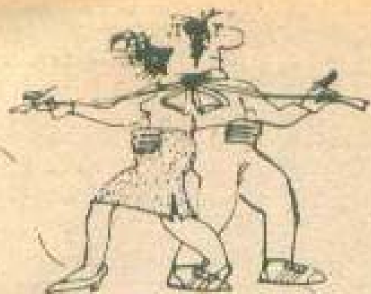
Mai întîi, cîteva declarații ale unora dintre cei în cauză:

„Nu mai vreau să fiu căsătorit, și acesta este singurul motiv pentru care divorțez. Sînt tînăr, am 22 de ani, vreau să mă simt liber, să fac ce vreau, să-mi cumpăr ce vreau, să nu am nici un fel de obligații și responsabilități. Soției (fostei) nu îi reproșez nimic. O iubesc, dar această iubire nu mă poate determina să renunț la mine. Cînd m-am căsătorit, în urmă cu un an, credeam că nu pot trăi fără ea. Nu știam ce înseamnă o familie. Peste cîțiva ani, poate că voi gîndi altfel. Poate chiar că mă voi recăsători cu ea". (Fără comentarii!)

„Ne-am plăcut de la prima vedere, dar ne-am despărțit după două luni de la căsătorie, întrucît mi-am dat seama ce fel de om este — ușuratică și profitoare. De fapt, ea singură a recunoscut «după» că voia neapărat buletin de București, ca să scape de repartiția în provincie pe care o primise".

„Nu mi-am putut da seama înainte de căsătorie ce fel de om este, pentru că, practic, nu am avut cînd. Ne-am cunoscut într-o seară de vară, într-o stație de autobuz, așteptînd mașina. Ne-am îndrăgostit pe loc. În două săptămîni ne-am și căsătorit. Apoi, ne-am despărțit... Știți, eu sînt mai romantic din fire, și, de aceea, cad mai ușor de fraier". (Interlocutorul →

nostru are 30 de ani și este la a doua căsătorie. Tot fără comentarii!)

„Nu vreau copii, pentru că vreau să trăiesc pentru mine, nu pentru alții. Cred că fiecare trebuie să-și rezolve spălatul hainelor la mama lui; și că tot acolo trebuie să și mănînce. Iubirea nu trebuie stînjenită de astfel de lucruri lumești, prozaice". (Această „declarație solemnă de principii" a fost făcută de o tînără de 24 de ani, în preziua căsătoriei. Pe cît de „solemne", pe atît de neviabile s-au dovedit, transpuse în viață, principiile. Cuplul a eșuat rapid. Nici nu se putea altfel. Accepți instituția familiei fără a-i accepta funcțiile? Nu-i aici o foarte clară contradicție în termeni?)

„Dacă n-ar fi intervenit soacra, am fi fost, cu siguranță, și astăzi împreună". (Conflict banal, dar cu aceeași mare forță destructivă pentru tînăra familie. Apel către unele mame de băieți: „Stimate mame, impuneți-vă un alt comportament față de nurori — evident, dacă e cazul — pentru că este, categoric, spre binele fiului vostru preaiubit; fiu pentru care, se știe, nici cea mai bună fată de pe lume nu-i destul de bună! Știm că e greu — compătimim împreună!")

„Daca nu m-ar fi influențat ghicitoarea... I-am propus soțului meu să fie de acord

Da, am vrea ca EL să fie veșnic așa!

ca o după-amiază pe săptămînă să o dedic exclusiv studiului (îmi iubesc foarte mult meseria). El s-a împotrivit, iar cînd a văzut că nu renunț a început să mă șicaneze, apoi să mă lovească. Nu m-am așteptat să fie atît de neînțelegător față de aspirațiile mele profesionale. O să mă întrebați: bine, dar nu v-ați putut da seama de caracterul lui înainte de căsătorie? Nu, fiindcă ne-am cunoscut prea puțin timp înainte de a deveni soț și soție. Și a mai fost o întîmplare, cu totul nefastă! Nu-l cunoșteam încă. O ghicitoare mi-a prezis că-l voi cunoaște pe viitorul meu soț într-o anumită zi. Mi l-a descris și fizic. Potrivindu-se lucrurile, m-am lăsat în voia destinului. Dacă n-ar fi fost ghicitoarea, ar fi fost imposibil să nu-mi dau seama de felul lui de-a fi. Credeți-mă, sînt o ființă rațională, totuși!" (interlocutoarea are 30 de ani).

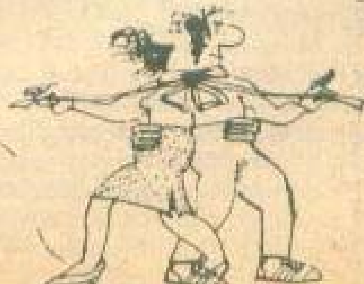
„Totul sau nimic este principiul meu de viață. Nu iert nimic. Nu accept nici un compromis. Dacă m-ar fi iubit total, nu mai avea nevoie să se ducă cu colegii la bere sau la nu știu ce aniversare". (Deci „totul", deci în termeni absoluți! Numai că, în realitate, „totul" arată altfel, adică relativ.)

Oprim aici șirul opiniilor, ele nefiind de fapt decît fațetele acelei lipse de maturitate, de răspundere socială a unor parteneri care „se joacă" de-a căsătoria și familia, fără să realizeze consecințele nefaste ale unui asemenea joc. Dragostea „la prima vedere", stimulată de farmecul nopților de vară, cu adîncul cer înstelat, ca, de altfel, și cea stimulată, mai puțin romantic, de „farmecele" unei prozaice ghicitoare, și finalizată printr-o căsătorie pripită, ilustrează clar lipsa pe care o acuzăm. Același lucru se poate spune și despre dependența exagerată a unor parteneri față de părinți. Ca și despre egoismul exacerbat al unuia dintre parteneri, tradus în refuzul de a avea copii, refuz care trădează o infirmitate sufletească ce sterilizează viața de tot ce are ea mai frumos. La aceasta, adăugîndu-se și ideea stearpă că s-ar putea concepe familia fără o viață comună!

Căsătoria este opțiune, dar responsabilitățile și obligațiile ce decurg din ea, în folosul intereselor comune ale microgrupului pe care-l reprezintă, nu mai sînt benevole, opționale. Nimeni, odată ce a acceptat familia, nu se poate sustrage de la rezolvarea unor probleme, chiar și „lumești", care solicită zilnic cuplul.

Înțelegerea acestor aspecte legate de viața de familie reclamă maturitate din partea ambilor parteneri și începe cu cea mai dificilă problemă — cunoașterea viitorului tovarăș de viață. Știm, dragi tineri, că ceea ce vă cerem noi, maturii — mai ales în perioada cînd sînteți fermecați de vraja iubirii! — vi se pare prozaic. Dar, credeți-ne, **trebuie** să procedați în consecință. Tocmai pentru ca poezia să nu moară!

ECATERINA STATIVĂ
sociolog

„Criza adolescenței“
...și „crizele“ dinaintea ei

S-a scris despre noi, adolescenții, și despre „criza" prin care trecem, o întreagă literatură. Dar cine ne-a învățat – convingîndu-ne că are dreptate! – cum să ne comportăm, cum să „fim" la această vîrstă?

„Criza adolescenței" există? Și dacă există (și specialiștii zic că da!), este mai dificilă ea pentru cel care o străbate, sau dificultatea cea mai mare se ridică în fața familiei adolescentului?

Adolescența este o etapă, în evoluția fizică și psihică a individului, cu nimic mai furtunoasă decît alte etape, anterioare. Pentru familia adolescentului însă, întregul comportament, atitudinile adesea inconsecvente ale acestuia sînt privite cu totul altfel decît altele, similare, din existența lui. Aceasta, pentru că pragul maturității e, pentru cel în cauză, aproape; și toată lumea e de părere că el, adolescentul, trebuie să dea, de pe acum, o măsură de comportament egală cu cea a adultului.

Dar ce etape au premers adolescența și „criza" ei? Să ne reamintim...

Iată-l, de pildă, pe copil la primii lui pași, atunci cînd, dornic de a explora tot ce e-n jur, nu se oprește în fața nici unei stavile. Dar noi, adulții, ce facem în asemenea circumstanțe? De cîte ori nu i-am interzis copilului să mai tragă sertarul mesei sau să se cațere pe spătarul fotoliului (ba, poate, ca să-l „învățăm" să n-o facă, i-am ars chiar o palmă)! De fapt, această curiozitate a copilului nu este cu nimic mai prejos decît, să zicem, cea a omului de știință, atît de admirat pentru cercetările și experimentele sale! Insistînd în atitudinea noastră greșită, copilul își va

„Criza adolescenței" e precedată de altele, cu nimic mai puțin „furtunoase". Imaginile paginii din dreapta surprind o astfel de „criză" în cîteva din ipostazele ei

inhiba, încetul cu încetul, dorința de a cunoaște, de a experimenta, și se va încadra în normele impuse de mama, tata, bunica. Numeroasele interdicții, ca și pedepsele aplicate pentru „ieșirea din norme", vor sădi în copil primele semințe ale neîncrederii în cei din jur, ale insatisfacției, ale sentimentului de frustrare, de teamă. Toate acestea, manifestate timid la vîrsta de 1-2 ani, pot răbufni, neașteptat de violent, mai tîrziu. Este bine să nu uităm nici o clipă că perioada curiozității copilului la primii lui pași nu este cu nimic mai ușoară decît „criza adolescenței".

E adevărat, supravegherea continuă a celui mic, oferirea unui spațiu apt de investigare, înlăturînd numeroasele riscuri de accidentare, răspunsul pozitiv la impulsurile lui de mișcare și joacă ne pun de multe ori la încercare răbdarea. Dar satisfacerea nevoilor de cunoaștere ale copilului, vădite în acest interval, sînt premisele reușitei școlare ulterioare și ale realizării echilibrului lui afectiv.

Altă perioadă furtunoasă în evoluția personalității copilului este cea din jurul vîrstei de 3 ani. Este momentul consolidării eului psihic, respectiv al formării conștiinței de sine, al realizării, de către copil, că el este subiectul actelor și voinței lui. În același timp însă, această perioadă este și cea de maxim negativism și opoziționism. Toate intervențiile, solicitările ori, mai ales, încercările de a i se impune un anumit lucru au ca răspuns, din partea co-

pilului, un NU categoric, rostit adesea cu vehemență, iar orice dorință nesatisfăcută sau contrariată declanșează o criză spectaculoasă — țipete, trîntiri pe jos etc. „Diplomația" noastră, a părinților, trebuie să se afirme din nou. Trebuie să știm cînd și cum să cedăm, cînd să fim fermi și ce metode și argumente să folosim pentru a convinge copilul să accepte o amînare sau să renunțe la satisfacerea unei dorințe. Așa cum, alteori, arta de „diplomat" a părinților trebuie să-l convingă pe copil să execute lucruri absolut necesare.

Spre vîrsta de 4 ani, această perioadă critică se topește încet-încet, iar comportamentul copilului devine, în cea mai mare parte, rezonabil, echilibrat. Pe fundalul maturității emoționale, raționale, acumulate pînă acum, în adolescență se reactualizează atît curiozitatea, cît și comportamentul opoziționist. Curiozitatea de a ști cît mai multe, de a descoperi și de a dovedi, conștient de acumulările realizate, „dreptatea" concluziilor desprinse din ele — toate se petrec într-o efervescență intelectuală impresionantă. Adolescentul începe să înțeleagă sensul și evoluția lumii și trăiește această descoperire cu convingerea că el este cel dintîi care a făcut-o. De aici, confruntările cu anturajul — familie, prieteni, colegi — care „nu-l înțelege". Această închegare a configurației intelectuale este însoțită de sentimente și de trăiri deosebite. Adolescentul nu mai acceptă limitele și legile impuse de părinți, ca atunci cînd era copil. Legile descoperite sînt acum legile **lui**; drept care se opune la tot ceea ce accepta pînă mai ieri. Tot ce trăiește și ce face acum diferă de etapa precedentă — ascultă altă muzică, se îmbracă alt fel, se tunde alt fel etc. Derularea complexă a comportamentului adolescentului, dorința lui de afirmare ca viitor adult devin, în acest cadru, de înțeles, creînd celor din jur — părinților, în primul rînd — obligații în consecință.

CARMEN ANGHELESCU
psiholog

Au tinerii — nevoie de sfaturi?

„Nu!" „Da!"

NU-ul, cu majuscule, va țîșni prompt de pe buzele multor tineri, deși realitatea demonstrează că răspunsul corect este DA (cu aceleași majuscule). Iar dacă paginile noastre anterioare, dedicate familiei tinere, nu au clătinat convingerea unor tineri în dreptatea absolută a „nu"-ului lor la întrebarea din titlu, să le adăugăm opinia conf. dr. **Ion Dan Lemnete,** directorul Spitalului clinic Filantropia din București. Opinia dr. I.D. Lemnete își are temeiul în cei peste treizeci de ani de experiență medicală în care exercitarea profesiei a însemnat și cunoașterea profundă a problemelor cu care se confruntă familiile tinere – și nu numai tinere. Adesea, după cum ne-a declarat domnia-sa, lipsa de experiență, dublată de neștiința (sau de reticența) cuplului de a apela la bunele oficii ale unor oameni competenți, au dus la exacerbarea unor stări conflictuale minore, care au degenerat în adevărate drame, marcînd pentru tot restul vieții familiile respective.

— Dumneavoastră, tovarășe doctor, ne-ați spus-o de la început, cu deplină convingere: „da, tinerii au nevoie de sfaturi, iar noi, adulții, sîntem datori să le dăm. Și să știm să le dăm, astfel încît tinerii să le primească". Iată o „problemă deschisă" în raporturile dintre părinți și copiii lor ajunși la vîrsta întemeierii unei familii.

– Iată, tocmai aici începe greșeala! Sau, mai bine zis, aici se termină, pentru că, de multe ori, la această vîrstă nu mai e nimic de făcut. Educația pentru viața de familie începe, și nu exagerez deloc cînd spun asta, încă din anii mici, ai copilăriei. Vedeți dumneavoastră, societatea modernă, ca produs al marilor concentrări urbane, reduce familia la așa-numita „familie nucleară", compusă doar din două generații: părinți și copii. Ca bunic, dați-mi voie să fiu subiectiv și să pledez pentru rolul bunicilor în educația viitorilor tineri familiști. Iar dacă nu aveți bunici „la îndemînă", atunci dumneavoastră, părinții, să nu uitați că, încă din primii ani, trebuie să orientați educația copilului cultivîndu-i și canalizîndu-i preocupările în zone specifice și înclinațiilor, și sexului său.

„Ascultați sfatul meu: nu primiți nici un sfat!"

Echilibrul biologic și pornirile naturale ale copilului nu trebuie bruscate în nici un fel, ci, dimpotrivă, ajutate să se armonizeze prin educație. E punctul de pornire al pregătirii pentru viața de familie. Și fiindcă vorbim de armonie, să nu uităm nici o clipă cît de importantă, de decisivă chiar, este armonia familiei în care crește copilul, ca sursă și ca model pentru viitoarea lui existență de familist! Anii, cum știm, trec repede și ceea ce se pierde e, cum s-ar zice, bun pierdut. La școală, ca și acasă, pregătirea pentru

viitoarea viață profesională trebuie dublată zilnic, la modul cel mai firesc, cu pregătirea pentru viața de familie. Este absolut necesară și abordarea unor probleme de fiziologie a sexelor (bineînțeles, fără a depăși niște limite care ar putea da rezultate paradoxale), căci falsa pudoare, după cum viața a demonstrat-o, poate avea urmări cu totul nefaste. Ajunși la pubertate, tinerii trebuie antrenați în discutarea problemelor pe care le ridică relațiile dintre sexe. Este momentul cel mai potrivit pentru cultivarea respectului reciproc și, de aici, a ideii spus-o, nici o sămînță aruncată pe un teren sterp nu va rodi. Numai tînărul educat în spiritul vieții de familie va fi conștient de puținătatea cunoștințelor sale în domeniu și va căuta, prin lecturi, prin discuții, să-și clarifice o serie de aspecte mai puțin înțelese de el. Este tocmai momentul în care trebuie să intervină „sfatul familial", ca ajutorul cel mai prețios. Își găsesc locul, într-o asemenea „instituție" (nu e, desigur, cuvîntul cel mai potrivit, dar „sfatul familial" trebuie să fie ca o adevărată instituție a încrederii, girată de specialiști de marcă), medici știința de a folosi cuvîntul, gestul, știință – sau artă – cu care nu toți se nasc, dar în spiritul căreia toți, fără excepție, pot fi educați. Dar să revenim la ceea ce am numit „sfatul familial". Ajuns la vîrsta căsătoriei, tînărul va simți nevoia unor răspunsuri la întrebări nerostite pînă atunci – de ordin intim, social, economic, medical, cultural etc. Din păcate, cazurile în care părinții sau prietenii pot răspunde corect și convingător la astfel de întrebări nu sînt, prin forța lucrurilor, prea dese. „Sfatul familial", cu participarea factorilor enumerați mai sus, își

„De ce nu?
Toți am primit și primim,
la toate vîrstele,
sfaturi...
Important e,
firește,
să știm
pe cine
să ascultăm!"

(ginecologi, interniști), dar nu numai medici, ci și psihologi, sociologi, juriști, oameni care studiază probleme de etică, de estetică. Nu zîmbiți, estetica vieții de familie este de o importanță covîrșitoare pentru reușita acestei vieți. Este vorba de de egalitate între sexe. Am punctat, desigur, numai cîteva etape. Pregătirea pentru viața de familie începe, cu alte cuvinte, de la nașterea copilului și continuă, apoi, în fiecare zi a vieții sale. Nici un tînăr nu-ți va accepta sfatul, dacă acesta vine pe un teren alb.

— Să-l pregătim, așadar, pe tineri să ne ceară sfatul? Mulți, și nu numai tineri, vor zîmbi în fața unei asemenea afirmații. Mă tem că unii o vor înțelege greșit sau, pur și simplu, n-o vor înțelege.

– N-or să zîmbească, să știți, chiar atît de mulți! Viața de familie este o întreprindere extrem de grea, iar cine nu înțelege asta – refuzînd sfaturile în materie – riscă să-și umbrească întreaga existență. Am mai poate demonstra din plin, în asemenea circumstanțe, utilitatea. Mai mult – și vă rog din nou să nu zîmbiți cu neîncredere – către un astfel de „sfat" se vor îndrepta, cu siguranță, și familii mature aflate în impas. Căci, adesea, nici ele nu sînt atotștiutoare, fie pentru că n-au beneficiat, la timpul potrivit, de o bună educație în acest sens, fie pentru că sînt depășite de complexitatea unor anumite situații. Și ca să revin, în încheiere, la întrebarea dumneavoastră: da, sînt adeptul sfaturilor. Cu o condiție, însă: să știm foarte bine cum și cînd să le dăm. Altfel, și drumul spre iad, se spune, este pavat cu bune intenții.

ROXANA PAICU MANOLESCU

„Mă numesc Xenofon. Alintat, «Fonel». Şi am multe, foarte multe de spus. Vă rog să mă ascultaţi!"

...Şi acum, s-o luăm din nou de la început, de la cei mai mici...

Interviu cu un sugar

Reporterul: Tu ai telefonat la redacţie?
Sugarul: Eu.
Reporterul: De ce?
Sugarul: Caz de forţă majoră, altminteri n-aş fi îndrăznit.
Reporterul: Deci, vrei să-ţi iau un interviu. (Sugarul dă din cap, afirmativ) Bine! Numele?
Sugarul: Xenofon.
Reporterul: Cum ? ? ?
Sugarul: Xe-no-fon! Ce te miri aşa? A fost ideea lui tata.
Reporterul: Şi el aşa îţi spune? Xenofon?
Sugarul: Nu! Toată lumea mă alintă, strigîndu-mă Fonel.
Reporterul: Fonel. Mda. Vîrsta?
Sugarul: Peste cinci zile împlinesc un an. Dacă-l mai apuc...
Reporterul: Ce vrei să spui cu asta?
Sugarul: Că sînt la limita puterilor. Nu dorm, nu mănînc, plîng întruna.
Reporterul: Stai, stai... S-o luăm metodic. De ce nu dormi? Ai insomnii?
Sugarul: Insomnii? La vîrsta mea? Aş dormi pînă la majorat, dar nu mă lasă.
Reporterul: Cine?
Sugarul: Toţi. Uite, să-ţi explic. Seara, după telejurnal, dau să aţipesc, dar apare bunica: „Ia să-l legene bunicuţa pe Fonel, să adoarmă mititelul!", zice dînsa — şi începe să mă zgîlţîie pînă ameţesc, de-mi piere tot somnul. Văzînd că n-am adormit, intervine bunicul: „Nu aşa se leagănă copilul, de la stînga la dreapta, ci de la dreapta la stînga". Şi se pune pe treabă. După o oră sîntem morţi de oboseală amîndoi. El se duce să se culce. Apare mama. Ea are altă metodă de adormire. Îmi cîntă. N-are voce rea, a absolvit Şcoala populară de artă, dar cîntă prea tare şi mereu aceeaşi melodie: „Să nu aştepţi vorbe mari de la mine". Eu, de fapt, aştept să obosească şi să se ducă la culcare şi ea, ceea ce se şi întîmplă la un moment dat, cînd îi ia locul mătuşa Lucreţia. Ea, mătuşica, este de părere că un copil trebuie adormit cu poveşti. Şi cum nu vrea să-i deranjeze pe ceilalţi, care trebuie să doarmă, îmi spune poveştile la ureche.
Reporterul: Trebuie să fie foarte plăcut.
Sugarul: Plăcut pe dracu'! Aş vrea să te văd eu pe dumneata adormind cînd îţi suflă cineva două ore în urechi.
Reporterul: Şi... în situaţia asta ce faci?
Sugarul: Încep să urlu şi atunci vine tata cu... gulu-gulu.
Reporterul: Asta ce mai e?
Sugarul: E o invenţie a lui, brevetată pe pielea mea. Se apleacă peste mine, îşi umflă obrajii şi începe să facă gulu-gulu... gulu-gulu..., adică emite nişte sunete asemănătoare cu acelea pe care le scot curcanii sau guguştiucii. Noroc că oboseşte repede şi se duce la culcare.
Reporterul: Şi... în sfîrşit, adormi şi tu!
Sugarul: Aş! Vine iar bunica, cu legănatul, apoi mama, cu cîntatul, mătuşa, cu povestitul, şi, uite-aşa, se face dimineaţă. Părinţii se duc la serviciu, mătuşa la piaţă, bunicii dorm, frînţi de oboseală, şi atunci, de bine, de rău, apuc să aţipesc şi eu vreo oră-două. N-am făcut un calcul exact, dar cred că, dintr-un an, n-am dormit nici un trimestru.
Reporterul: Mda... cam puţin. Şi cu mîncarea cum stai?
Sugarul: Sînt subnutrit, din cauza divergenţelor de păreri.
Reporterul: Nu-nţeleg.
Sugarul: Stai să-ţi explic. Cît timp am supt, lucrurile au mers bine. Dar după ce am fost înţărcat — cum se spune — a început nenorocirea. Mama consideră că hrana ideală este morcovul — adică sucul de morcovi. Bunica

— merele, iar mătușica are cu totul alte concepții despre hrana copilului mic. Așa că, ori de cîte ori una dintre ele îmi dă biberonul cu preparatul pregătit de ea, nici n-apuc să sug de două ori, că vine cealaltă cu preparatul ei, pe care cea de-a treia mi-l smulge de la gură imediat și... uite-așa, rămîn mereu flămînd!

Reporterul: Și tu ce faci? Țipi?

Sugarul: Bine-nțeles! Dumneata ce-ai face în locul meu? Țipetele sînt singura mea armă de apărare. Și cum, de cele mai multe ori, reușesc să acopăr cu țipetele mele vacarmul pe care-l fac ei, se retrag și, vreo zece minute, mă bucur și eu de liniște.

Reporterul: De ce doar zece minute?

Sugarul: Pentru că după nici zece minute apare bunicuța cu o linguriță și-mi toarnă pe gît un lichid amar și grețos: „Ia, sufletelule, ia, Foneluțule, zice, cu blîndețe... E bun la nervi". Și eu iau, n-am ce face. Apoi vine mama, cu o altă linguriță, cu un lichid asemănător: „Face bine la potolirea nervilor" — și-l iau și pe-ăsta. Leacul mătușii Lucreția este, din fericire, mai puțin amar și cu gust de migdale.

Reporterul: Tot împotriva nervilor?

Sugarul: Tot. Înghit în fiecare zi Fenobarbital, Diazepam, Romergan și alte asemenea bazaconii... Burta mea a ajuns o adevărată farmacie.

Reporterul: Și toate medicamentele astea nu te mai liniștesc?

Sugarul: Deloc! Mă enervează și mai tare. Cum, o dată cu mine, reușesc să se enerveze și ceilalți, începem să fumăm. Cine se laudă c-a început să fumeze încă din liceu e un biet novice pe lîngă mine. Eu fumez din fașă, din prima zi în care m-am născut. Și tutun de pipă — pasiunea bunicului —, și țigări cu filtru sau fără, mentolate și nementolate, și nicotinizate, și denicotinizate... După atîta fumat, mă mir că n-am dat în tuse tabacică. Dar de vreo boală molipsitoare tot n-am să scap.

Reporterul: De ce?

Sugarul: Din pricina pupatului. Oricine vine la noi acasă se simte obligat să mă pupe. Unii pe mîini, alții pe picioare, dar cei mai mulți mă pupă pe obraji, pe ochi sau pe gură. Aș prefera să mă ciupească.

Reporterul: Alte necazuri mai ai?

Sugarul: Găsești că nu-s destule?

Reporterul: Ba da, te întrebam și eu, așa...

Sugarul: În loc să pui întrebări copilărești, mai bine du-te la redacție și scrie un articol convingător, care să curme situația asta insuportabilă... a noastră, a sugarilor.

Reporterul: Bine, dar tu ești un caz particular, deosebit!

Sugarul: Te-nșeli! Am stat zilele trecute de vorbă, în Cișmigiu, cu cîțiva colegi de generație. Cei mai mulți sînt în aceeași situație ca și mine. Te rog, scrie despre necazurile noastre. Gîndește-te că noi nu ne putem exprima singuri. Iar cînd o vom putea face, va fi prea tîrziu. Deci, grăbește-te. Un articol într-o revistă, pentru apărarea sugarilor. Sau nu, mai bine publică-l în Almanahul „Flacăra", pe care-l citește toată lumea. Așa, precis că îl vor citi și ai mei. Promiți?

Reporterul: Promit!

Nota reporterului ● *După ce m-am străduit, timp de trei zile, să redactez un articol cît mai convingător în apărarea sugarilor, am ajuns la concluzia că cea mai elocventă pledoarie este chiar interviul luat lui Fonel. Drept care, l-am dat spre publicare.* **CONSTANTIN TEODORI**

Situații, mai mult sau mai puțin hazlii, cu soți, soții și copii

● — Dragă prietene, am găsit secretul menajului ideal!

— Serios? Care-i?

— Ori de cîte ori nevastă-mea și cu mine sîntem de aceeași părere, am dreptate EU. Cînd sîntem de păreri opuse, are dreptate EA.

● Copilul: Tăticule, dacă pămîntul e rotund și se mai și învîrtește, cum pot sta oamenii drept, în picioare?

Tatăl: Datorită legii gravitației, dragul meu.

Copilul: Da? Și cum era înainte de a se fi votat legea asta?

● Soția: Dragul meu, poți să-mi dai o sută de lei?

Soțul: Pentru ce?

Soția: Vreau să mă duc la un salon de cosmetică și înfrumusețare.

Soțul: Atunci, poftim două sute!

● — Sînt foarte încurcat... Nu știu ce cadou să-i fac nevestei-mi de ziua ei.

— Păi, întreab-o pe ea...

— A, nu! Asta m-ar costa mult prea scump!

● — Ia ascultă, tinere... Cum poți cere mîna fiicei mele cînd știi că ești plin de datorii?

— Îmi puteți oferi dumneavoastră o soluție mai bună?

● — Știi ce mi-a spus? Că sînt cea mai frumoasă, cea mai inteligentă și cea mai cultă fată pe care a cunoscut-o. Apoi, mi-a cerut mîna. Ce zici, să mă căsătoresc cu el?

— În nici un caz, dragă. Cu un bărbat care te minte în halul ăsta încă de la-nceput, n-ai să poți fi fericită!

● — Atît eu, cît și soția mea sîntem categoric împotriva folosirii bătăii în educația copilului.

— Și noi la fel. Pe-al meu nu-l bat decît atunci cînd sînt în legitimă apărare.

● — Zilele cele mai plăcute sînt pentru mine acelea în care avem invitați la masă.

— Înțeleg! Aveți invitați agreabili...

— Nicidecum! Numai că, în asemenea ocazii, nevastă-mea folosește serviciul de masă de porțelan. Iar după plecarea musafirilor, strînsul mesei și spălatul veselei le face ea, nu eu!

● — Soția dumneavoastră este o ființă încîntătoare!

— Într-adevăr! Nu are decît un singur defect.

— Care?

— Face totul cu o nemaipomenită încetineală.

— Nu înțeleg...

— Uite, un singur exemplu: ca să declare că a împlinit 30 de ani, i-au trebuit 45...

● — Gigele, ce-ai vrea să-ți cumpăr de ziua ta? O bicicletă, niște schiuri, un casetofon, o chitară?..

— Cumpără-le pe toate, tăticule, că de ales, aleg eu pe urmă!

● — Mihăiță, tu știi de ce nu vorbesc peștii?

— Da' ce, tăticule, tu poți vorbi cînd stai cu capul în apă?

● — Dragă prietene, timp de 25 de ani soția mea și cu mine am fost liniștiți și fericiți.

— Și pe urmă?

— Pe urmă, ne-am cunoscut și ne-am căsătorit.

C.T.

...ca să ajungem la vîrsta bunicilor

Invitație la Nunta de aur

În casa cu numărul 1108 din comuna Semlac, județul Arad, veți întîlni una dintre familiile românești cu cei mai mulți copii. Ana și Dimitrie Măcean sînt fericiții părinți a 20 de copii: Maria (25 ani), Pavel (23 ani), Lazăr (21 ani), Ana (20 ani), Lenuța (19 ani), Sanda (18 ani), Florica (17 ani), Tita (16 ani), Iudit (15 ani), Mituț (14 ani), Petrică (13 ani), Aurica (10 ani), Gheorghe (9 ani), Nelutu (8 ani), Matei (7 ani), Sofica (6 ani), Monica (5 ani), Rafael și Berta (gemeni – 4 ani), Ligia (2 ani). Dimitrie Măcean are 56 de ani și este muncitor în cooperație, iar Ana Măcean, la 45 de ani, este, întîi de toate, o mamă perfectă. Cel mai mare vas de gătit al gospodăriei, deseori folosit, are o capacitate de 50 de litri. Duminica, atunci cînd se adună toți ai casei, se mănîncă în două serii și se pregătesc peste 100 de gogoși!

Au trăit toată viața la cîteva zeci de kilometri unii de alții, nu s-au cunoscut niciodată și nici nu le-ar trece prin minte cît de mult se aseamănă. Patru bătrînei, pe chipurile cărora stă întipărită atîta bunătate, atîta bucurie de oaspeți și atîta blîndețe sufletească te îndeamnă, parcă, să cunoști pe de-a-ntregul viața lor simplă și fericită.

Anica și Petrea Bobocea, din comuna Rușețu, județul Buzău, s-au căsătorit în anul 1938. Fănica și Oprișan Toma, din Podgoria, la fel. Au așadar, în spatele lor, cincizeci de ani de căsnicie. Viața le-a fost, parcă, aidoma: o tinerețe grea, cu suferințele războiului și lipsurile de după, o muncă îndîrjită, în care au socotit cu simplitate că ogorul, pîinea și casa se clădesc la fel, atît cu brațele cît și cu inima. Imaginat pe baza unor amintiri de o jumătate de secol, dialogul între două perechi ce nici nu se știu vădește o armonie perfectă, armonia izvorîtă din sufletul unor oameni ce socotesc că nu sînt două moduri de a trăi drept și cinstit. „Și prin cîte am trecut... zice Anica Bobocea, nici nu le mai țin minte pe toate. La noi, timpurile au fost altfel de cum sînt acu'. Iarna ne-am căsătorit și primăvara am rămas plîngînd lîngă plug, că p'al meu îl luaseră în concentrare. Ce să faci, femeie singură? îmi ziceam. Da' le-am trecut pe toate – și concentrarea, și războiul. Omul meu a fost cu războiul pînă-n Ungaria și s-a întors cu «Virtutea Militară»". Toma Oprișan, din Podgoria Buzăului, o susține pe Anica, fără să știe: „Era greu atunci, era sărăcie. Am făcut concentrarea, am făcut și războiul... Cînd m-am întors, n-aveam nici unde pune capu' jos. Am ridicat casele astea. Nici cuie n-aveam. Ne-am rupt spinarea și din palme le-am făcut."

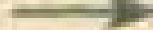
După cincizeci de ani, săpați în cute fine ce le brăzdează fața, soții se privesc fără să-și vorbească, într-o tainică înțelegere, la care nu ai acces. Atît unii cît și ceilalți gîndesc, cu certitudine, că acest continuu efort făcut în comun i-a apropiat mai mult decît ar fi putut-o face orice bucurie. „De prea mult bine, gîndesc că se mai lasă astăzi unii", socoate Fănica Toma. Într-un fel aspru, lipsit de manifestări exterioare, duioșia fiecăruia dintre ei s-a revărsat asupra celui sortit a-i fi tovarăș de viață. Unită, toată dragostea lor a fost pentru copii. „Eu zic că nu-i mai mare norocul omului, decît copiii. Așa ziceam și atunci, cînd pe unul îl țineam în brațe, iar pe ăilalți doi îi puneam în căruță și plecam la cîmp", își amintește Anica, cu întîmplări din care nu lipsește nici un detaliu. „Șase copii am avut și i-am crescut greu, hoinărește și Fănica prin aduceri aminte. Zic că acu', cînd sînt atîtea condiții, cu creșe și cu grădinițe, zece aș fi făcut. Cu ei a venit și bucuria. Toți sînt oameni de ispravă, la casele lor. Avem 13 nepoți și 3 strănepoți. Copiii, de, au și ei treburile lor, dar măcar că dau numa' o roată prin curte, tot trec zi de zi să ne vadă. Iacă răsplata noastră."

Copiii familiei Bobocea – vorba vine „copiii", căci cel mare a împlinit 49 de ani – și-au făcut casele lipite de ale bătrînilor. „Dacă era loc aici, de ce să plece aiurea? Dinu e mecanizator, Dumitrache inginer, iar Călina a învățat croitoria. În casă am rămas cu Dumitrache. La dreapta stă Dinu, la stînga Călina. Cînd ne strîngem cu toții la masă, sîntem 11. Parcă-s o cloșcă cu pui pe lîngă ea, rîde, cu palma la gură, Anica Bobocea. Dar dacă ai sufletul mamei, pe toți îi iubești. Serile stăm împreună pîn' ce zice ăl bătrîn: Mă, da' voi nu vă mai duceți acasă la voi? Și eu zic, lasă-i să mai stea, că tare-mi sînt dragi! Da' cînd am fost bolnavi? Cum au sărit? Tot greul de pe vremea tinereții ne e răsplătit acuma, cînd ne-a ajuns bătrînețea." Și nu v-ați certat niciodată? mă prefac a fi curioasă. „Hai, zi acu', cît nu-i tataie aici" – o îndeamnă nora, rîzînd. „Ei, ce, alea au fost certuri? Ne-am înțeles întotdeauna. c-am fost oameni așezați. Le zic și la copii, dacă-i văd că se mai împung: Ce-aveți? Împăcați-vă, că și noi ne-am împăcat o viață."

→

V-ați gîndit vreodată cum ar fi fost dacă v-ați fi măritat cu altul?, le-am întrebat pe rînd pe cele două femei. Nedumerirea de pe fețele Anicăi și ale Fănicăi a slujit drept unic și elocvent răspuns. Întrebarea le-a părut, evident, fără noimă. S-au știut de copii, s-au iubit, s-au luat, au făcut o familie și s-au înțeles o viață.

Zece ani, rămași la hotarul din urmă al vremii, le pot părea unora timpuri de demult. Cincizeci de ani fac încă parte, pentru cele două perechi, din timpul prezent. „Zău, mă gîndesc cum și cînd au trecut ăștia cincizeci de ani!", se miră, deodată, Anica Bobocea. „Dacă nu ne aminteați dumneavoastră, mărturisește Fănica Toma, noi nici nu mai știam dacă-s cincizeci ori mai mulți". „Acum, dacă v-ați amintit, glumesc, nu sărbătoriți evenimentul? Nunta de aur, cum se zice". Toma Oprișan mă privește, cum numai un bătrîn sfătos o poate face: „Sărbătoare e mereu în casa omului, dacă-i înțelegere și pace." Anica Bobocea se codește și ea la răspuns – băieții ei zic că dintotdeauna ea a vorbit și pentru bătrînu'. Pare mai rușinată, poate, decît atunci, la nunta de acum cincizeci de ani. „Ei, asta-i! Cum o să mai facem acu' nuntă?" „Ba o să facem, mamaie, sare inimoasa ei noră, învățătoarea Silvia Bobocea. În noiembrie, cînd o să împliniți cincizeci de ani de căsnicie, o să facem o masă mare. Aici, în casă, o să facem, că v-a fost cu adevărat «casă de piatră»".

Există un secret al căsniciei trainice? Dacă există, el s-ar întemeia, vă spun cei ce-au străbătut jumătatea de secol împreună, pe ceea ce ne este la îndemînă tuturor: dragoste, înțelegere și copii. Și muncă, dusă tot împreună, cot la cot.

LIANA MOLNAR

– Ne pare foarte rău că am ajuns tîrziu. În schimb, am putea să vă spălăm mașina...

HAZ

– Și eu îți zic că dansul ăsta mi-l promisese mie!

– Și dacă ți se pare prea lung, e de-ajuns să ți-l bagi în pantaloni!

– Ați uitat biletele!

Sugestii pentru automobilul dv.

Pentru cei care posedă un autoturism (cu sau fără garaj personal), iată cîteva idei care, sperăm, pot fi de folos:

Semirampă. Potrivit figurii 1 (vezi verso), puteți construi (din diferite piese metalice recuperate, de pildă de la demolări de construcții) o semirampă basculantă (de două ori dispozitivul din figură, pentru două roți). Deși de format redus (și lesne demontabil, putînd fi păstrat în garaj, magazie etc.), acest dispozitiv mecanic simplu permite ridicarea, după nevoie, fie a părții din spate, fie a celei din față a mașinii, spre a se putea cerceta comod starea vehiculului și a se face, eventuale reparații în acele zone.

Alt mod de a gara mașina ceva mai sus de înălțimea solului vă este prezentat în figura 2. Partea de jos a dispozitivului respectiv o puteți construi din șine de fier cu profil în formă de U, reunite prin două platbande sau țevi montate în formă de X. Cele două benzi de rulare (deasupra) pot fi din tablă groasă de 6 mm, din scîndură de stejar sau de fag groasă de 40—50 mm, tăiată oblic la capetele de intrare ale mașinii. Și dispozitivul acesta permite unele reparații sub caroserie, cum ar fi, de pildă, strîngerea pieselor frînei de mînă.

Semnalizator. Pentru a evita coliziunea cu peretele din față la intrarea în garaj, vă recomandăm montarea instalației electrice din figura 3. Aceasta, printr-un contact mecanoelectric, semnalizează eficient momentul optim de oprire.

În figura 4 se arată cum puteți monta alt tip de instalație de semnalizare, dotată cu un contact electric (cu arc), plasat pe podeaua garajului, care, la atingerea roții din față, acționează concomitent o sonerie și un bec, montate în paralele și așezate într-o cutie pe peretele din față.

O posibilitate, mai simplă și necostisitoare, de a se evita consecințele grave ale unei eventuale ciocniri cu peretele garajului constă în montarea (pe perete) a două cauciucuri uzate (cu rol de amortizor de șoc), așa cum vedeți în figura 5.

În sfîrșit, pentru buna orientare a mersului cu spatele în spațiul strîmt al garajului, vă propunem să montați pe perete o oglindă astfel înclinată încît, folosind luminile din spatele mașinii (dacă preferați să garați cu spatele înainte), să vedeți, de la volan, prin oglinda retrovizoare, mersul manevrei (fig. 6).

Poliță portbagaj. La un autoturism de tip „combi", capacitatea portbagajului poate fi sporită prin utilizarea mai eficientă a spațiului respectiv pe înălțime. În acest scop vă invităm să construiți o poliță simplă — din țeavă de fier zincat cu diametrul de 8—10 mm (sau bară de fier-beton groasă de 8 mm) și plasă de sîrmă (din aceea folosită pentru site rare sau pentru garduri), așa cum vedeți din figura 7. Polița se montează numai la nevoie (pe patru bare de reazem sau pe niște picioare de lemn ori din țeavă), cam la mijlocul înălțimii spațiului rezervat bagajelor. Bagajele mai grele vor fi așezate jos, iar cele ușoare pe plasa poliței. În acest fel este asigurat și accesul lesnicios la oricare colet, sacoșă etc.

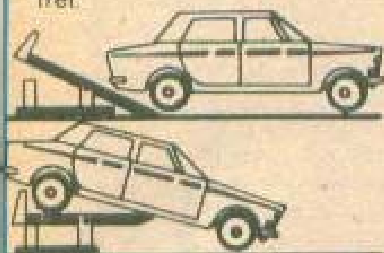
Pîrghie suplimentară. Piulițele înțepenite ale unei roți pot fi deșurubate repede și fără efort deosebit cu ajutorul coarbei obișnuite, dacă folosiți încă o pîrghie de acționare, așa cum se vede în figura 8.

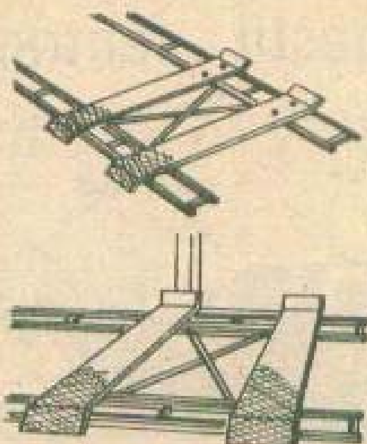
Dispozitiv pentru spălat autovehiculul. O canistră (sau un butoi din material plastic) cu capacitatea de 20—50 l, două bucăți de furtun (din care una prevăzută cu un cap de duș, ca la baie, ori cu o perie specială, în coada căreia se fixează furtunul) și cele două dispozitive, simplu de realizat, pe care le vedeți în detaliile figurii 9, vă permit spălarea autoturismului, indiferent de locul unde vă aflați, folosind... presiunea gazelor eliminate de motor prin țeava de eșapament! Observați în figură că: a) cele două furtunuri trebuie fixate etanș la capacul canistrei; b) furtunul ce alimentează cu gaze intră în canistră numai pînă imediat sub dop, în timp ce capătul celălalt se termină printr-o piesă cilindrică de tablă, pe care o fixați la țeava de eșapament cu un șurub fluture, mon-

→

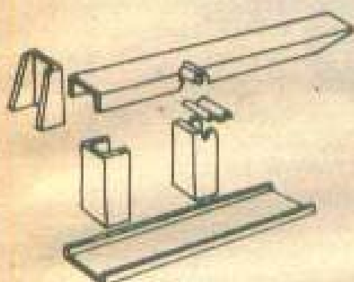

tat așa cum vedeți în desenul-detaliu din dreapta; c) furtunul pentru stropit pătrunde pînă la fundul canistrei.

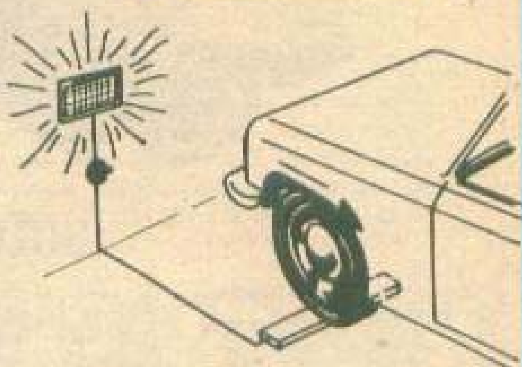

3

1

2

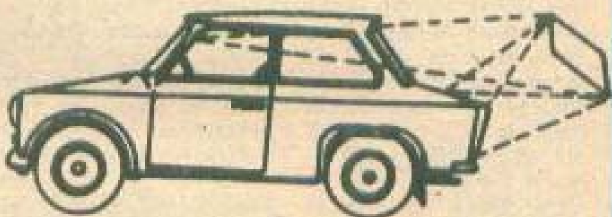
4

Cîteva rețete practice pentru întreținerea automobilului

• **Pentru protecția caroseriei,** pe timpul iernii, împotriva acțiunilor distructive ale umidității și sării, aplicați în stare fierbinte, cu pensula, un strat de 2—3 mm, pe toată partea inferioară, cu următorul amestec:
Se încălzește la fierbere 1 kg bitum și se adaugă în el, amestecînd continuu, 100 g grafit, apoi 150 g soluție de cauciuc.

• **Pentru înlăturarea oxizilor de pe tabla caroseriei, vă recomandăm** s-o frecați cu o pastă preparată astfel: în 50 ml apă se dizolvă 1 g urotropină și 5 g silicat de sodiu, după care se adaugă 50 ml acid clorhidric tehnic. În soluție se pun 5 g masă de hîrtie și se amestecă pînă la obținerea unei paste omogene. După îndepărtarea oxizilor, părțile curățate se spală cu apă și se șterg.

5

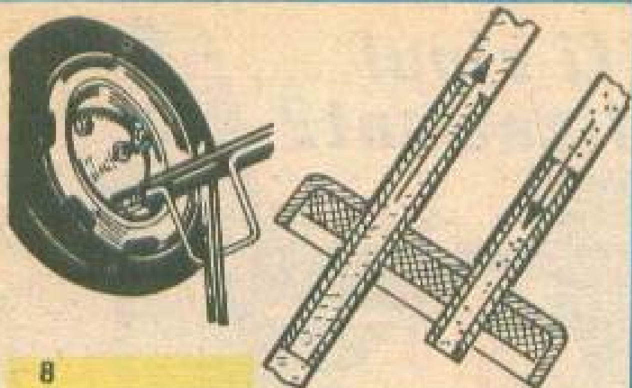

6

7

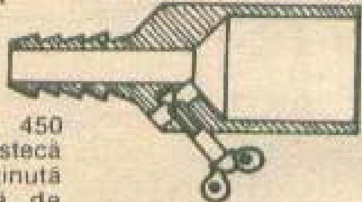
• **Pentru lustruitul caroseriei,** puteți folosi unul din amestecurile de mai jos:
a) Pe o baie de apă sau nisip topiți într-un vas 50 g ceară de albine, 8 g parafină și 10 g ozocherită. Se stinge orice flacără (inclusiv țigara) și se adaugă 50 ml terebentină și 80 ml parchetin, amestecîndu-se continuu, pînă la omogenizarea pastei. La răcire se obține o ceară care se aplica pe caroserie cu o cîrpa moale.
b) Pe baia de apă sau nisip se topesc 75 g ceară de albine, 25 g cerezină și 40 g acid stearic. Se adaugă apoi o soluție de 40 g

8

9

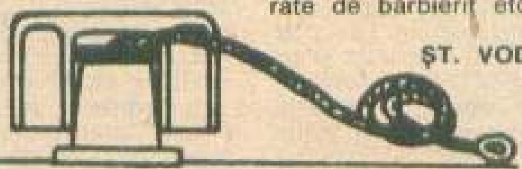

trietanolamina și 450 ml apă și se amestecă bine. Emulsia obținută se îndepărtează de orice flacără, și se răcește la circa 30°C; i se adaugă 400 ml parchetin, amestecîndu-se pînă la omogenizare. Lustruirea se face cu un tampon de pînză moale sau piele de căprioară.

Piese-contact la acumulatori electrici. Capacele din material plastic ale unor butelii de spraiuri pot fi refolosite cu succes ca piese pentru realizarea de contacte provizorii anticorozive la baterii electrice cu electrolit lichid (acumulatori), cum sînt cele de la motociclete, autoturisme etc. Pentru aceasta, la capătul conductorului (firului electric) se lipește (cu cositor) un disc metalic din cupru sau alamă (sau un capăt de bandă de alamă luat de la electrodul unei baterii electrice uscate, uzate), apoi se fixează acest disc (prin lipire cu prenandez) în interiorul capacului din material plastic. Celălalt capăt al firului (rămas liber) îl veți scoate printr-un orificiu pe care-l veți da în partea de sus a capacului, folosind un cui încălzit, așa cum se vede în figura 10. Legăturile acestea sînt stabile, apărate de coroziune, și pot servi la alimentarea cu energie a unor becuri de iluminat (necesare pentru depanări de noapte, în corturi etc.), aparate audiovizuale ce folosesc curent de 6—12 V, aparate de bărbierit etc.

ȘT. VODĂ

10

■ O debutantă scrie unei edituri:
„Stimate redactor,
Ieri mi-ați trimis înapoi povestirea, zicînd că nu-i bună. De unde știți că nu e? Nici măcar n-ați citit-o. Înainte de a v-o trimite, am lipit între ele paginile 18, 19 și 20. Am primit-o în aceeași stare, cu paginile nedesprinse. Așa citiți dumneavoastră materialele care vi se trimit?"
Redactorul, amabil, îi răspunde:
„Cînd sparg un ou, nu-i nevoie să-l mănînc în întregime pentru a mă convinge dacă e stricat sau nu".

■ – Ar trebui amenajată, în hotelul ăsta, și o piscină cu apă caldă.
– Și una fără apă.
– De ce fără apă?
– Sînt o mulțime de oameni care nu știu să înoate!

■ Trei tinere stau de vorbă la o cafea. Una dintre ele declară:
– „Bărbierul din Sevilla" e formidabil. De altfel, soțul meu este de aceeași părere.
– Formidabil? Poate vrei să spui, extraordinar! Așa îmi zicea și George aseară, intervine a doua. Dar tu, dragă, se întoarce ea spre a treia, ce părere ai?
– Nu știu ce să vă spun... Bărbatul meu are aparat de ras electric.

■ Un gropar sapă într-un cimitir. Oprindu-se ca să-și tragă sufletul, citește pe un monument funerar din preajmă: „Aici odihnește I. Popescu". Mai face cîțiva pași și citește pe un altul: „Aici odihnește B. Georgescu". Toate monumentele din jur poartă inscripții similare. La sfîrșit, groparul conchide, oftînd: „Aici numai eu muncesc".

■ – Care a fost cel mai bun sfat pe care l-ați primit vreodată în viață?
– Să mă însor!
– Minunat! Dar cine vi l-a dat?
– Actuala mea soție.

■ Un editor american i-a solicitat lui G.B. Shaw un roman. Celebrul dramaturg nu s-a arătat prea entuziasmat de propunere.
– Plătesc oricît cereți, a insistat editorul.
La care Shaw a replicat:
– E prea puțin!

■ Gaetano Vestris, unul dintre marii balerini ai secolului al XVIII-lea, către un ins care elogia grația aeriană a dansului fiului său, Augusto:
– Augusto mai atinge, din cînd în cînd, pămîntul, numai așa, ca să nu-și umilească prea mult colegii...

■ Un scenarist, către un producător de filme:
– Am o idee formidabilă! Imaginați-vă doi frați porniți unul împotriva celuilalt pentru că unul vrea să fie scafandru, iar celălalt cosmonaut.
– Nu văd ce-i atît de extraordinar în asta... replică producătorul.
– Stați, că n-am terminat! Este vorba de doi frați siamezi!

■ – Dragul meu, îi spune soția soțului, am cumpărat azi o carte și m-am apucat s-o citesc, dar la pagina a treia am adormit. Ce să fac cu ea? S-o pun în bibliotecă?
– Nu, pune-o în dulapiorul cu medicamente!

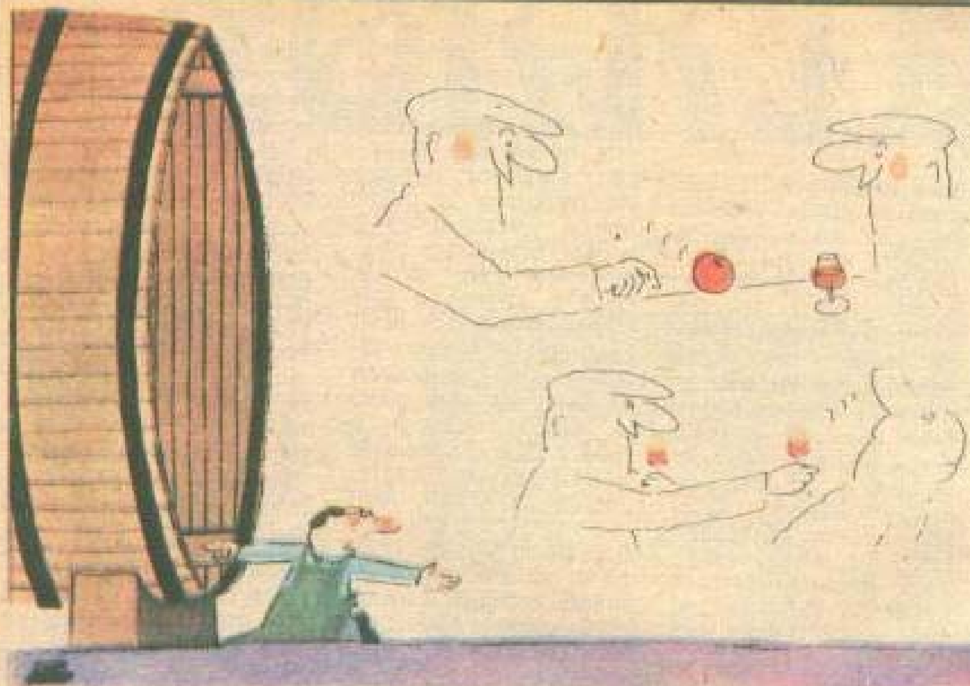
■ – Mi-a jurat că are intențiile cele mai serioase...
– Vroia să te ceară în căsătorie?
– Nu știu, pentru că tocmai atunci a intrat nevasta-sa.

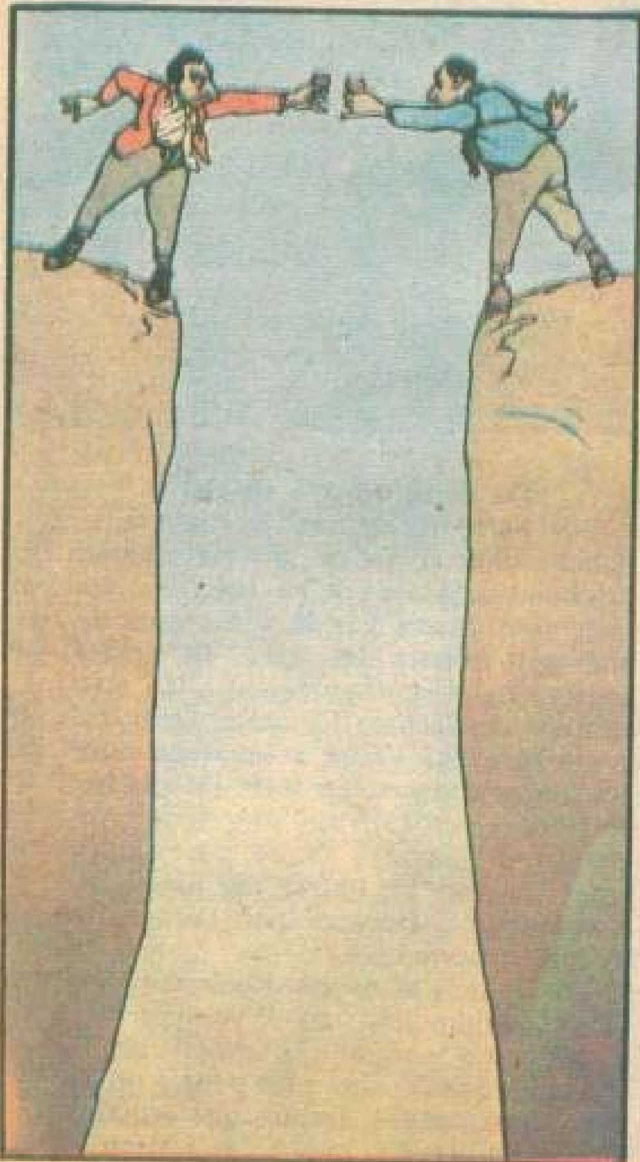
Poate fi vinul un medicament?

Foarte rar, terapeuţii au clasat printre plantele folositoare sănătăţii, organismului uman, viţa de vie şi derivatul ei direct, VINUL! Marele Pasteur scria: „Vinul poate fi considerat, pe drept cuvînt, cea mai sănătoasă şi mai igienică băutură". În urmă cu trei mii de ani, grecii utilizau anumite vinuri pentru a-şi păstra sănătatea. Vinul, obţinut din faimoşii struguri de Heria (Arcadia), făcea femeile fecunde, susţinea Helion, celebrul medic din antichitate, iar vinul de Chios, care provoca pofta de mîncare, era folosit pentru condimentarea bucatelor. Recente cercetări ale dieteticienilor şi biologilor contemporani au ajuns la concluzia că vinul posedă virtuţi binefăcătoare pentru oameni, dacă, bineînţeles, e vorba de o băutură naturală (netratată chimic) şi care se consumă în cantităţi moderate. Nu ştim cîtă viţă de vie era pe timpul lui Pliniu, dar ştim că astăzi ea este cultivată pe mai mult de 10 milioane hectare în Europa, care deţine 72 la sută din cultura mondială, pe primele locuri situîndu-se Italia, Franţa, Spania, Portugalia, România. Şi dacă aria podgoriilor s-a dublat, productivitatea lor s-a triplat. În întreaga lume, la începutul veacului nostru, se făceau 140 milioane hectolitri de vin; acum, producţia de vin este de peste 400 milioane şi, probabil, în viitor va continua să crească. La un congres mondial, iniţiat de Oficiul internaţional al viţei de vie şi vinului, s-a discutat şi despre utilitatea şi utilizarea vinului în lume. Medicii s-au declarat contra abuzului şi chiar a folosirii lui, mai ales de către bolnavii cu ulcer, hepatite, astenii, de către hipertensivi şi cardiaci. Adepţii vinului i-au citat însă pe Hipocrate şi pe Pasteur, care considerau vinul „un minunat remediu al unor maladii" sau ca „băutură foarte igienică" pentru cei sănătoşi, atunci cînd este folosit cu moderaţie şi numai la mese.

Produsul obţinut prin fermentarea sucului de struguri nu este un simplu amestec de apă şi alcool, ci un lichid foarte complet şi „viu", conţinînd vitamine, fermenţi, zaharuri, diateze, oligoelemente etc. Chimiştii au izolat peste 300 de componenţi. Un litru de vin conţine 800–900 g apă, 20–30 g glucoză şi fructoză, 5–10 g glicerină, 6–12 g acizi organici, cîteva grame de magneziu, potasiu, calciu, fier, 60–100 g alcool, precum şi o mulţime de compuşi diferiţi, dintre care cel puţin jumătate nu sînt încă bine cunoscuţi. Magneziul este un component al vinului nece-

Pasteur: „Vinul poate fi considerat, pe drept cuvînt, cea mai sănătoasă și mai igienică băutură". Cu condiția – precizează medicii de azi – să fie consumat cum trebuie... și cît trebuie!

sar organismului uman și în special celulelor nervoase ale creierului și măduvei spinării. Calciul asigură creșterea scheletului și întreținerea oaselor, sodiul joacă un rol important în echilibrul molecular și în transmisia influxului nervos, potasiul servește la reglementarea funcționării automatice a inimii, fierul combate anemia și este recomandat în stări de convalescență. Pentru ce boli poate fi vinul (obligatoriu, băut în cantități mici!) un remediu terapeutic? Unii specialiști, în cadrul Congresului de la Avignon, au afirmat că, datorită elementelor lui (calciu, fier, potasiu etc.) și valorii sale calorice, vinul, de preferință cel sec, este un produs energizant pentru diabetici (rapid metabolizat de insulină), cel roșu e recomandabil în obezitate, anorexie (lipsa poftei de mîncare), în anemie, ca și în geriatrie, unde redă somnul și apetitul la vîrstnici. Are acțiune tonică generală, care stimulează organismul și-i întărește posibilitățile de autoapărare. Vinurile roșii calde și îndulcite se recomandă în gripe și bronșite; se pare că vinul ar conține și substanțe anticolesterinice. Nu sînt indicații că vinul ar dăuna ficatului, cînd este consumat în cantități moderate. În cartea sa „Îngrijiți-vă prin vin", dr. Maury recomandă pentru fiece maladie vinul capabil de a o vindeca, cu indicațiile cantităților de băut. Consumat puțin și doar în împrejurări festive, obișnuiește pe cei tineri să nu recurgă la alcooluri tari.

Privitor la cantitățile de vin consumate s-au stabilit trei mari categorii: prima cuprinde 5 țări mari producătoare, dar și consumatoare (Italia, Franța, Spania, Portugalia, Argentina), a doua categorie cuprinde 18 țări, în majoritate europene, printre care și România, țări unde se bea mai puțin și mai ales la anumite ocazii, iar în a treia categorie, cu consumul cel mai restrîns de vin, se numără țările nordice din Europa și statele mari din America și Asia. Statistici recente au demonstrat că în regiunile viticole franceze decesele atribuite alcoolismului sau cirozei hepatice reprezintă doar 30 la sută în raport cu regiunile unde nu se cultivă deloc vița de vie.

AUREL ROSIN

Un muzeu viu al deşertului

Deşertul Sonora începe în sud-estul Californiei, traversează prin sud-vestul Arizonei, apoi, trecînd frontiera S.U.A., se pierde în Mexic. Aici, în apropierea frontierei, a fost creat un „Muzeu viu al deşertului", unic în lume, unde vieţuitoarele trăiesc în deplină libertate şi care ilustrează, prin diorame, adaptarea acestora la mediu. Între exemplarele care stîrnesc interesul vizitatorilor se numără şobolanul-cangur (Didopomys), care îşi petrece ziua ascuns în adîncul „locuinţei" sale, ca şi broasca cu corn, de fapt o iguană din specia Phrynosoma, care, la fel, stă ascunsă în nisipul dunelor, pentru a evita arşiţa soarelui. La intrarea în muzeu, un enorm bazin, ornat cu stînci, serveşte drept refugiu iguanei ierbivore, iguanei cu spini (Scolaporus), iguanei cu colier (Crotaphitus), şopîrlei insectivore, broaştei ţestoase de deşert (Copherus) şi altor specii. O mare sală găzduieşte scorpioni, reptile, şopîrle veninoase, a căror muşcătură e mortală (cum este heloderma), păianjeni, şerpi cu clopoţei etc. Pentru a se putea urmări viaţa subterană a unor vieţuitoare care, în timpul zilei, se ascund în pămînt, a fost creată o sală la subsol, populată cu furnici, şobolani etc. Alţi locatari ai muzeului sînt pisici cu coadă în dungi, o rudă a ratonului, temută vînătoare de noapte, vulpea deşertului, mult mai mică decît cea care trăieşte în Sahara, coiotul şi, ca altă rudă a ratonului, „coaţi", care se deplasează în haite. Mamiferele mari sînt reprezentate, între altele, de antilopa deşertului şi iepurele-antilopă, iar păsările prezintă, ca exemplare rare, vulturul mexican, mîncătorul de şerpi şi „suete", o păsărică de mărimea unei mierle, care îşi face cuibul în scorbura unor cactuşi giganţi. O foarte bogată colecţie a muzeului cuprinde exemplare reprezentative ale vegetaţiei deşertului, care, ca şi animalele şi păsările, cresc aici în libertate totală, „ca la ele acasă", oferind cercetătorilor posibilitatea unor interesante studii.

ANDREI DEAC

Dintre locatarii muzeului: şarpele cu clopoţei, „coaţi", o rudă a ratonului, antilopa deşertului (sus); dedesubt, un colţ din parcul vegetal al amenajării. Toate — animale, păsări, plante — trăind în condiţii de deplină libertate.

CORRIDA

Pagini dintr-un jurnal lusitan

Desen de Remo Brindisi

Regăsesc prin niște mai vechi caiete cîteva pagini din jurnalul meu lusitan – singura probă că aș fi călcat vreodată prin Portugalia –, ireal și incredibil ca și amprenta pe care ar lăsa-o pe hîrtie un vis spulberat în clipa trezirii. Acum, pot spune: n-am fost în Portugalia, habar n-am ce înseamnă acolo o corridă. Jurnalul mă dezminte, totuși. Îl recitesc cu emoție, ca pe o întîmplare petrecută într-o altă existență, al cărei erou era altcineva, nu eu, cel de azi. Las totuși, în locul meu, să vorbească jurnalul.

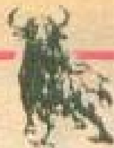
...La ora cînd scriu aceste rînduri, scăldate de un parfum retrospectiv, în Portugalia multicolorul carnaval turistic s-a terminat, iar țara, zgribulită de frigul iernii, ascultă cu trupul lipit de Pirinei urletul de sare al oceanului.

Cel mai ciudat lucru este frigul, „iarna" unei țări meridionale. Arborii jacarandă, superbii copaci brazilieni din Jardim da Estrela, care trimiteau explozii albastre spre cer, și-au strîns parașuta florilor între frunzele care rămîn verzi tot anul. Rămîn verzi eucalipții, care păstrează în frunze o paloare bizară, rămîn verzi ciprii – un verde nocturn, în rimă cu stîncile sumbre din acestă țară de cipri și stînci. Rămîn verzi portocalii, migdalii și lămîii, cu crengile despovărate de fructe, îmbrăcînd pantele domoale cu o culoare care, deși verde, acuză frigul. Portughezul îl resimte. Moliciunea lui în gesturi, o moliciune care nu contrazice temperamentul, se modifică, se contractă interior, urzicată de fiorul oceanic, acum mai rece. Ce s-a întîmplat? Termometrul n-a coborît sub zero, dar omului îi este frig, blestemă, înjură, devine volubil – singura volubilitate pe care și-o permite într-un an de tăcere – acuzînd – închipuiți-vă! – iarna. Răsucit în loc de briza oceanului, ținîndu-și cu amîndouă miinile pălăria, lisabonezul se oprește în fața falnicilor palmieri de pe Avenida da Libertade, plîngîndu-le de milă. Picioarele de elefant ale arborilor sînt zdravăn înfipte în pămînt. Smocul de frunze din vîrf fîlfîie într-o zbuciumare de eșarfe, dar nici o frunză nu zboară; nicăieri, nici un frison hivernal. Lisabonezul blestemă municipalitatea pentru ideea nefericită de a transplanta acești frumoși africani, de pe Zambezi, tocmai pe Rio Tejo, în această Portugalie friguroasă, cum și pentru faptul că palmierii nu sînt supuși, asemenea elefanților, unei ocrotiri speciale.

Ni se spune că, acum niște ani, la Lisabona... a nins! Flamingo, lebedele argintii și negre, ibisii din rezervații, cactușii, rododendronii, magnoliile și leandrii, palmierii de pe bulevarde au primit cu uimire, într-o uimire de cutremur cosmic, catifeaua lilială a zăpezii cernută pe aripi și pe crengi. „Evenimentul" – în această prea liniștită Lisabonă – a făcut senzație. S-au precipitat spre locul „miracolului alb" operatori de la studiourile de televiziune și film, o mulțime de fotografi amatori care au dat buzna la ferestre, dar, pînă să fie puse în funcțiune aparatele, zăpada s-a topit ca un parfum.

...„Iarnă portugheză", adică atmosferă umedă și plumburie, de seră. Țara e o seră cu plafon de sticlă, arcuit din streașina munților Sierra Estrela și pînă în ocean, peste care circulă nori rari, într-un ralanti fantastic de păsări exotice și sub care hibernează „la verde" grădinile de portocali, livezile de măslini, boschetele de leandri cu flori ofilite.

Generații de conchistadori au creat țării acest statut luxos de grădină, și generații după generații de conchistadori și stăpîni de pămînturi au creat aceleiași țări, de data aceasta pentru oameni, un regim de seră. Arborii, florile, lianele, arbuștii care inundă parcurile Lisabonei, grădinile de la Cascais, Coimbra și Estoril, împrejurimile castelelor și palatelor semănate peste țară au fost aduse din toate continentele unde s-a înfipt ancora genialului infante Henric, cel care a avut ambiția să lege „auritul Portugal" cu toată lumea. O ambiție temerară, atingînd într-un fel nebunia. De fapt, viteazul Henric, și mai ales urmașii lui, au vrut să lege nu Lusitania cu lumea, ci toată lumea cunoscută de Lusitania. Urmărind hărțile și traseele navigatorilor, te cuprinde amețeala. Cîteva generații de caravele, cu echipaje, cuprinzînd nu mii, ci sute de oameni, au supus realmente mările și oceanele cunoscute, legînd de „corta do sol" țări și continente cu odgoane de oțel. Dar această buturugă mică n-a reușit, totuși, să răstoarne →

→ carul lumii mari. Pîrghiile s-au rupt, rînd pe rînd, întregul imperiu s-a scufundat ca o Atlantidă, n-au mai rămas din el decît fărîme, cum și sistemul de frînghii și ancore pe care le tot arunca oceanul la țărm. Amintirea posesiunilor e vie încă pe acest țărm, meleagurile exotice și-au trimis sămînța pînă aici.
S-ar părea, cercetînd grădinile, că fiecare pas al conchistadorilor, în Guineea sau în Filipine, în India sau în Azore, în Mozambic sau în Brazilia, a făcut să răsară acasă, pe Rio Tejo, o liană sau măcar o floare de diamant. E drept, geografia cuceririlor este splendid și somptuos desemnată cu flori și, din fericire pentru uituci, distanța dintre flori și dezastru e măsurată prin mări și oceane. Am văzut pini filipinezi lîngă arțari carpatici, hortensii uriașe, de Goa, lîngă mușcate, pipernicite „Diksonia antarctica" lîngă smochini, camelii japonice lîngă măceși sau tei.
Dar mai rămîn, totuși, și arborii locali, iar printre ei unul, cel mai umil, dă măsura condiției omului, strigînd peste zările albe și parfumate condiția portugheză. Este arborele de plută, stejarul portughez.

El crește în pîlcuri rare, spre Via Real, ca și spre Portalegre, el ar vrea să devină falnic imperator al pădurilor, ca și stejarul nostru, dar nu poate, rămînînd pipernicit și pitic, copiind statura portughezului de care e legat prin destin. Stejarul de plută e un arbore jupuit. E lăsat să crească, pe aceste pămînturi stîncoase, nefertile, pînă cînd devine adult. Dar n-are vreme să atingă cu brațele cerul, acest tavan de seră al Lusitaniei, fiindcă avîntul lui e retezat pe dedesubt, într-un mod perfid și diabolic, printr-un supliciu inchizitorial. Asasinat? Nu, agonie. Scoarța stejarului e jupuită cu toporul pe bune părți din trunchi, lăsîndu-i-se arborelui doar cîteva șuvițe, cîteva vene, prin care sevele împuținate să urce, totuși, spre crengi. Din jertfă, din scoarța stejarului adică, rezultă dopurile de sticle de șampanie care pocnesc pe tot continentul. În schimb, pe colinele de la Via Real sau Portalegre, frunzele stejarilor se îngălbenesc, ele capătă paloarea din obrajii portughezului, începe o toamnă prematură, toamna omului lusitan care debutează odată cu adolescența. Pe trunchiuri rămîn rănile, scrijelate pînă la os. Carnea vie a stejarului sîngeră roșu, iar aceste procesiuni de stejari jupuiți sînt spectrul colinelor portugheze în vremea iernii. Le-am văzut, în cursul călătoriei mele, pretutindeni, pe marginea șoselelor sau din avion; am reținut imaginea pentru acum, în ceasul cînd exuberanța florilor s-a ofilit, iar peste colinele goale și vinete țipă de frig stejarii jupuiți. Înțelegi iarna. Ți-e frig – deși nu cunoști la această latitudine frigul – pentru oamenii aceștia care cunosc frigul, pentru acești copaci, spînzurați între pămînt și cer, condamnați să moară în picioare.
...Dar iarna mai pune încă un accent pe același portativ lusitan. Culorile nu-și reduc, într-adevăr, prospețimea, hibernarea e verde, dar frigul constrînge spectacolul vieții la cîteva linii sumare, la esențial. Pescarii de la Praia de Santa Cruz, de la Cabo da Sine sau Nazare nu mai au obligația să-și arboreze tradiționalele costume pentru turiști, nici femeile lor să strîngă de pe frînghii rufăria ruptă. Țărmul redevine sumbru ca și oamenii, pescarii taciturni și obosiți scrutează cu un ochi rece talazurile neprimitoare ale oceanului, în care trebuie să se avînte în trînta diurnă. La Porto, în marele și celebrul bazin de vii, podgorenii n-au coborît încă de pe terasele cu butuci, unde ocrotesc vița pentru roada anului viitor. Și aici steagurile nu sînt în bernă, fiindcă ceasul bilanțului a sosit, iar în tipsia dobînzii a rămas prea puțin. Scăzînd investițiile, scăzînd impozitele, aplicînd prețul de monopol la care e supusă producția, ce-i rămîne podgoreanului decît obrazul fără zîmbet și mîna goală!... Sînt uscate, ca iarba calcinată, și colinele de la Ribateio, „paradisul" verde al crescătorilor de tauri pentru corride. Turmele negre rumegă placid tuleii amari și sărați care ies dintre bolovani, iar vînjoșii *campinos* care le veghează își rumegă, la fel de placid, tutunul. Peisajul se apropie, ba chiar se suprapune cu cel din Țara Bîrsei, unde turmele de bivoli creează, din loc în loc, îngrămădiri negre și imobile de stînci. Dar acești *campinos* sînt neastîmpărați și iuți, ei pun mereu în mișcare, cu bicele, turmele de tauri, ca să păstreze bună forma animalelor și agilitatea lor. Un bun *toiro* nu trebuie să prindă grăsime, nici să trîndăvească prea mult rumegînd. Oamenii scuipă țigările, sar pe caii lor scurți și păroși și, cu țipete năprasnice, pun în stare de vijelie turma. Bonetele

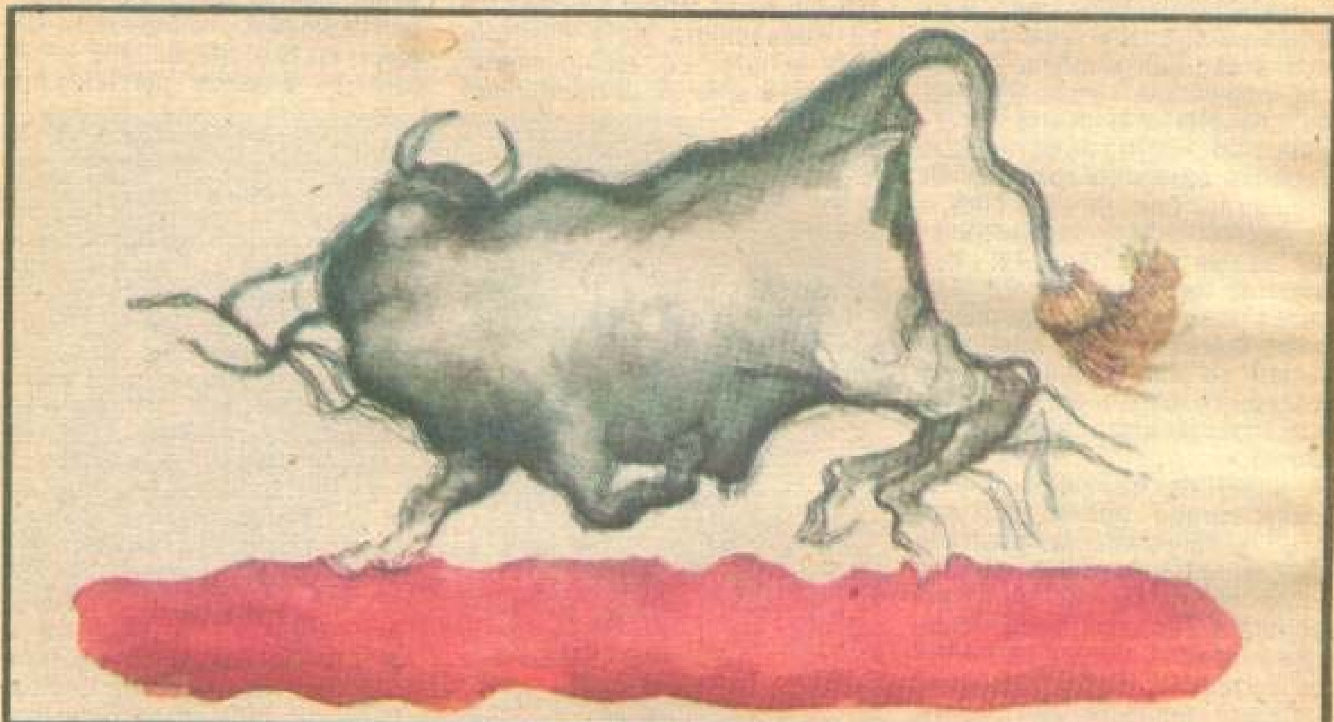
lor de pîslă, verzi și roșii, strălucesc din loc în loc pe cîmpia aridă, cu niște steaguri fîlfîitoare. Sînt singurele semne ale carnavalului trecut și viitor. La fel cum turmele, aceste turme menținute cu lancea în mișcare de vijelie, sînt singura secvență spectaculoasă, deși de culisă, a cîmpiilor peste care cortina turistică a căzut de mult.
Dar acești *campinos* strigă, înjură, pocnesc din bice, într-un fel ei răzbună tăcerea satelor care s-au dezvățat să fie guralive și deschise; acești *campinos* refac, pentru vizitatorul întîmplător, un moment din încordarea corridelor de la Campo Pequeno.
Jurnalul unei asemenea corride, văzute într-o vară de-acum cîțiva ani, este un contrapunct la aceste zile de iarnă lusitană, și

de aceea, îi invit pe cititori să-l parcurgă, adăugînd mereu, ca un memento, imaginea stejarilor care mor în picioare...

Iunie, noaptea s-a ridicat maiestuos din ocean, înfășurînd în draperii siderale cerul Portugaliei.

Ne grăbim spre corrida de la Campo Pequeno, care va avea loc în nocturnă, cu înalta participare a „Sua Excelência Senhor Presidente da Republica", spectacol tradițional ce precede „Ziua Națională" a Portugaliei, strălucirea de fructe coapte a stelelor. Prin mulțimea de pasionați de la poarta toreadorilor îl recunosc, după fotografia din program, pe Pedro Louceiro, asul loviturilor în stil clasic, latifundiarul ovațiilor. E stăpîn pe el, se oferă de pe acum aplauzelor care îi și preced intrarea. Lîngă el, Federico Cunha, debutant la corrida din această noapte. Are trac, îi simt obrazul acoperit cu bruma emoției. Prietenii îl conduc pe tînăr către capela toreadorilor, unde își va face rugăciunea. Trecem pe lîngă această capelă. O chiliuță cu un crucifix. Aici s-a rugat și Manoletto, regele de odinioară al corridelor de peste Pirinei, prieten cu marele Hemingway și imortalizat în cîteva linii de Picasso. Nu pot trece pe lîngă Federico fără să-i arunc o privire caldă. E brun, subțiratic, palid și cu broboane reci pe față, un adolescent. Strivește țigara sub papucul de marochin aurit, își frînge genunchii în fața crucifixului, îl prinde în mîini. Clipa e prea intimă, cineva închide ușa; intru alături, în micul muzeu al arenei, care e anticamera cimitirului. Cavou, capelă, expoziție bizară? Tot o chiliuță, cu plăci de marmură fixate în pereți, purtînd numele celor uciși, eternizate printr-o cruce. Capete de cai împăiate. Au împărtășit aceeași soartă ca stăpînii lor. Cozi și urechi de tauri, adică trofee, spade, lănci, mulete, banderile – faimoase prin atingerea sau mînuirea lor de către un maestru. Și maeștrii n-au lipsit... Ei sînt așezați în tablouri genealogice, ca și taurii, ca și caii. Îi urmărești de la strămoși la nepoți și strănepoți, pînă la tînărul Federico, adolescentul care pășește acum pentru întîia oară în arenă.

Îl văd ridicîndu-se, trece alături, în muzeu, și atinge spada lui Manoletto. Gestul, superstițios și fanatic în același timp, l-ar fi încîntat pe Ernest, prin francheța și inocența lui. Arena bubuie. Încă un minut și vor începe fluieraturile. Dar Hemingway ar fi fost, aici, dezamăgit. De pe vremea marchizului de Pombal, omul care a reconstruit Lisabona după acel groaznic cutremur, atît de deplîns de Voltaire, corrida portugheză a încetat să mai fie un spectacol sîngeros. Teribilul marchiz a interzis nobilimii să mai coboare orgolios în arenă, preferînd să-și urce singur adversarii pe eșafod. Ultima victimă a taurilor fusese contele de Arcos. Dar conții și baronii care se opuneau puterii absolutiste au dat prilej ambițiosului ministru să inaugureze

atrăgînd spre incinta luminată mii de turiști. Lisabona freamătă. Se desfundă cartierele populare, se deșteaptă din somnolența lui oțioasă cartierul elitelor. Sîntem preveniți că avem rara șansă de a vedea o „corrida de toiros a antiga portuguesa", ceea ce înseamnă 10 dolari biletul pentru un loc mediu, adică „sombra e sol" (soare și umbră).

Ora 22. Arena de cărămidă roșie, construită la sfîrșitul secolului XIX, în stil hispano-maur, bubuie sub presiunea valurilor de oameni care forțează intrările, la fel ca pe marile noastre stadioane în zilele de meci. Multe mașini și autocare turistice. Ghirlande de hîrtie și steaguri, curcubeie de rachete și artificii fac din cerul Lisabonei un baldachin multicolor, estompînd

→

→ în onoarea lor o altfel de corrida, cu mult mai sîngeroasă, în care n-au fost cruțate nici doamnele. A fost decapitată marchiza de Tavora, apoi fiul și ginerele ei. Au căzut și alții. S-au retezat, în schimb, coarnele la tauri și s-a interzis sacrificiul acestui animal superb... Sîngerosul și incoruptibilul ministru, rămas în memoria mulțimilor portugheze ca și Vlad Țepeș la noi, n-a reușit să încheie definitiv corrida cu nobilimea – purta el însuși perucă pudrată – și, nu se știe cum și de ce, tocmai acest taur simbolic al miniei populare a rămas, în timp, cu coarnele mai scurte.

Pînă azi, corrida portugheză continuă să fie un spectacol de aristocrați. Caii, de rară elită și de perfect dresaj, costă enorm de scump; echipamentul fastuos, de asemenea. Tinerii „forçados", cei care prind cu miinile goale taurul scos din minți, sînt feciori cu sînge albastru, care plătesc cu bani mulți șansa de a fi scoși cu targa de pe nisipul arenei.

În sunet de trompete se deschide parada „antiga portuquesa", prodigioasă demonstrație de costume și cai. O conduce o fetiță de numai 10 ani, agilă acrobată, îmbrăcată ca o infantă, copiind aidoma un portret de Velazquez. Restul figurației o urmează pedestru sau călare, somptuos gătită în costume de epocă Louis XV, distribuind, după un rigid protocol de curte, saluturi și genuflexiuni. Se interpolează momente comice, executate cu aceeași virtuozitate, în care bufonii sînt cîțiva *campinos* și cîteva perechi de catîri. Fanfare incendiază aerul, tobele pun mișcarea în tact. Este, în fine, introdusă quadrilha (echipa corridei), dar nu pedestru, ca în Spania, ci în impresionante carete, aurite după același tipar Louis XV.

Se dă semnalul corridei, după ce luptătorii, „cavaleiros", prezintă oficialilor și publicului cuvenitele „cortesias", după același protocol al marchizului Marialva, vechiul erou al corridelor portugheze de acum două veacuri. Ultimul personaj, taurul!

...El intră vijelios și negru în arena pustie. Lumina îl buimăcește ca o explozie, frisonul mulțimii îl înfășoară cu bice electrice. Singura țintă, calul lui Manuel Conde, spre care șarjează cu cele 600 kg ca un bolovan catapulat. Manuel eschivează. Calul rămîne zidit pe loc, iar publicul aplaudă. Este tehnica lui Manuel. Un „aficionado" (un „microbist" al corridelor) îmi explică, gesticulînd, că Manuel știe să scoată tot din taur, oferindu-i calul aparent nemișcat și eschivînd la timp. Într-adevăr, Manuel e un maestru al tehnicii-pivot, știind să conducă cu mînă sigură furia dezordonată a fiarei, convocînd animalul lîngă sine și dezlănțuindu-l prin perechile de „banderilles" (țepuși de oțel), pe care i le înfige în ceafă cu precizie de țintaș. N-a căzut nici una, iar publicul aplaudă.

Picadorii lipsesc, lansarea țepușilor se face aici călare, și e actul principal al luptei. Deși atît de diferită de corrida spaniolă, Hemingway ar fi savurat totuși siguranța lui Manuel Conde, care știe să lucreze cu taurul, calm, ferm, cu grație. Iată, l-a lăsat bine pregătit în seama mînuitorilor de mulete, care îi duc la paroxism furia prin ale lor mantii roșii, agitate obsesiv. E timpul să intre „moços de forçado", echipa de flăcăi cu miinile goale.

Sînt opt. Sar în arenă sprinteni, abia atingînd balustrada. Pantaloni roșii, una cu pielea, jambiere roșii, brîu roșu, strîngînd mijlocul în clește. Numai cămășile sînt albe... Vin în monom spre taur, iar căpitanul se oferă coarnelor, îmbiind animalul cu un gest ofensator... Ce urmează? O năruire de oameni luați în copite, în coarne, zdrobiți, amestecați cu nisipul, pisați cu buzduganul frunții. Atacul frontal, „pega de cara", n-a reușit. Sar în arenă oamenii cu muleta, iar doi „forçados" sînt scoși pe tărgi. Publicul fluieră. Nu descriem lupta mai departe. A fost epuizantă pentru grupul împuținat de „forçados", înfruntînd animalul însîngerat și dement, cu gratuita ambiție de a-l face să-și plece cerbicia sub

Festivaluri folclorice lusitane, prefațînd sau încheind Corrida de la Campo Pequeno

palmele goale. Au reușit.

Dar următorul taur, un „bravo toiro", cu o măreție de zimbru, a refuzat lupta. Tînărul cavaler José Ataide a avut neșansa să primească un oponent blazat, care a forțat perseverent întoarcerea la grajd, cu coarnele la poartă. José l-a provocat, s-a oferit, l-a insultat, l-a somat. Este cea mai mare rușine pe care o poate primi un luptător. Refuzul taurului de a răspunde provocării este, pur și simplu, descalificant. José e roșu la față, transpirat, fluierăturile au atins nebunia, urletele și huiduielile îi scot tînărul lacrimi umilitoare. Simt că José e gata să se arunce de pe cal și să înfrunte taurul cu palmele goale sau să se sinucidă. N-o poate face. Mai simt (și explicațiile

unui „aficionado" mi-o confirmă) că lui José i s-a organizat eșecul, alegîndu-i-se anume un taur blazat. Este ca și cum cineva, un personaj demn și cunoscut, ar fi aruncat într-o piață publică fără pantaloni. Dar José își revine. El știe că polița nu poate fi plătită decît în arenă, prin răsturnarea diabolicei farse, prin punerea taurului, cu orice sacrificii, în condiția luptei. Cum s-o faci?... Animalul a făcut în continuare pe surdul, suspectîndu-l pe luptător cu un ochi blînd, expunîndu-l pe José fluierăturilor care au curs torențial. Pedeapsa a fost crîncenă. Ascuțitele „ferros curtos" s-au înfipt ca niște steaguri în cerbicea în sfîrșit rebelă a taurului, iar nervozitatea l-a făcut pe luptător să rateze două lovituri. Dar ce dezlănțuire de uragan, ce năprasnică avalanșă de furie animalică a reușit să declanșeze José, o furie la care participă și om, și cal, și taur, într-o încrucișare de electricități dezordonate!... Fluierături...

În aclamațiile unanime, a intrat în arenă Pedro Luceiro. Una cu calul, în care l-a adus triumfal, asul a abordat – ca și José Samuel Lupi – atacul frontal, cal contra taur, dar la o altă clasă. A șarjat dezinvolt, mai bine zis a țîșnit, într-o încrucișare de fulgere – calul roșu și lustruit ca un soare, împotriva bolidului negru. După „ciocnire", publicul a aclamat rondul furios al taurului, purtînd în cerbice fierul cu panglicile fluturînd în vînt. Apoi, o altă încrucișare de fulgere, dar decuplarea s-a soldat de data aceasta cu rănirea roibului, care a fost scos din arenă. Pedro a încercat să continue lupta cu el, recurgînd la alt stil, de pură virtuozitate, în care calul ar fi putut juca un rol secundar. A fost silit să-l schimbe și s-a întors enervat, pe un splendid pursînge arab. A încheiat profesional lupta, culegînd blazat poșetele și pălăriile aruncate în arenă, în semn de omagiu pentru arta lui... N-a avut o zi mare...

A strălucit, în schimb, Maestre Baptista, un diavol al călăriei și al loviturilor, idol popular al Lisabonei. Baptista știe să smulgă taurul încă de la intrarea în arenă și să-l poarte în zbor, lipit de crupa calului, pînă la epuizare. El călărește așezat nu în șea, ci parcă direct între coarnele animalului, care pare că îi duce murgul pe sus. Cursa ridică în picioare tribunele, fiind punctată cu răcnetele de satisfacție și îndemn ale lui Baptista, care lansează în ceafa urmăritorului „ferros" după „ferros". O oprire, dar calul se oprește și el, scurmînd cu copita și convocînd adversarul lîngă stăpînul lui focos. N-am văzut un asemenea cal, cu asemenea virtuți de luptător, cu o asemenea pasiune a înfruntării, la care nu se poate ridica decît omul. Urale... și încă patru „forçados" trimiși la spital.

A trecut de mult miezul nopții. Măturătorii împrospătează nisipul, împroșcat din belșug de sînge, adunînd gunoiul omagial: flori, banane, ochelari de soare, perne de pe bănci, programe, pălării, pungi de bomboane... Oricît de neprevăzută și de dramatică, această luptă e făcută să obosească nervii, isprăvind prin a te blaza. Cinci tauri sînt mult prea mult, iar șase flăcăi cu coastele strivite și cu cutia craniană spartă – sînt încă și mai mult. Spaniolii preferă o victimă, la alegere, toreadorul sau taurul. Cruțînd sacrificiul animalului, în arenă, portughezii recurg la un joc cu moartea, ce e drept, mai puțin spectaculos, dar în ultimă instanță la fel de riscant.

În zori, la Campo Pequeno, cei cinci „bravos toiros" au fost sacrificați, iar carnea lor distribuită la săraci. Un reflex al Romei imperiale, prin acest „panem et circenses", supraviețuia aici, la extremitatea continentului, în această mică Luisitanie a secolului XX.

– Spaniolii vînd carnea! – mi s-a atras atenția a doua zi, vizitînd muzeul de la Campo Pequeno și Capela cu micul ei crucifix.

M-am gîndit la Federico, adolescentul smead și emoționat care intrase aseară, pentru întîia oară, în arenă. L-am văzut rugîndu-se, l-am văzut cum a atins spada lui Manoletto, l-am văzut cum a intrat în mirosul de urină și baligă al grajdului, măsurînd cu ochii măriți de fior ochii roșii ai taurului ce i se pregătise și care clipeau placid. Federico își pipăia cu ochii destinul, înainte de a-l înfrunta. L-a înfruntat, în această primă întîlnire, cu bine. Urechea taurului și coada se aflau atîrnate într-un cui... Cum aveau să se isprăvească însă întîlnirile succesive, și nu numai cele ale lui Federico, dar cele ale tuturor celorlalți? Atingînd la rîndu-mi spada lui Manoletto, le-am urat biruință.

Am privit apoi arena în lumina zilei. Lojile erau pustii, artificiile asfințiseră. Nisipul era curat și neted, ca pe plaja de la Estoril.

PAUL ANGHEL

Ecrane mari, dar şi plate!

Industria televizoarelor este în căutarea unor cît mai mari ecrane, capabile să reproducă o imagine bogată în detalii. Dar un ecran mare, pentru a nu deveni greoi şi incomod, trebuie să fie foarte plat. Un televizor clasic, cu tub catodic, al cărui ecran măsoară la bază 80 de centimetri şi are o înălţime de 1,20 metri, conceput experimental de constructorii japonezi, cîntăreşte nu mai puţin de 150 kilograme! Un astfel de aparat, fireşte, nu poate fi folosit. De aceea, laboratoarele din diverse colţuri ale lumii studiază realizarea unor ecrane mari pe bază de cristale lichide, celule de fosfor şi plasmă. La cel de-al 27-lea „Salon internaţional al componentelor electronice", care a avut loc la Paris, societatea „Sintra" a expus, în premieră mondială, un ecran de televizor, plat şi electroluminiscent, cu dimensiunile de 260 × 260 milimetri. Tot aici, societatea „Thomson Tubes" a expus o gamă largă de ecrane cu plasmă, cu dimensiuni ajungînd pînă la 105 × 270 milimetri. Modelul japonez „Toshiba", de forma unui sandviş, are dimensiunile cuprinse între 192 şi 144 milimetri. În interior, pe o parte se află o peliculă din oxid metalic, iar pe cealaltă parte 307 200 celule de siliciu, separate între ele. Numeroase filtre, cu grosimea de 0,4 milimetri, asigură o imagine în culori perfectă.

Una din ultimele realizări ale întreprinderii de stat japoneze NHK este ecranul mural, cu plasmă, care are grosimea de numai 6 milimetri şi al cărui ecran măsoară 41 × 29 centimetri. Ecranul e format dintr-o multitudine de microcapsule de sticlă, legate la un calculator, ce conţin un gaz rar (xenolul) şi luminofori.

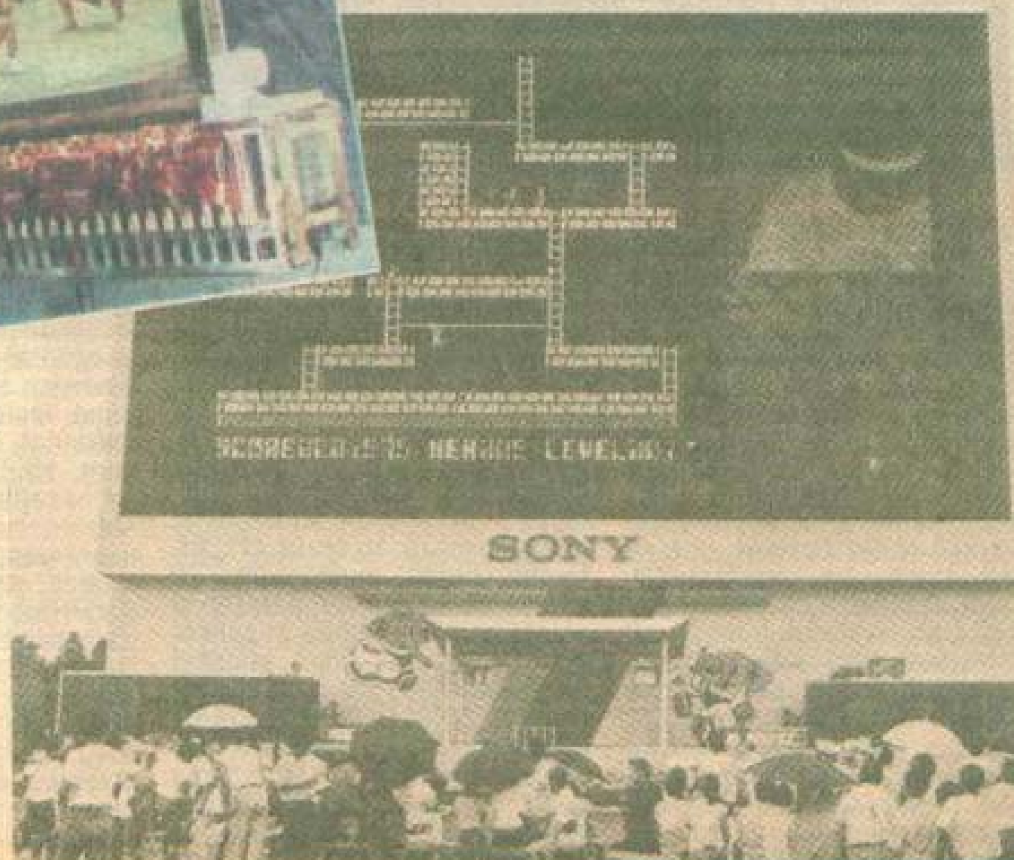
Cel mai mare ecran de televiziune realizat pînă azi (25 de metri pătraţi!), format din 450 000 de elemenţi, a fost creat de firma „Sony" şi expus la expoziţia Tsukuba, din Tokyo. Aici semnalele sînt transmise prin fibre optice, în diferite părţi ale ecranului, de o cameră de control, aşezată sub el. Se pot transmite, astfel, în afară de emisiuni TV, jocuri electronice şi videocasete, imaginea fiind vizibilă de la 100 de metri, în plină lumină solară.

Un interesant ecran plan a fost realizat şi în Finlanda. El funcţionează experimental pe aeroportul Helsinki. Tehnica utilizată constă în folosirea unor particule electro-luminiscente, depuse în mai multe straturi, pe un suport asemănător sticlei, prin bombardare în vid. În urma unei excitaţii electrice, particulele se iluminează şi creează imaginea. Unul din avantajele procedeului finlandez constă în faptul că el permite realizarea unui ecran care să nu fie mai gros decît placa unei sticle.

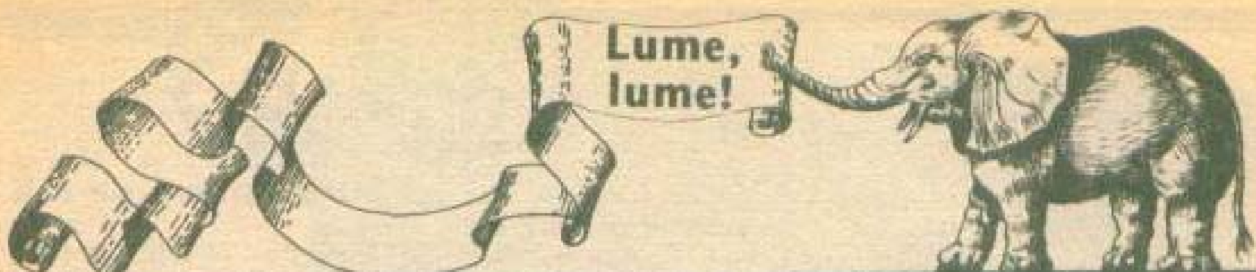
AUREL DIANU

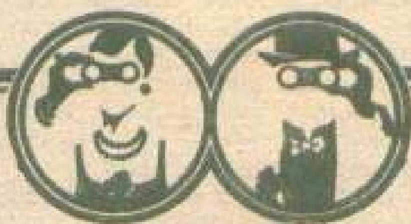
TELEVIZIUNE

Modelul „Toshiba", de forma unui sandviş (sus) şi, dedesubt, cel mai mare ecran de televiziune realizat pînă azi, creaţie a firmei „Sony", cu imagini vizibile de la 100 de metri, în plină lumină solară

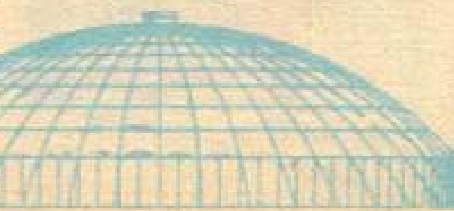

Vine circul!

Cînd te aştepţi mai puţin, te întîlneşti cu maşina lor pictată ca un papagal de concurs, cu difuzoarele fixate pe capotă şi răspîndind o muzică veselă, întreruptă mereu de vocea unui crainic, care strigă un anunţ, începînd de mîine în oraşul dumneavoastră va poposi celebrul nostru circ, senzaţionale numere de trapez, dresură de tigri şi lei, cai şi urşi, Hercule spărgător de piatră, femeia cu corp de păianjen, roata norocului şi balena, zburători şi zburătoare, elefanţi şi amazoane! şi copiii înconjură maşina care înaintează din ce în ce mai greu, în vreme ce bătrînii se opresc pentru o secundă şi îşi aduc aminte de circurile copilăriei şi tinereţii lor, nu pierdeţi ocazia să vedeţi celebrele isprăvi ale comicului cutare! strigă difuzoarele din maşina oprită la toate intersecţiile. Şoferul coboară şi scoate din cabină o găleată, o bidinea şi un afiş pe care îl lipeşte în locurile cele mai importante, la intersecţii şi la intrările în parcuri, după care îşi reia cursa, nu pierdeţi ocazia, marea minune a urşilor cuminţi! Pitonul îndrăgostit şi tandru, iluziile maestrului Maestrino! Şi şoferul lipeşte afişe şi la şcoală, şi la primărie, şi la intrarea în cimitir, şi la porţile căminelor de bătrîni şi liniştea urbei s-a tulburat pentru cîteva zile. Copiii fug acasă şi încep diligenţele pe lîngă părinţi, şoferul a spus că mîine dimineaţă vor sosi animalele, nu mergem şi noi să le aşteptăm? Şi părinţii cedează, acceptă acest capriciu de a ieşi în întîmpinarea marelui eveniment sau îi deleagă pe bunici sau pe fraţii mai mari şi, a doua zi dimineaţa, la periferia oraşului, pe acolo pe unde intră drumul dinspre orăşelul vecin, o armată de curioşi aşteaptă sosirea convoiului cu aceeaşi nerăbdare cu care femeile aşteaptă întoarcerea armatelor de pe front. Cînd apare primul camion care poartă stîlpii cei mari de susţinere acoperiţi de prelată, copiii se caţără pe umeri şi încep să îşi întindă gîtul spre a vedea mai bine inscripţia scrisă cu alb pe platforma maşinii, de parcă ar vedea chiar prima mare minune a lumii. Nici incunabulele, nici mumia lui Ramses, nici modulul care a coborît pe Lună, nici tăbliţele de smarald, dacă ar sosi cu mare pompă, tot n-ar aduna atîţia oameni cîţi balena Goliat, sau cîţi zidul morţii, şi mult mai puţini decît sosirea menajeriei, a cuştilor cu animale, îmbarcate în remorci şi pe platformele camioanelor, şi mai apoi a autobuzului cu artişti şi a vagoanelor pe roţi de cauciuc, un fel de rulote pe patru roţi, cu două încăperi în care nu se află nimeni, deoarece pe parcursul transportului normele de protecţia muncii interzic artiştilor să călătorească întinşi în pat sau aşezaţi pe scaune şi în jurul meselor. Şi prin faţa mulţimii defilează vagoanele desuete şi cuştile cu animale moţăind îndărătul gratiilor, şi în toată această trecere în revistă e şi curiozitate, şi uimire, şi fasci-

→

→

nație și bucurie, circul fiind purtătorul de senzațional al tuturor întîmplărilor incredibile, aduse de prin toate cotloanele lumii. Vine circul și aduce tot spectacolul vieții, tot ceea ce nu se poate dar se petrece mereu, absurdul și sublimul, grotescul și imposibilul, comicul și iluzia, forța și dexteritatea, candoarea și prefăcătoria, și vine nu de ieri, de alaltăieri, ci de la începutul lumii.

Tractoarele ridică cei patru pomi, stîlpii principali de care se susțin cupoleta și prelata chapiteau-ului, și din remorci sînt coborîte sectoarele de amfiu (denumirea de circ a amfiteatrului), stîlpi de susținere și bănci, grinzi și piese de legătură, o întreagă schelărie, demontată pînă la ultimul șurub și perfecționată pe cinste, pentru a se demonta foarte ușor și pentru a fi refăcută în cîteva ore. Entuziaști și veseli, copiii ajută la coborîrea materialului din remorci, la cărarea și instalarea lui, dau raite pînă în preajma animalelor și se hlizesc la ele, se strîmbă și le aruncă bomboane, în vreme ce artiștii își fixează vagoanele, întind o mică prelată deasupra intrării și încep să-și despacheteze lucrurile ascunse sub pături, plăpumi și perini, vase și obiecte personale, aparate și ustensile pentru spectacol. Femeile încep să iasă cu gălețile în căutare de apă, bărbații amenajează intrarea iar electricianul face legătura la rețeaua electrică și un instalator conectează această întreprindere pe roți la rețeaua de apă potabilă. Îngrijitorii coboară animalele, se pregătesc să le dea de mîncare și să le adape, iar recuziterii, ajutați de copii și de zilierii angajați cu o zi înainte, sub supravegherea maistrului monteur, ridică și catrapozii și amfiul și se pregătesc de înălțarea prelatei grea de aproape 3 000 de kilograme. Circul e o întreprindere pe roți, o instituție de spectacol care se așază în grabă, își ridică chapiteau-ul și peste cîteva ore pare a fi acolo de ani și ani, cu vagoanele aranjate frumos în partea opusă intrării, cu alei între ele, cu grajduri mobile și cuști, cu guri de apă și terase mici, acoperite cu prelate rezemate în bețe, o lume care se așază pe un loc pustiu și-l populează și-i dă viață pentru cîteva zile pentru a trăi din spectacol, din aplauze și din iluzie, ca mai apoi, exact atunci cînd ai impresia că face parte din viața orașului, exact atunci să dispară de parcă nici n-a fost.

Acestea ar fi, pentru mari și mici, clipele de repaus, de relaxare...

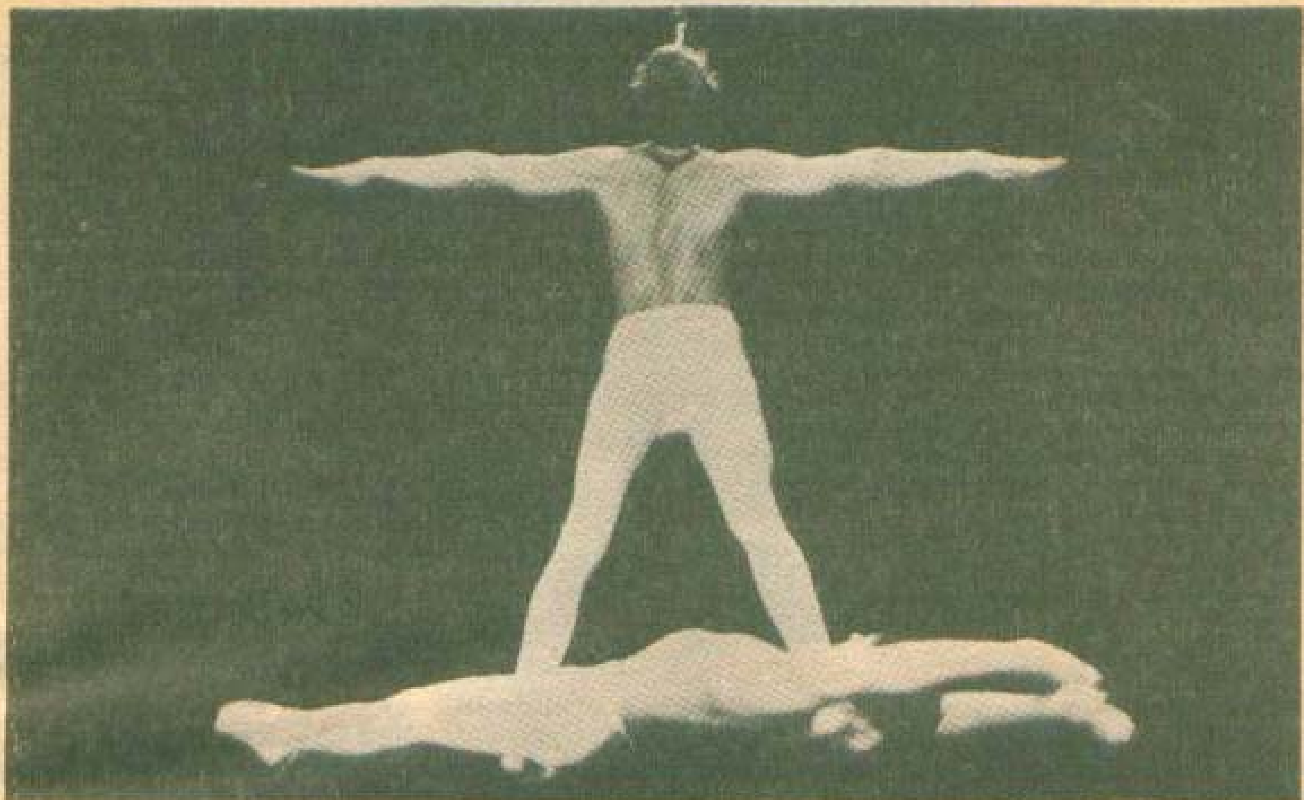
O întreprindere pe roți

La Alba Iulia, la mijlocul lunii mai a acestui an, circul „Arena" și-a așezat chapiteau-ul în imediata vecinătate a stadionului nou. Colina rezultată și din pămînt de umplutură, acoperită cu un gazon, stropită zile în șir de ploile de primăvară, n-a mai rezistat la aglomerația de tractoare și remorci, camioane și vagoane de locuit, spectatori și artiști, cai și îngrijitori. După un șir de spectacole infernale, date pe zăpadă și viscol la Petroșani, circul a ajuns la Orăștie, la Cugir, și mai apoi și-a mutat cartierul general la Alba, pîndind cu groază fiecare pui de vînt și fiecare nor întunecat. La Petroșani a nins din greu și prelata s-a îngreunat cu zăpadă și, cu fiecare minut, creștea pericolul de prăbușire a cupolei. Au aprins focuri în manej și au chemat pompierii să dea cu apă pe cupolă, să se topească zăpada. La Alba Iulia, după cîteva săptămîni de ploaie, terenul din preajma circului arăta ca o arenă frămîntată. Un noroi subțire stăpînea peste tot. Artiștii, încălțați cu cizme, mergeau pînă în forang cu pantofii lăcuiți în mînă, se descălțau și luau încălțămintea de spectacol doar pentru cîteva minute, pentru a-și face numărul, ca după aplauze și după reverențele de rigoare să revină la cizmele de cauciuc și la umbrela abandonată. Lîngă poartă, un vagon improvizat în casierie era pîndit de cîteva zeci de copii și părinți încremeniți în ploaie cu privirea fixă pe un geam în care era afișat anunțul „Pentru astăzi nu mai avem bilete". Într-un alt birou, Mircea Robu vorbește la telefon cu întreprinderea de gospodărire orășenească. Are nevoie de un camion cu pietriș pînă la începerea spectacolului. A plouat și noroiul întrece orice închipuire și spectatorii nu au cum ajunge de pe trotuar sub cupolă.

Un număr străvechi, totdeauna nou și palpitant: acrobație pe cai

Mircea Robu este un bărbat de 40 de ani, bărbos, albit devreme, solid, ajuns în circ în urmă cu 16 ani, dar nu pe post de actor, ci de impresar. A fost și organizator de spectacole și, din 1982, a preluat colectivul „Arena". Circul de stat, proprietarul uneia din cele mai frumoase clădiri de acest gen din Europa, are două colective, Coliseum și Arena, unități independente de turneu. Prin noiembrie-decembrie se conturează o idee de program. Actorii își fac concediile și recuperările, mașiniștii și șoferii, recuziterii și funcționarii își iau și ei concediile și, reintorși în unitate, încep reparațiile și pregătirea noului program. În martie, circul e gata de drum. Cele două unități își stabilesc traseele de turneu și are loc o febrilă pregătire de îmbarcare. Și într-o bună zi de primăvară, cînd încă se mai resimt șovăielile vremii, circul își începe sublima călătorie pe drumurile țării. Patru tractoare, 9 camioane, un automobil și 60—70 de remorci și vagoane de locuit pornesc spre localitățile împînzite cu afișe spre a duce noul spectacol cu alte numere, cu alți invitați de peste hotare, veniți și ei cu alte animale și cu alte aparate, cu debutanți și fără cei pensionați pe parcursul iernii. Colectivul e un fel de întreprindere pe roți, cu serviciu contabil, cu administrator, casiere, îngrijitori, electricieni, instalatori, maistru monteur, șoferi, impresar, cu mecanic și plasatoare, cu orchestră și pompier, cu artiști și copii, cu recuzită și mașină de scris, cu ștampilă și hîrtii cu antet. În turneu, fiecare zi are măruntișurile și necazurile ei, de la morcovi și gulii pentru elefant pînă la adresele pentru sudat o bară, pînă la ploaia care a căzut pe șezlongul-recuzită și pînă la pietrișul care trebuie să acopere noroiul pentru a proteja încălțările spectatorilor. Șeful de colectiv e mereu în vagonul cu telefon și mereu la ușile autorităților cu adrese semnate prin care solicită una sau alta, la tabără rămînînd administratorul. De mai mulți ani, Mircea Robu îl are ca administrator pe Nicolae Ivan, un bărbos de cincizeci de ani care, spre deosebire de Robu, intrat de cîteva ori în spectacol într-un număr comic după modelul Stan și Bran, n-a fost niciodată artist și n-a evoluat în nici un număr în fața publicului. Ivan are în inventar tot ce pleacă în turneu, de la remorci pînă la stîlpii mari, pomi sau catrapozi, frînghii și portavoce, scînduri pentru fosa orchestrei și perdele pentru forang, o avere care depășește zece milioane de lei și care trebuie îngrijită, păstrată, întreținută, purtată ici și colo fără să sufere la montări și demontări, indiferent de capriciile vremii. În această primăvară, la Rîmnicu Vîlcea, în timp ce instalau chapiteau-ul, cum i se spune la circ enormului cort sub care se află amfiteatrul de spectacole (amfiul) și scena (manejul), o furtună puternică a distrus o mare parte din dotare, a rupt stîlpii de susținere și a sfîșiat prelata. În asemenea momente, toți sar ca unul. Și artiștii, și îngrijitorii, și nevestele, și copiii, și șoferii, și nu după principiul scapă cine poate, ci întîi salvăm circul și pe urmă vedem ce se întîmplă cu noi. Dar pentru Ivan toate înseamnă valoare de inventar și aprovizionare, organizarea plecării, organizarea montării și a racordării la apă, lumină și canalizare. El are biroul într-un alt vagon, și, la înghesuială, micul birou este aglomerat cu apă minerală și teancuri de fișe, mașină de scris, calorifer și un aparat electric defect. „Tatăl meu a fost funcționar și are 87 de ani și cred că mai trăiește dacă n-o fi murit în lunile în care am plecat din București, spune el cu un zîmbet trist, de clovn shakespearian. Mîine trebuie să mă ocup de carburanții pentru deplasarea la Mediaș, am de sudat niște cuple la remorci ca →

→ să agățăm cîte două după camion și să mai scoatem și noi o economie, am de căutat gulii pentru elefant și fin pentru cai, am de organizat niște reparații și diseară să supraveghez intrarea spectatorilor. Monteorul șef, Constantin Antoneasa, are 30 de ani la circ și în următorii cinci se va retrage, după ce va fi montat și demontat chapiteau-ul de mii și mii de ori, indiferent de vreme. Recuziterul șef Dumitru Vulpe, fost profesor, căsătorit cu o trapezistă angajată temporar (trecută apoi la casierie pentru a fi sigură de un loc în preajma arenei), și ceilalți nouă recuziteri, electricienii și îngrijitorii sînt micii eroi ai circului care nu apar niciodată în manej, nu primesc aplauze și nu au nici o șansă la celebritate.

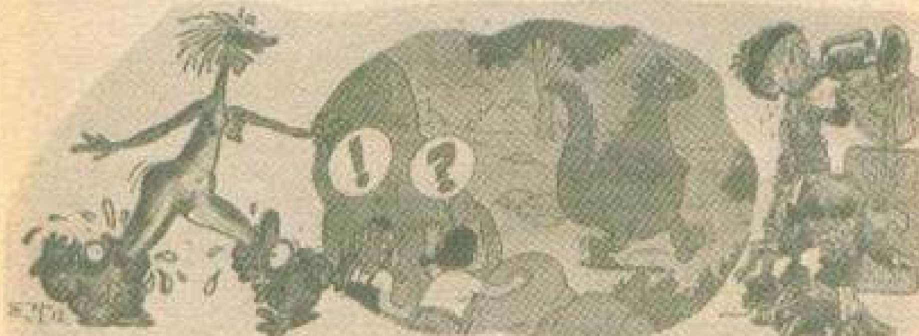

Duo Antal, ași ai acrobației aeriene. (Dedesubt, după întoarcerea de la „Ringling", cel mai mare circ din lume)

Jocuri icariene

Circul e o lume nebună și candidă, alcătuită din candidați la glorie și din pătimași ai riscului, din oameni cu suflet de călători și din pleziriști, din meseriași și trubaduri, din crescuți în manej și din romantici tîrzii și sentimentali, din iubitori de animale și din artiști, un amestec fascinant de biografii și caractere, reuniți cu toții în manej sub bagheta regizorului, dar fiecare cu numărul său unic, inegalabil, rupt din inimă, chiar dacă este uluitor sau demn de un zîmbet. Și pentru asta se scoală de la 7 dimineața, indiferent de vreme și de orașul de turneu, și își încep repetițiile, întîi numerele cu animale, cele care au nevoie de cît mai puțini „martori", apoi ceilalți, trapezul și comedia, săriturile acrobatice și jocurile icariene, ore de muncă aspră, mai dură decît antrenamentul sportivilor. În orele de repetiție, amfiul e gol, nici un spectator nu stă cu sufletul la gură să admire o mișcare, la trapez lucrează polonezele sau Adriana Constantinescu, polonezii exersează mersul pe sîrmă; o capră bătrînă, fostă și ea într-un program cu zece-doisprezece ani în urmă, rămasă acum fără dinți, s-a împrietenit cu elefantul Naira și doarme

cu el în aceeași cușcă, dar, spre deosebire de elefant, mai prinde cîte o portiță și trage cîte o plimbare pe sub băncile amfiteatrului sau prin manej, pe unde amușină rumegușul de parcă și-ar căuta amintirile. Un puști, polonez sau rus, cu o mînă ruptă și pusă în ghips, se joacă la o trompetă, aleargă prin manej și se cațără peste tot. Un acrobat stă într-o mînă, altul sare peste un coleg așezat capră și se răsucește de două ori în aer, unul se cațără pe frînghie și stă cu capul în jos, altul exersează statul într-o mînă și diferite figuri în această poziție (de fapt, cel mai greu număr din toate cîte se fac în arenă) și în prima clipă nici unul nu pare sănătos, ca după o jumătate de oră, cînd vezi că apa curge pe fiecare, să îți dai seama că și spectacolul de circ e o muncă grea, istovitoare, care îți seacă puterile și face din fiecare artist un atlet. Unii își termină repetiția și, cu prosopul bun de stors aruncat pe umăr, se îndreaptă spre vagon, pentru a se odihni cîteva ore înaintea spectacolului, și alții le iau locul, conform programului de repetiție. Numai că programul nu este și suficient. Unii lucrează în continuare, repetă și exersează, așa cum și-ar pregăti un tăietor de lemne ferăstrăul și securea, cele care îi aduc pîinea și bucuria.

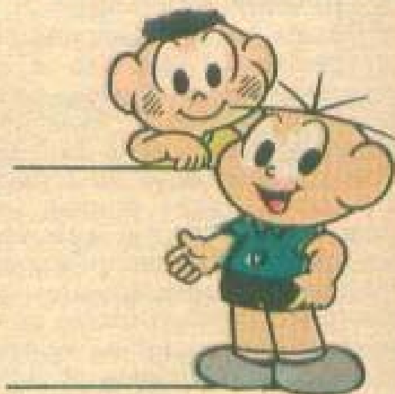

Trupa Tomovici și-a terminat repetiția, dar, în loc să se retragă, mută cele două cușinete spre marginea arenei, la intrarea în forang, și Marian Zamfir și Tomovici se așază pe spate pe cele două scaune și unul dintre ei strigă, gata, de la capăt, hap, și Nicoleta, o fetiță de 12 ani, subțire ca o trestie și slabă, a și ajuns cu șezutul pe picioarele lui Tomovici. Încă un hap și Nicoleta zboară, se întoarce în aer de două ori și aterizează cu șezutul pe picioarele lui Zamfir. Se aude o bușitură înfundată, Nicoleta se dezechilibrează și cade, dar cele două fete aflate „la atenție", cum sînt denumiți cei care supraveghează un moment dificil și au obligația să-l prindă și să-l protejeze în caz de eroare pe autorul saltului, o prind și Nicoleta scapă fără nici o lovitură. Doar durerea contactului cu picioarele după cele două salturi mortale executate în aer. Figura e complicată. Sînt numai patru trupe în lume care o mai execută. Rușii, polonezii, spaniolii și ei. Marian Zamfir, cu cele două fete de la atenție, a prezentat numărul timp de doi ani la cel mai mare circ din lume, Ringling Barnum Bross and Bailey Circus, un fel de Metropolitan Opera a circului, cu sediul în Venice și cu spectacole în fața a 60—80 de mii de spectatori, cu numere în care evoluează simultan 50 de elefanți. După succesul repurtat pe Ringling, trupa a crescut și acum se încearcă și introducerea Nicoletei. Încă o dată! Hap! Nicoleta e sus, hap, Nicoleta se răsucește în aer și aterizează iar, fără să rămînă în echilibru pe picioarele celuilalt, fii atentă la aterizare, îi spune Marian, amortizează puțin, gata, sus, hap, încă o dată, hap, zborul se repetă și căderea la fel. Roxana Dobre și Cristina Matei, aflate la atenție, o prind spre a evita un accident. Dar după cele o sută de sărituri și căderi de la repetiția programată, Nicoleta are coatele zdrelite, o vînătaie pe un braț și o față albă, inexpresivă, stăpînită de teama că nu va reuși. Marian sare din cușinetă și o prinde de obraz și o strînge puțin, nu mai rezistă nici el, mă fată, mă, cîți ani zici tu că ai făcut gimnastică, ce naiba faci, nu vezi că nu-ți iese nici una? De ce nu ești atentă la aterizare? Și în aer, nu te dezechilibra! Te-a bătut cineva? Fetița e albă ca varul, Marian îi descoperă expresia și îi zîmbește, o mîngîie pe părul transpirat și zice, gata, o luăm de la capăt, dar fii atentă, stai strînsă în aer și deschide-te brusc la aterizare, amortizează și fii atentă la echilibru, gata, se întinde cu spatele în cușinetă și strigă hap și Nicoleta e sus și e catapultată iar în aer și aterizează greșit, se lovește puțin și, de jos, Tomovici îi zice, mai bine, cît p-aci, încă o dată, acum ai trecut de punctul de oboseală, trebuie să reușești, și Nicoleta urcă iarăși, zboară și aterizează cînd cu spatele, cînd pe un șold, cînd cu burta, mă fată, oamenii plătesc un bilet nu să vadă o fricoasă, încă o dată, și Nicoleta urcă și e catapultată în aer o dată, de două ori, de zece ori, de douăzeci de ori, și nu reușește să aterizeze nici măcar o dată și cei doi din cușinete, uzi de transpirație, sar în picioare și, exasperați, îl întreabă pe al treilea, colegul lor Florin Stoian, aflat deoparte spre a studia mișcarea, ce se întîmplă, de ce nu reușește să aterizeze măcar odată. Nu-mi dau seama, dar la fiecare aterizare scapă un geamăt, Marian se înfurie, asta înseamnă că tu, de frică, îți ții respirația, mă, ești nebună, cum vrei să reușești cu respirația ținută, cu plămînii plini cu bioxid de carbon? Respiră normal. Hai, încă o dată, și dă să se așeze în cușinetă, dar Tomovici →

spune: gata pentru azi, mi-au ajuns plăminii în gît, zice el, și începe să se șteargă cu prosopul, în timp ce polonezii încă mai merg pe sîrmă, unul în spatele celuilalt, și Marian își exersează numărul comic cu Nicușor, iar afară îngrijitorul polonez adapă elefantul iar cel ceh hrănește panterele și pumele dintr-un autobuz transformat în rulotă, dormitor, cuști și mijloc de transport. Copilul cu brațul în ghips se dă peste cap, iar administratorul lipește un anunț la vizierul din forang (spațiul aflat dincolo de perdeaua care ascunde intrarea artiștilor în arenă). Polonezii de la echilibristică se ceartă sus pe sîrmă iar Nicoleta face treizeci de ture de manej, după care se întoarce la vagon, se spală în lighean, mănîncă de prînz, doarme puțin și pe urmă începe să-și facă lecțiile pentru școală, cei din trupă fiind responsabili de pregătirea ei pentru școală. Are corpul plin de vînătăi și numărul încă o solicită și o sperie. Fetița lucrează numai din forță. Abia după luni și luni de muncă, poate după un an sau doi, cu mii și mii de sărituri la activ, încep să apară și tehnica, și siguranța, și atunci nu mai există nici un risc să greșească. Pînă atunci trebuie să muncească îndoit. Numărul din program, repetat în fiecare zi și prezentat în fiecare seară, și numărul de viitor, între cele patru din lume, care îi va aduce succes și va însemna afirmarea ei ca zburătoare în aceste salturi denumite între circari ca fiind „jocuri icariene".

Biografii ambulante

Există o lume numai și numai a circului, cu mult fard, cu multe lumini colorate, cu muzică și cu vagoanele în care artiștii duc cu ei minimul necesar, amestecul de animale și oameni, de comedie și muzică, de senzațional și duioșie. La asta se adaugă drumul care îi leagă și-i desparte, îi adună sub cupolele turneelor și-i risipește iar prin arenele lumii. S-au întîlnit de mai multe ori și de fiecare dată s-au despărțit, se cunosc între ei, știu cîte ceva despre fiecare, știu cine și unde mai execută numărul lor, și la următoarea întîlnire află că un prieten a părăsit arena și că în locul lui a apărut fiul, că sînt doi acrobați noi, că unul a fost invitat la Ringling și acum lucrează acolo cu contract, și, cînd le asculți flecărerile de după spectacol, cînd își scot reșourile și măsuțele în fața vagonului și își pregătesc masa de seară și comentează ultimul spectacol și ce mai știu nou despre cutare sau cutare și despre numerele lui, îi auzi cum vorbesc despre părinți și bunici, circari și ei, pensionați sau dispăruți demult, și poveștile se întorc în anii de început, la perioada de copilărie a circului, cînd trupele băteau țara în vagoane cu roți de lemn, trase de cai, cînd circul era mai circ, mai vesel și mai trist, mai sărac și mai fericit, cînd Bucureștii aveau trupe celebre, Circul Krateyl și Circul Antonio, Circul Nistorov și Circul Bernea, Circul Paladium și Circul Milea, Circul Picolini și Circul Sidoli, plus o sumedenie de trupe mai mici, care supraviețuiau un turneu sau două și apoi mureau pe cine știe unde, unde nu mai aveau bani ca să plătească hrana animalelor, unde se certau și acrobatul cu numărul de bază sau femeia-șarpe fugeau cu un fante localnic sau se mutau într-o afacere ceva mai sigură. După spectacol, artiștii încep să vorbească, circul cutare a ars în '40, circul cutare a dat faliment, a fost distrus într-o furtună, cutare acrobat a căzut și și-a fracturat brațele, cutare a fost invitat la un festival în Franța, Sandi Bernea, la 70 de ani, încă mai lucrează la un circ brazilian, unde își face un număr cu nevasta, oho, asta e poveste veche, exclamă altcineva, eu am auzit că Sandi, fostul proprietar al Circului Bernea, a lucrat doi ani în Brazilia și, spre sfîrșitul contractului, a căzut și și-a fracturat coloana; că trupa Crețu, cei mai celebri acrobați români din arenă, se vor întoarce în curînd din Italia, că alți artiști români sînt invitați pe post de vedete, că Maxi Niedermayer, o dresoare de urși din Republica Democrată Germană, stă de mai mulți ani în Bulgaria, păi să-ți spun eu, nenicule, de ce, Maxi e fată de circari și în copilărie părinții ei au murit în turneu. I-au rămas animalele și era prea mică să înceapă munca de una singură și de povestea asta au auzit niște prieteni ai familiei Niedermayer, familia Kozarov, circari din Bulgaria, care au venit și au luat-o pe Maxi, au crescut-o fără să o înfieze și au ajutat-o să pună pe picioare vechile numere ale părinților ei, și, acum, cînd familia Kozarov a îmbătrînit, Maxi a rămas aproape, deși mai pleacă în turnee, deși și-a păstrat numele și cetățenia, și-n toată această poveste e o solidaritate internațională a artiștilor de circ cum poate că nu există în nici o altă profesie. Se face tîrziu și în jurul reșoului și al ibricului se adună familiile de artiști și recuziterii și mecanicii cu nevestele, și fiecare vine cu ultimele noutăți și cu nostalgiile sale, cu glumele și cu poveștile lui, și afară e rece, plouă cu o ritmicitate de metronom și orașul a adormit demult, și pe o miniterasă improvizată, cu două mese pliante și două șezlonguri, familia Strand stă la o cafea și ascultă muzică, la cîțiva pași de ochii pumelor și

ai panterelor tolănite în cuşti. Vreme de 15 ani, Lidia Strand a lucrat ca poliţistă în Praga, în vreme ce Ferko era şofer pe salvare şi culturist. Ferko participa la concursuri şi avea viaţa lui. A devenit campion al Cehoslovaciei şi a participat la Campionatul european fără să

cumpărat cîteva pume şi cîteva pantere de la grădina zoologică încă de pe vremea cînd erau pui şi nu deschiseseră ochii şi le-au dus acasă şi au început să lucreze cu ele. Au ascultat de sfaturile fratelui lui Ferko, fost director al circului din Praga, şi au pus la

Armand Oprescu, într-un turneu în Polonia

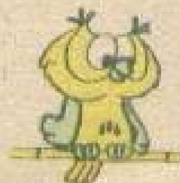
obţină nici un succes (deşi afişele lipite pe gardurile oraşului îl anunţă ca mare campion european de culturism) şi, puţin mai tîrziu, a întîlnit-o pe Lidia şi au hotărît să-şi schimbe viaţa. Ea a renunţat la poliţie, el a predat cheile salvării, s-au căsătorit şi au hotărît să colinde lumea. Au

cale cîteva numere spectaculoase cu salturi şi figuri, un adevărat program prezentat pentru prima oară în acest turneu în România. Au mai cumpărat un autobuz vechi pe care l-au recondiţionat. În partea din spate au amenajat cuştile şi deasupra lor au lăsat loc pentru materialul de recuzită,

apoi au amenajat dormitorul şi dulapurile cu haine şi, mai în faţă, bucătăria şi o masă şi apoi volanul şi celelalte necesare conducerii acestui autobuz confortabil pe care au scris „Panther show" şi au pornit prin lume într-o lungă sau scurtă carieră de circ, după cum se va rîndui norocul şi după cum se vor comporta animalele. „Dacă vreodată se va întîmpla ceva, nu le-am acuza cu nimic, am considera că sîntem singurii vinovaţi", spun ei, în timp ce programul de sală al Circului Bucureşti precizează: „Pantera sau leopardul (Felis pardus) trăieşte în Africa şi Asia şi se caracterizează prin desenul pătat al blănii. Cu toată talia sa nu prea mare este un duşman cumplit al oamenilor şi animalelor. Este deosebit de şireată, prefăcută şi setoasă de sînge, omorînd printre turme mai mult decît are nevoie pentru hrană". Deşi le-au crescut încă de pe vremea cînd nu vedeau, în numai un an şi jumătate de muncă, Lidia şi Ferko au rămas cu urme de gheare cîte nu au adunat după o viaţă obişnuită de muncă.

Lîngă un alt vagon, Csaba Breyer, un om în puterea vîrstei, abia trecut de 50 de ani, e gata de pensionare, după 40 de ani de circ. La 9 ani a intrat în arenă într-un număr de acrobaţii excentrice, cînd un artist al circului Krateyl l-a luat cu el în manej. Tatăl său lucra ca administrator de circ şi poate că asta a hotărît soarta celor doi copii. Cînd Csaba avea 9 ani şi sora lui doar 5, au fost duşi în arenă, sub luminile strălucitoare şi cu mirosul de lemn proaspăt al rumeguşului împrăştiat în manej. Ani şi ani cei doi fraţi au lucrat împreună un număr de trapez şi mai apoi, după ce Csaba s-a căsătorit cu Georgeta, au lucrat împreună încă un deceniu un număr de trapez în trei. Au avut un număr de senzaţie care le-a adus un contract de doi ani în templul circului, la Ringling, dar de fiecare dată Georgeta Breyer pierdea sarcina, şi cînd s-au întors, în 1976, au spart trupa de triplu trapez după ce, ani şi →

ani, evoluaseră în mii de spectacole. Aveau corpul plin de cicatrici și radiografiile oaselor marcate de urmele atîtor acccidente, încît s-au hotărît să spună adio trapezului, cel care îl urca deasupra lumii înmărmurite. În 1977 Csaba Breyer a luat cei 13 cai arabi ai circului și a început un număr de dresură în libertate, după principiile pe care le învățase în copilărie de la doi mari dresori ai vremii, Emil Krateyl și Franzini. De la dresură în libertate a trecut la acrobație pe cai, numai că el n-a mai încălecat niciodată, a rămas dresorul, iar pe cai au trecut să lucreze fetele și soția sa. Fiecare acrobație în galopul cailor înseamnă multe ore de trudă și multe căzături dureroase. „Dacă iubești caii, ajungi să-i înțelegi, să comunici cu ei și să obții lucruri foarte frumoase. Sînt și ei niște copii sensibili și prostuți, niște caractere dificile care trebuie educate, ocrotite, duse armonios spre maturitate cînd ajungi să te înțelegi cu ei, să faci ce vrei. Aveam un cal deștept care știa că e vedetă. În spectacol era totdeauna capricios, nu făcea aproape nimic din ce știa pentru că realiza că nu poate fi atins. Cînd ieșea în forang, repeta totul cu o corectitudine și cu o acuratețe incredibile. Îmi arăta că știe, că poate, dar are nevoie de mai multă considerație, de statutul de vedetă." Caii de circ, suflete de artist, învățați cu limba germană, cu manejul și cu bucățica de zahăr, îmbătrînesc și părăsesc arena spre a-și trăi bătrînețile în grajdurile circului sau la grădina zoologică, în așteptarea frînghiilor împodobite cu becuri colorate, a aplauzelor furtunoase și a drumurilor în vagon spre reprezentația următoare, care nu va mai avea loc niciodată. În preajma vagoanelor e totdeauna o agitație care nu contenește decît tîrziu. Femeile gătesc, spală (fiecare pleacă în turnee cu sfoara sa de întins rufe), repară costumele, bărbații repară aparate și recuzită, beau bere, copiii aleargă pe sub vagoane, un îngrijitor freacă elefantul pe

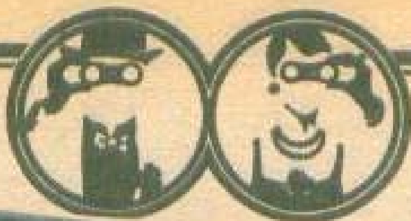

„Dresorul de animale", văzut de Francisc Picabia

spinare cu o perie de sîrmă și-l spală cu furtunul, o atmosferă de tabără, cu multe lighene din care se aruncă apa, cu muzică la casetofoane și cu povești șoptite delicat și teatral. Totdeauna la margine, aproape izolată de restul caravanei, rulota sa e așezată într-un loc mai liniștit. Mihai Babușcă are 53 de ani și cîntă la saxofon, în orchestra circului, de aproape trei decenii și jumătate. Îi mai trebuie un an ca să facă 35, trăiți numai în fosă. Nu se uită și nu s-a uitat niciodată la spectatori. Nu a urmărit niciodată spectacolul. Numai Siminică îl mai făcea să ridice privirea de pe partituri. A venit în circ pentru soția lui. A fost marea lui dragoste. Au divorțat, dar între timp s-a obișnuit cu turneele, cu stilul de viață. S-a recăsătorit. Are trei copii. Soția nu lucrează. Stă acasă. Ani la rînd s-a ocupat numai de educația copiilor. Acum sînt mari. Și, din perioada de început, a rămas ca un obicei. În timpul turneului nu-și ridică niciodată retribuția. Merge soția și o ridică de la casieria circului din București. Să cînți la saxofon în fosa circului și să te miști pe scoarța pămîntului — o meserie fără culmi și fără prăpastii, care ascunde o poveste de viață, începută cu multă vreme în urmă, „cînd, la patron, forangul era mai ceva decît un altar, era o intrare fermecată pe care apăreau artiștii și de unde trebuiau să vină minunile".

O iluzie pentru fiecare

Circul vine și circul trece, cu amestecul lui de veselie și durere, de bucurie și singurătate, în căutarea clipei cînd iluzia va fi perfectă și pentru spectator, și pentru interpret. Și, în această căutare, viața rămîne aceeași, numai actorii se schimbă, cu numere și cu îmbrăcăminte, și-n locul bătrînilor care au lucrat la circurile particulare au venit copiii lor, cei care au copilărit pe la cuștile animalelor și prin rumegușul manejului, oameni care s-au născut în vagon și au moștenit profesia de la părinți și-au dus-o mai departe ca pe un blestem și ca pe un tezaur, și acum a venit vremea retragerii și pentru copii, sînt și ei bătrîni, au oasele rupte și obosite, și copiii lor nu mai iubesc circul, deși s-au născut în el, visează să devină medici, ingineri, aviatori, și în locul celor care se retrag vine o nouă generație de sportivi și atleți, oa-

Bebe Grigorescu, inveselindu-i pe spectatorii din U.R.S.S.

meni care n-au copilărit în manej şi n-au moştenit de la părinţi o mie de trucuri pentru cîştigat spectatorii, care n-au arta în sînge, dar au putere şi agilitate, ştiu să lucreze sistematic şi să îşi valorifice din plin condiţia fizică. Ei sînt mai puternici şi s-au specializat, în funcţie de sportul pe care l-au făcut. Circul e un loc de muncă, nu o credinţă şi devine profesie care ameţeşte şi-ţi dă o speranţă. Marian Bărlan a fost luptător la clubul Dinamo şi n-a ajuns niciodată campion naţional pentru că „unul Mardare de la Braşov făcea ce făcea şi mă bătea în fiecare an în finală. Mereu trebuia să mă mulţumesc cu locul doi sau trei şi atunci m-am hotărît să renunţ şi să vin la circ. La început eu eram cel puternic, cel cu circa. Ţineam pe umeri o coloană de 5—6 acrobaţi. M-am căsătorit în circ şi am avut un număr cu soţia mea. Un număr de cinci minute la care am muncit doi ani. Într-o zi, m-am întîlnit cu Siminică. Îl mai văzusem, dar nu vorbise niciodată cu mine. M-a întrebat ce fac la circ? Am zis că sînt porter, adică un artist puternic, cel care îi susţine pe ceilalţi în timpul figurii. Siminică a făcut ochii mari şi a zis ce, porter? tu eşti hamal, ce faci altceva decît să-ţi umfli ochii şi să-i ţii pe ceilalţi în spinare? Artist eşti cînd jonglezi cu omul, cînd îl învîrţi ca pe o minge şi cînd nu te temi de ce poţi, ci de ce nu poţi. Atunci am început să înţeleg că circul e mai mult, că e altceva, şi acrobaţie, şi putere, şi risc, şi spectaculos. M-am despărţit de soţie şi a trebuit să-mi fac alt număr. Am luat-o pe Diana Herlaş, ea a făcut ani de zile sărituri de la trambulină la un club bucureştean, şi ne-am făcut amîndoi un număr. Am un cerc de 50 de kilograme pe care îl ţin pe frunte şi, în cerc, Diana face un număr acrobatic, cu un enorm succes de public. Cercul are 50 de kilograme, Diana 40 şi lucrăm de cîteva luni. Mai trebuie un an ca să putem spune că merge perfect. Repetăm în fiecare zi. Dimineaţa exersat şi condiţie fizică, după amiază două spectacole. La ultimul, după cinci minute, cînd îmi termin numărul, ies cu plămînii în gît. Pe frunte am două bătături cum n-au în palme nici oamenii care trăiesc pe seama muncilor grele." Adriana Constantinescu a fost campioană naţională la schif. De ce a renunţat la canotaj în favoarea circului? „Pe apă mă durea absenţa spectatorilor. Toate victoriile le obţineam în singurătate. Simţeam că sînt nedreptăţită. Atunci m-am hotărît să plec. Am preferat să risc, dar să simt că mă priveşte cineva, că se bucură. Mi s-a întîmplat să cad din cupolă. S-a rupt trapezul. Am căzut de la 13 metri şi, în cădere, am observat o frînghie de care m-am agăţat. Am scăpat doar cu o arsură de gradul trei în palme. Şi tot n-am renunţat. Am urcat iar şi am luat-o de la capăt, deşi mulţi mi-au zis că nu sînt sănătoasă. Important e să faci ceva care să îţi aducă măcar un strop de bucurie. N-are importanţă cît plăteşti pentru asta, cu ce sacrificii. În circ este o lege simplă. Greşeşti — plăteşti. Plăteşti, e treaba ta. Nu reproşezi nimănui nimic." Fetele din trupa de acrobaţie pe cai au făcut balet, gimnastică, sporturi de performanţă şi au fugit la circ, în ciuda opoziţiei părinţilor, a riscurilor şi a accidentelor la care se expun. Camelia Ceclan trece pe sub gîtul calului în galop, Liliana Paraschiv trece pe sub cal în timpul galopului şi revine în şa cu un zîmbet de cîştigătoare. Carmen Petcu merge în picioare pe spinarea calului în galop şi Dorina Ciucălău face alte acrobaţii care îţi taie respiraţia şi fiecare suferă cîte puţin pentru fiecare bucurie. Carmen a căzut de pe cal la o figură. Animalul s-a speriat puţin şi a aruncat-o din şa şi acum are o entorsă la braţ şi o coastă fisurată şi, în loc să stea liniştită, se îmbracă în costumul de spectacol şi intră doar la gala de început, pentru a putea spune că a lucrat, şi după gală îşi masează braţul şi articulaţiile şi se pregăteşte să reintre în arenă, deşi părinţii, cînd o văd, pun mîna la ochi şi, după spectacol, îi spun, fir-ai a dracului cu circul tău cu tot! şi ea, în loc să se plîngă, zice, „fardurile mi le cumpăr, mîncarea şi costumele la fel, şi fac toate astea pentru un minut de aplauze, poate chiar mai puţin, cînd mă simt cea mai frumoasă şi mai fericită fată din lume." Şi Hatban se joacă şi amuşină buclele de →

→

păr iar Santiago e sobru și Gazal n-are astîmpăr, Suran e obosit și Merzuh se grăbește să intre în arenă și fiecare își alintă animalul din dragoste și din considerație, din respect și din simpatie, și peste cîteva secunde orchestra anunță intrarea și fetele pătrund zgomotos în arenă cu zîmbetul pe buze, cu brațele deschise spre public, și încep numărul, un amestec de spectaculos și risc, de acrobație și frumusețe, și cînd ies din manej, ude de transpirație, și schimbă caii și reintră pentru o altă figură, ai impresia că au atins clipa de fericire și că dincolo de ea nu mai contează nimic, chiar dacă afară le așteaptă noroiul și ploaia măruntă, vagonul cu paturile lui înghesuite și cu măsuța pe care își vor pregăti o masă modestă spre a se întinde mai apoi și să viseze frumos, așa cum spunea un regizor de circ, decît slujitor al raiului, mai bine prinț al iadului, și ele, prințese ale manejului, să se pregătească pentru ziua de mîine, cînd alți oameni vor admira aceleași figuri și le vor aplauda și le vor recunoaște pe stradă și le vor privi îndelung, asta fiind tot, stropul de bucurie pentru care au renunțat la toate și au venit la circ, în lumea de „nebuni" în care fiecare își găsește fericirea sau iluzia.

Soția lui Constantin Savu a fost profesoară de limba rusă și a venit în circ spre a deveni comic. Tomovici a fost student la medicină și a fugit la circ spre a deveni acrobat. Constantin Savu a fost gimnast la Dinamo și a fugit la circ spre a deveni comic. Marian Catană a jucat într-un grup satiric la Tîrgoviște, numit „Vis". A încercat la IATC, a făcut parte și dintr-o trupă de păpușari, pînă cînd un unchi, magaziner sau pompier la circ, l-a luat și l-a adus în arenă. Întîi a fost luat într-o trupă de basculă și mai apoi cineva a pus ochii pe el pentru comedie. Din acrobat, Marian a devenit clovn și s-a căsătorit cu o fată din balet și a fost luat de Siminică sub aripă și într-un an a ajuns să aibă succes, să-i facă pe bunici și pe copii să rîdă cu gura pînă la urechi, și acum circul a devenit chiar viața lui, o formă de a trăi la timpul prezent, de a savura clipa și de a lăsa ziua de mîine la discreția jocului de șanse. Circul nu e o artă pentru ziua de ieri. Spectacolele sale nu spun nimic despre ce-a fost. În manej nu se întîmplă nimic care să te întoarcă spre memorie. Spectacolul de circ nu se întemeiază pe trecu și nu scoate din el nici o filozofie. Nici viitorul nu contează în manej. Clovnul și acrobatul nu-ți pun nici o întrebare legată de ziua de mîine. Nu se gîndesc nici ei. Unde vor fi mîine, ce vor vedea, ce vor mînca? Pentru actorul de circ nu există decît acum. Mîine e o altă lume. „Nu mă interesează ce voi trăi mîine. Nu am nici un plan. Voi vedea. Pentru mine totul este acum", spunea Carmen Petcu, una din fetele de la călărie.

Circul: o fereastră spre veselie, spre iluzie și sublim, spre grotesc și absurd, spre candoare și forța, spre tot ceea ce nu se poate, dar se poate... (În dreapta, Cornelia Dumitrache, medalie de argint la Festivalul mondial de circ pentru tineret. Paris)

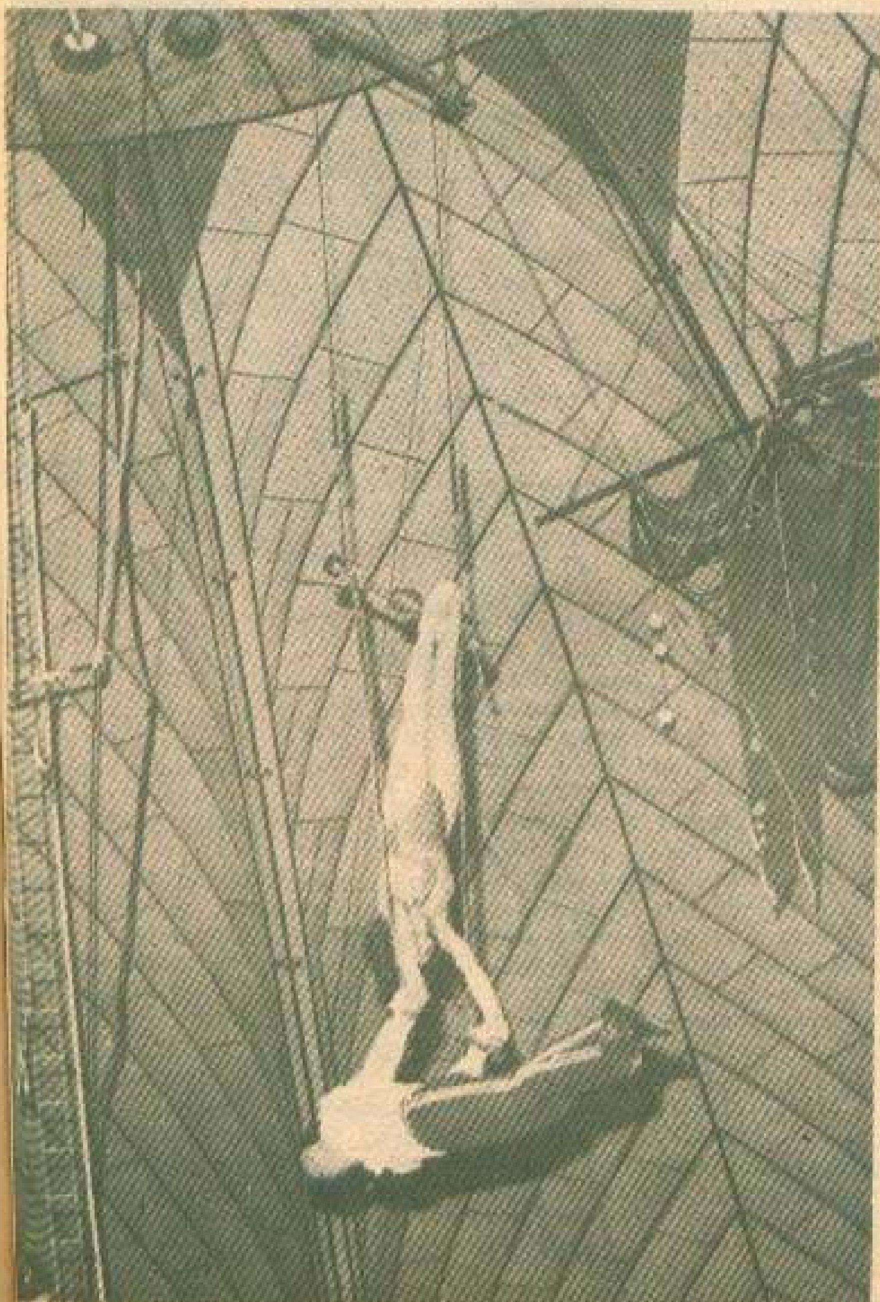

Trupa Constantin, Premiul Oscar la Madrid

Circul este acum, e bucuria de a trăi o clipă de pericol și de a primi căldura spectatorului, uimirea și satisfacția lui. Ieri și mîine, două orizonturi care contează mai puțin. Și cu toate acestea, circul are memorie, are istoria sa, idolii săi, locurile sale rămase în memorie, locuri de mare bucurie sau de cruntă nenorocire, marii lui meseriași și micii lui trădători. Stînd cîteva zile între artiștii arenei, pe fiecare l-am auzit scăpînd o propoziție de considerație față de un om. Marian Bârlan spunea: În circ există un singur Dumnezeu: Siminică. Siminică e tatăl nostru, Siminică e steaua circului și meseriașul care, de cum intră în manej, e cîine cu el, se biciuiește și se chinuie ca să aducă omului un strop de bucurie iar el să iasă din manej cu fruntea sus. Siminică a fost și este tatăl nostru și steaua cea mai frumoasă a circului românesc."

Tatăl nostru, Siminică!

Am revenit în București și l-am căutat pe Siminică, abia ieșit la pensie. Un om liniștit, tăcut, cu părul creț, arătînd ca un atlet la 30 de ani, cu mîini bătătorite și chinuite de cioplitor în piatră, copleșit de melancolie și cu ochii aprinși de luminițele speranței. Nimeni nu-l cunoaște pe adevăratul său nume. Și el, cînd cineva îl strigă Avram Simion, se uită în preajmă și se așteaptă să apară altcineva. De peste 40 de ani i se spune Siminică. Așa îl știu și spectatorii din țară, și cei din Europa și din celelalte țări ale lumii, pe unde a călcat, unde i-au publicat fotografia și l-au ridicat în slăvi. S-a născut în octombrie 1936, într-un vagon de circ. Bunicul său era instrumentist în orchestra circului Bernea, mama lui a făcut călărie, iar tatăl lucra ca instrumentist și făcea și comedie. Erau anii cînd se mutau de la un circ la altul, cînd chapiteau-ul lua foc, cînd vagoanele se stricau și artiștii dormeau sub amfiu, cînd copiii își făceau somnul de după-amiază sub tribune, cu semințele aruncate de spectatori în păr și pe haine, cînd, după fiecare număr, treceai cu farfuria prin fața spectatorilor și spuneai mulțumesc. Și de fiecare dată cînd trecea prin fața tribunelor și spunea mulțumesc, Siminică se întorcea cu farfuria plină de bani. Debutase la 7 ani împreună cu un clovn, Gogu Mamilovici, și peste un an lucra cu tatăl său, devenind artist în adevăratul sens al cuvîntului, de atunci rămînînd neîntrerupt în manej vreme de 43 de ani. În acei ani mama lui spăla rufele unui acrobat drept preț pentru lecțiile de acrobație și pentru exercițiile pe care le făcea cu Siminică. Omul acela care i-a dat alfabetul acrobației se numea Sandi Bernea și era unul din familia celebrilor circari și proprietari de circ, cel care avea să o inițieze și pe sora lui Siminică, Leni, ca mai tîrziu să se căsătorească pe vremea cînd ea avea doar 19 ani. Erau patru frați, Siminică, Leni, Jean și Tinca. Ultimii doi au renunțat și Siminică a rămas doar cu sora sa să apere prestigiul familiei. Au pregătit împreună un număr de trapez și cei doi frați, vreme de 15 ani, au fost între cei mai buni trapeziști din țară, lucrînd peste tot, în toate orașele unde Siminică și Leni au fost punctul

→

→ central al atracției. Dar a venit acel turneu din primăvara anului 1957. La Rîmnicu Vîlcea se dădea un spectacol obișnuit. În timpul programului, aparatul s-a rupt și, de la 13 metri, de sub cupolă, Leni Avram Bernea, la 19 ani, a căzut și a decedat imediat. A fost o tragedie. Trei zile, circul a stat în doliu. Cei care aveau numere periculoase ezitau să și le mai facă și se temeau. Sandi Bernea, cel care o învățase acrobație și mai apoi se căsătorise cu Leni, era nenorocit și nu voia să mai lucreze. A fost momentul hotărîtor al carierei lui Siminică. După înmormîntare s-a întors în manej și a urcat sub cupolă, la 13 metri, fără lonja de siguranță, vreme de 20 de zile, cu săli arhipline, zîmbind cu gura pînă la urechi în timp ce din ochi îi picurau lacrimile mari care se scurgeau în rumegușul manejului. „Nu știu de ce a vrut să facă numărul acela! Tot timpul m-am împotrivit. Îi ascundeam aparatul și ea îl găsea și o lua de la capăt. Mama era de acord, Sandi Bernea la fel, numai eu eram împotrivă. Parcă presimțeam ceva. Era teribil de talentată. Avea un corp de cauciuc. N-o egala nimeni. Iubea circul și pictura și lucra de dimineață pînă seara. Mama venea în manej cu mîncarea de prînz și ne găsea la trapez". Și de atunci Siminică a schimbat lacrimile în zîmbet. A simțit că trapezul e prea departe de inima spectatorilor. A început să urce din ce în ce mai rar. S-a profilat pe comedie acrobatică, fără a deveni clovn. Nu s-a machiat niciodată. A luat tricoul de marinar și pantalonii de comic și a început lunga sa călătorie pentru bucuria a generații și generații de copii și adolescenți. A avut patru fracturi de picioare, cinci fracturi de brațe, coaste rupte, fiind mereu pacientul ortopediei de la Spitalul Colentina. A căzut de sub cupolă, cînd s-a rupt aparatul cu el, și a supraviețuit, a fost dat afară din circ prin anii '60 și a ajuns să cînte la baterie într-un restaurant din Roșiori, împreună cu celebra trupă Crețu. S-a întors și s-a angajat la circ ca om de serviciu, recuziter și manipulant de materiale. Dădea cu mătura prin manej și, cînd nu-l vedea nimeni, urca la trapez sau stătea în cap, a repetat pe un trapez improvizat în depoul din Roșiori și pe altul agățat de șinele Podului Grand. „A fost o perioadă cînd nu mă voiau în circ, cînd puteam să sar de sub cupolă și să mă opresc în limbă pe sol și tot nu mă primeau. Abia au acceptat să intru ca recuziter. Intram în arenă să duc un aparat pentru numărul următor și publicul se topea de rîs. Mi-am dat seama că oamenii au nevoie de un zîmbet care să le descrețească frunțile. Ideea de joacă îi relaxa și atunci mi-am dat seama că nu voi mai fi niciodată trapezist, chiar dacă știam că un comic trebuie să fie și bun acrobat, și jongleur, și actor, să aibă și forță, și agilitate, și suflet mare". Cu timpul, Siminică a devenit cel mai mare comic al României, un artist adevărat, care nu s-a menajat o clipă, imaginîndu-și mereu figuri imposibile și scene care să zguduie lumea de rîs, visînd să zboare pe deasupra sălii ca să poată face copiilor tot felul de semne. N-a iubit niciodată scamatoria și dresura. N-a intrat în scenă cu prea multă recuzită. Doar el și publicul, zguduit de cascade de rîs. Și, dintr-o dată, Dumnezeul circului, cel care a transformat lacrima în zîmbet și imposibilul în posibil, a făcut o reverență și s-a retras fără să spună că este ultimul său spectacol, ultima sa reprezentație în arenă. „Mi-e dor să revin, dar anii și accidentele mă trag înapoi". Siminică s-a retras. Marea vedetă a circului e un om liniștit, care nu vrea să recunoască faptul că sufletul lui de artist nu are puterea să spună adio unui spațiu fascinant, arena, în vreme ce corpul, chinuit de atîtea accidente, e tot mai departe de perfecțiunea și de puterea care i-au adus gloria. E și asta o poveste din lumea circului. Unul se duce, altul vine, spectacolul continuă, luminile ard și muzica răsună pînă departe. Și te bucuri și începi să te obișnuiești cu prezența acestei lumi insolite, migratoare, ambulantă, veselă și tristă, eroică și comică, și, a doua zi, cînd te trezești și privești pe fereastră, descoperi

Deasupra: o parte din trupa Crețu, laureată a Marelui Premiu al Festivalului de la Monte Carlo

că locul e gol, cupola a dispărut, vagoanele au lăsat iarba bătătorită și doar o pată mare, gălbuie și rotunda de rumeguș a mai rămas în mijlocul cîmpului. Parcă nici n-a fost. În vreme ce departe, pe șosea, pe buza orizontului, ultimele vagoane se îndreaptă spre alt oraș, spre o altă lume, spre un alt acum, spre alte lumini și alte aplauze, într-un turneu care va dura pînă la sfîrșitul lumii.

CORNEL NISTORESCU

Dincolo de cortina timpului

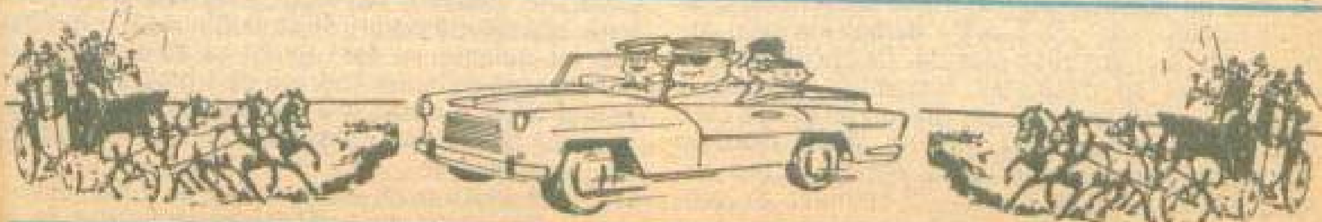
Lumea românească la început de veac

...Partidul Național Liberal intră în prefacere: de idei și de oameni, deopotrivă. D.A. Sturdza împlinește 71 de ani în martie 1904. Cine urma să-i succeadă? În guvernarea dintre 1901 și 1904 trei oameni politici liberali ies în evidență.

Mai întîi Emil Costinescu, ministrul de finanțe. Alături de D.A. Sturdza, el condusese opera de redresare financiară a țării din anii 1901–1904 prin propriile ei mijloace și se remarcase cu strălucire în 1904, ca autor al tarifului vamal. Fusese unul din fondatorii și directorii Băncii Naționale; un profund și sincer liberal. Își făcuse ucenicia politică în redacția ziarului „Românul" al lui C.A. Rosetti (se și „bucurase" în această calitate de atenția plină de sarcasm a lui M. Eminescu). Em. Costinescu era un autodidact. Nu datora prea mult școlilor, ci mai totul unei vieți frămîntate în presă, în întreprinderi industriale, în bănci. O inteligență vie, lesne de remarcat în discursurile, expunerile sale de motive sau în articolele sale, care, toate, se distingeau printr-o mare claritate și precizie. Em. Costinescu făcuse dovada limpede a unui om politic de o mare valoare practică. Pentru a pretinde șefia liberalilor, el mai avea un atu: se bucura de prețuirea și sprijinul

→

→ regelui Carol, foarte sensibil la „filogermanismul" presupus al lui Em. Costinescu (multă vreme director al Băncii Generale din București, sucursala lui Disconto Geselubaft în România). Însă Em. Costinescu nu era nici dintr-o familie influentă, nici nu avea o clientelă organizată. Era un „nou". În plus, în 1904 avea 60 de ani.

Al doilea om politic cu pretenții la șefia liberală era Vasile Lascăr. Și el un vechi liberal (cu toate că nu avea în 1904 decît 50 de ani). Deja la 29 de ani, în 1879, era primar al Tîrgu-Jiului. După 1884 e deputat în Cameră și se mută la București, ca avocat al Creditului Funciar (făcuse studii juridice la Paris). Un om sigur pe el, ferm în convingerile sale liberale, corect cu sine și în viața publică, un politician conștient de datoriile sale. Îndeosebi se remarcă în anii 1902–1904, cît este ministru de interne în guvernul Sturdza. Legile sale administrative, de reorganizare a poliției, noua lege electorală îi aduc popularitate și îl situează în prim planul disputei pentru supremația în partidul liberalilor. Vasile Lascăr n-avea însă sprijinul finanței liberale, n-avea clientelă politică. În schimb avea potrivnici.

Cel mai puternic dintre ei era Ion I.C. Brătianu. Ionel Brătianu se considera cel mai îndrituit să ajungă în fruntea partidului. Era fief-ul său și-l privea ca pe o moștenire de la tatăl lui, atotputernicul Ion C. Brătianu, cel care de fapt îl făurise. I.I.C. Brătianu avea o cultură serioasă, dobîndită în școlile din Franța, unde tatăl său avusese grijă să-l trimită. Era foarte inteligent și, ca om, foarte atrăgător, cucerind pe cei din jur. „L-am cunoscut și eu prin anul 1899 – scria I.C. Atanasiu –, înainte de înscrierea mea în partidul liberal. L-am cunoscut, fiindu-i prezentat – în casa părintească pe care încă o locuia – de către Vasilică Morțun. Am vorbit cu el, poate, o jumătate de oră și am plecat cu desăvîrșire subjugat". Fiul lui I. Brătianu era, ca și tatăl său, foarte dotat pentru politică, știind să se înconjoare de oameni capabili și devotați. El cunoștea regula potrivit căreia un om înseamnă ceva în politică nu numai prin el însuși ci, foarte mult, prin cei care-l înconjoară. Totuși, le dădea impresia unui om indolent, fără nici o tragere de inimă pentru o muncă serioasă și de durată. Fugea, într-adevăr, de munca de birou. Nu scria el însuși decît extrem de rar. C. Stere mărturisea că n-a primit niciodată un rînd scris de mîna lui. Pentru scrisori așa-zis „personale" sau „confidențiale" avea un secretar, care „știa de minune să-i contrafacă scrisul și iscălitura". Însă era în stare să rămînă ceasuri întregi în biroul său să-și aranjeze fișele în care rezuma tot felul de informații despre oamenii politici ai vremii; și îi uimea pe cei din jur cu bogăția și minuțiozitatea cunoștințelor sale despre semenii săi. Lui Stere îi mărturisea cu mîndrie: „Eu am la dispoziția mea nu numai experiența mea personală, ci și pe a tatălui meu". Și îi arăta dulapurile cu o arhivă bogată și minuțios clasată. De cheile acestor dulapuri nu se despărțea niciodată. Cunoscînd oamenii, s-a priceput să și-i aleagă pe cei pe care voia să se sprijine. Așa i-a ales și i-a atras pe „generoșii" din Partidul Social Democrat, toți oameni inteligenți, culți, cu curajul opiniilor. În jurul lui era toată generația tînără liberală, doritoare de nou și avidă de afirmare. I.I.C. Brătianu avea și alte atuuri în disputa pentru șefia liberală. Pe el îl susținea marea finanță a liberalilor (și de fapt și a țării). Folosită în scopuri politice, ea fusese totdeauna pînă atunci și va fi și în continuare un instrument de acțiune și presiune extrem de eficace. De această finanță era legată „Oculta", în cap cu Eugeniu Carada, omul din umbră, „eminența cenușie" a P.N.L. Alături de Carada era M. Pherekyde, un om cu o mare experiență politică și cu o mare trecere în rîndurile liberarilor. Și el, ca și Carada, fuseseră între apropiații lui I.C. Brătianu. Și vor fi și sprijinitorii fiului său. Împreună cu ei era și Anton Carp, om al finanțelor, dar și al politicii de culise. „Oculta", organizată în maniera vechilor Ventes, era foarte influentă. Și nu numai în P.N.L. Ministrul Franței la București, Henry, scria în iulie 1904 că ea impunea soluțiile ei regelui și țării, „soluții cu atît mai dificil de combătut cu cît nu se cunoaște nimic din veritabilele motive, nici cine anume le indică". Diplomatul francez voia să aducă mister acolo unde de fapt nu era (la urma urmei se considera în funcție într-o țară, nu-i așa?, de la Porțile Orientului, și nu se putea să nu fie și taine și secrete de nepătruns). „Oculta" nu era altceva decît finanța liberală, de ale cărei interese, inclusiv politice, nu se putea să nu se țină seama.

„...Pentru scrisori «personale» avea un secretar care «știa de minune să-i contrafacă scrisul și iscălitura»"

Așadar, candidaturii lui I.I.C. Brătianu la șefia liberarilor nu părea să i se poată opune altcineva cu succes. Toți cei din jurul său voiau ca faptul să se împlinească cît mai repede. Dar Brătianu știa să aștepte. Nu voia să riște și prudența era una din trăsăturile sale bine pusă în evidență. În cariera lui politică a avut totdeauna grijă să nu facă gesturi și să nu spună cuvinte care ar fi putut deveni arme împotriva sa. Dacă avea o comunicare de făcut la doi prieteni politici, oricît de „siguri" erau ei, nu le vorbea amîndorura, ci separat. În felul acesta nici unul nu putea fi martorul celuilalt. „Și chiar cînd stătea de vorbă cu cineva între patru ochi – scria C. Stere –, în aparență fără nici o jenă, în realitate își cîntărea fiecare cuvînt, pentru ca la nevoie să-i poată da interpretarea ce i-ar conveni". Un astfel de om nu se arunca într-o aventură niciodată. Nu în politică, pentru că în viață tînărul I.I.C. Brătianu n-a ezitat s-o facă. În 1896 s-a căsătorit intempestiv cu tînăra Moruzzi (Gheorghe Brătianu, istoricul, din această căsătorie provine, fiind recunoscut de tatăl său ulterior). Dar n-a rămas căsătorit nici o lună („căsătoria-divorț de la Ruginoasa"). Aventurile lui galante au fost multe și au dat naștere multor vorbe și unei impresii de frivolitate. Nu s-a potolit decît o dată cu a doua căsătorie, în 1906, cu Eliza Știrbei (pe care mai întîi a divorțat-o de Al. Marghiloman).

Din 1904, lupta pentru supremație în P.N.L. devine acută. Se începe cu combaterea legiuirilor lui V.

Lascăr. Pentru ca acesta să nu dobîndească un prea mare prestigiu, el e atacat cu violență. Cînd ministrul de interne vine în fața parlamentului cu proiectul de lege pentru organizarea comunelor rurale, Eugeniu Carada își dă demisia din Comitetul Executiv al partidului. Motiva cu faptul că proiectul ar fi fost „neliberal". La mijloc însă era ascensiunea prea mare a lui V. Lascăr, care putea pune în pericol poziția lui I.I.C. Brătianu. După Carada își dă demisia și Constantin Nacu. Atacul la adresa lui V. Lascăr se răsfrînge și asupra lui D.A. Sturdza, care se vede nevoit să se sprijine pe foștii drapeliști: P.S. Aurelian, Em. Costinescu și V. Lascăr. Pentru că Sturdza nu voia să se retragă de la conducerea partidului, și nici guvernul nu voia să-l lase, „se face în partid o lucrare pentru schimbat, chiar și șefia, dar, pentru moment, chestia nu este coaptă" – declara P.S. Aurelian la D.A. Sturdza enumera în parlament toate izbînzile partidului în anii de guvernare 1901-1904. Ele nu erau puține, într-adevăr. Și cea mai importantă era redresarea finanțelor țării. În numele lor chema la înțelegere și ordine: „Trebuie să stăm strîns uniți, zdravăn disciplinați, cu ochii, cu inima, cu conștiința țintă la datoriile cele mari către patrie, iar așa-numita politică, cazanul de certe și de dezbinări, să fie azvîrlită la o parte, ca să nu ne încurce rostul datoriilor"! Sau: „zic unii ca întîi să regulăm divergențele de păreri dintre noi și pe urmă să votăm și legile cele noi, care ni se propun. Eu cred că această părere nu e logică, nici practică. Nu e logic ca chestiuni generale și vitale să cedeze pasul cestiunilor secundare". Avea dreptate. Și din nou: „să lăsăm certele pe seama altora, să nu ne dezbinăm nici acum, nici mai tîrziu". Pune chestiunea de încredere, de „o

În clișeele noastre: imagini ale vechiului București (vezi și paginile următoare)

o întrunire a liberalilor. Și privirile sale îl căutau pe I.I.C. Brătianu, care, dincolo de alte considerații, era încă prea tînăr (avea, în 1904, 40 de ani). În toamnă, după deschiderea parlamentului, divergențele se aprind. Toți cei din jurul lui Brătianu îl împingeau înainte. „Oculta" cere lui Sturdza să-l scoată din guvern pe Vasile Lascăr. În fața rezistenței acestuia, M. Pherekyde, președintele Camerei, și D. Protopopescu, vicepreședintele, își dau demisia. Ministrul agriculturii și domeniilor, C. Stoicescu, tot adept al lui Brătianu, și-o dă și el. Îi urmează I.I.C. Brătianu și, sătul de atîtea atacuri și acuzări, V. Lascăr. Parlamentarii, partizani ai lui Brătianu, se pun în grevă și nu mai trec pe la Cameră și Senat. „Oculta" voia ca partidul să se retragă de la putere. În opoziție, nici Em. Costinescu, nici V. Lascăr nu mai aveau atuurile pe care le dobîndiseră la guvern printr-o activitate asiduă. Și atunci ascensiunea lui Ionel Brătianu nu mai era periclitată.

încredere morală": „Mai aveți încredere în modul meu de a conduce Partidul Național Liberal ori nu? Mai aveți încredere în priceperea mea ca bărbat de stat?" A muncit totdeauna cot la cot cu ei, declară Sturdza. Nu s-a dat niciodată de o parte. „Acum de credeți că mi-au slăbit puterile sau că din nepricepere mi s-a strîmbat calea, eu nu mă opun să ocupe un altul locul meu". Dar... Dar, ca și mai înainte, Sturdza nu era omul marilor gesturi. Revine, cum o mai făcuse. Cobora în rîndul muritorilor de rînd: „Dar merit oare un asemenea sfîrșit al vieții mele publice de cincizeci de ani?" Și atunci: „Vă rog călduros, lăsați certele și să ne punem la lucru și muncind zdravăn să facem ca certele să înceteze". În fond Sturdza era un om cinstit. La întrunirea Clubului Central al P.N.L. din 18/31 decembrie 1904 el asigura că partidul putea rămîne încă la putere. Era însă o iluzie. Fără M. Pherekyde, V. Lascăr, I.I.C. Brătianu, C. Stoicescu,

→

ba și fără Em. Costinescu – și el își dă demisia simțind partida pierdută pentru moment –, fără sprijinul Camerei care nu mai putea lucra din cauza grevei deputaților brătieniști, D.A. Sturdza nu mai putea guverna. Și la 21 decembrie 1904/3 ianuarie 1905 cîrma e lăsată din miini. Vin conservatorii lui Gh.Gr. Cantacuzino. Rotativa guvernamentală funcționează. Interesant lucru, însă: cum intră în opoziție, rivalii din P.N.L. se împacă între ei. La întrunirea de la „L'Independance Roumaine", îndată după retragerea de la putere, I.I.C. Brătianu intră în sală la braț cu V. Lascăr, în aplauzele entuziaste ale celor adunați. Conștiința disciplinei de partid la liberali era mult mai puternică decît la conservatori. I.I.C. Brătianu nu voia să fie viitor șef al unei părți a liberalilor, ci al tuturor. Dacă V. Lascăr s-ar fi retras, mulți s-ar fi solidarizat cu el și l-ar fi urmat în disidență. Așa că I.I.C. Brătianu i-a cerut împăcarea. A și demisionat din guvern îndată după ce a făcut-o V. Lascăr, dîndu-i impresia că partidul nu se putea menține la putere fără el. V. Lascăr a trecut peste toate și a acceptat împăcarea. Em. Costinescu, rămas singur, se va întoarce și el la matcă. Dar D.A. Sturdza? Imediat după demisia forțată a guvernului, supărat, intră într-o perioadă de completă inactivitate. Nu mai vrea să primească pe nimeni și nici să mai facă vreun gest politic oarecare și o ține așa tot anul 1905 față de toți cei care „l-au necăjit". În 1906, la fel. Din „Notele politice" ale lui Ion Bianu: 25 ianuarie 1906 „Sturdza spune soției că este obosit și se retrage în bibliotecă; vor veni niște inși – să le spună că astăzi nu poate sta de vorbă cu dînșii, dar să vină sîmbătă". Cine erau „inșii"? M. Pherekyde, Anton Carp, I.I.C. Brătianu, V. Lascăr. Cînd sosesc sînt introduși în salon și soția lui Sturdza le comunică: „astăzi nu – sîmbătă seara (s-a închis în bibliotecă cu șapte zăvoare)". Inactivitatea lui Sturdza alarmează și pe cei care îi rămăseseră credincioși în timpul crizei din decembrie 1904. La 5 februarie 1906, I. Bianu nota: „Haret impacientat de tot de nelucrarea Sturdza, care ține partidul în loc și lasă pe conservatori să strice tot".

P.N.L. nu putea rămîne departe de cele politice chiar dacă era în opoziție. În guvern, conservatorii animați de spiritul viu al lui Take Ionescu dădeau legi peste legi, pregăteau aniversarea a 40 de ani de domnie a lui Carol I. Erau prea activi și puteau periclita poziția politică atît de însemnată pe care o aveau liberalii. Or, tocmai această poziție chema P.N.L. la activitate asiduă, fie că era la guvern, fie că era în opoziție.

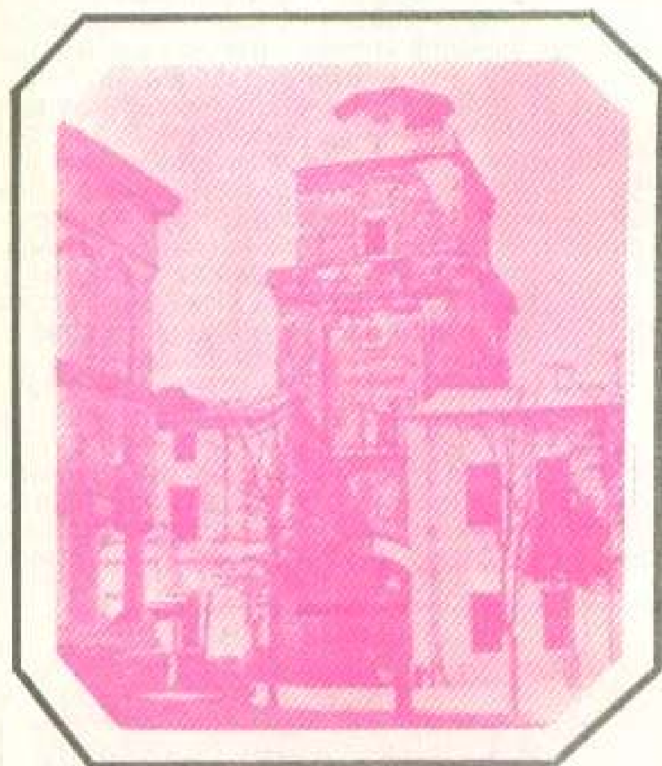
Dar de ce nu renunțau fruntașii liberali la Sturdza? Pentru că nu toți o voiau. Em. Costinescu, V. Lascăr – nu, pentru că ar fi însemnat să cedeze lui I.I.C. Brătianu. Și simțeau că încă nu trebuiau s-o facă. Ca ei gîndeau mulți alți liberali. Și „Oculta" nu voia desidenți care ar fi slăbit partidul. Scopul ei principal era întărirea neîncetată a P.N.L. Și apoi, D.A. Sturdza nu era un oarecare, lesne de înlăturat oricînd ai fi voit. Era încă șef al partidului. El era, dintre toți liberalii, acela care se bucura de deplina încredere a regelui Carol. Ba chiar dintre toți oamenii politici ai țării. Față de nimeni altul n-avea regele sentimente mai de prețuire ca față de Sturdza. Și în aceste condiții Sturdza trebuia încă păstrat. I.I.C. Brătianu trebuia să aibă încă răbdare. Și el o avea, chiar dacă apropiații săi erau cuprinși de „impaciență". I.I.C. Brătianu este acela care face neîncetate demersuri pe lîngă Sturdza pentru a-l scoate din letargie. La 4 februarie, el are o lungă convorbire cu Sturdza. Ion Bianu nota: „Brătianu mai stăruiește, face declarații de ascultare, la care D.A. Sturdza răspunde: «V-am spus că sufletul și onoarea nu vi le dau – nu se poate»". I.I.C. Brătianu e acela care pune la cale vizite ale aderenților din provincie la D.A. Sturdza. Ca să-l măgulească. Și, la 8 februarie 1906, Sturdza vine la întrunirea Comitetului Executiv al P.N.L. Dar raporturile nu sînt încă normale. Același Bianu face o descriere pe care o redăm mai mult pentru atmosferă: „Morțun: Iar cu declarații – să miște țara. Sturdza să se pună în frunte, să alunge pe conservatori. Sturdza se supără: «Iar vreți să mă luați în suliță [...] De aceea m-ați adus aici?» Morțun – mai declamator – ca un actor prost: «Noi vrem să te încălzim, să iei steagul, să ne conduci». Sturdza: «Nu am trebuință să fiu încălzit. Eu în trebile țării sînt cald cînd trebuie; calm cînd trebuie. Dl. Morțun, ca să-mi dea mie lecții, să mai lucreze pentru țară. Mă înclin D-voastră» – și pleacă – mare consternare. Brătianu, cu pumnii ridicați, aleargă ca să-l oprească, strigînd: «D-le Sturdza, d-le Sturdza!» Sturdza se întoarce către el și-i strigă: «Iar mă amenințí? Nu primesc să fiu

„Rotativa guvernamentală funcționează... Dar, cum intră în opoziție, rivalii din P.N.L. se împacă între ei"

amenințat; m-ați luat în suliți. Eu îmi știu datoriile mele». S-a oprit – a fost impresionant – și a stat de vorbă. S-a liniștit. Brătianu ședea pe un scaun cu fața în amîndouă miinile. Sturdza îi zice: «Ce stai așa?» Apoi totul se liniștește și se decide ședința de comitet duminică (12 februarie)". Oare așa să fi fost? I. Bianu era un foarte apropiat al lui Sturdza. Inevitabil, intervine părtinirea: Sturdza, cu un aer măreț, rămînind. Ceilalți, niște oarecare pe lîngă el și rugîndu-se de el. Mai coborînd într-o parte, ridicînd în cealaltă, lucrurile pot fi veridice.

Peste neînțelegerile acestea, orientîndu-le sensul, părea că plutește, ca și altă dată, umbra temută a lui Eugeniu Carada. Avea 70 de ani (în 1906). Aceeași înfățișare expresivă în ținută. Barbă mare, cu mult încărunțită, ochi mici, dar extrem de vioi și inteligenți, trăsături regulate și o expresie de hotărîre și de siguranță de sine. Bunicul său era din Macedonia. El se născuse la Craiova. Avusese o copilărie zvăpăiată și o tinerețe mereu în mișcare și în zbucium. Parcă regretînd că n-a prins și el zilele revoluției de la '48, ca prietenii săi mai mari Ion C. Brătianu și C.A. Rosetti, îl găsim între radicalii cei mai de stînga din deceniile 6 și 7, implicat – și încă bine de tot – pînă și în acțiunea lui Candiano Popescu de la Ploiești, din 1870. Între 1860–1870 fusese redactor la ziarul „Românul". A publicat articole numeroase, dar și piese, scurte povestiri, studii: despre Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Milcovul, raporturile Principatelor cu Rusia ș.a. Era prietenul de mare

încredere al lui Ion C. Brătianu, un apropiat al familiei acestuia; am zice, un fel de membru al ei, cînd citim cele cinci volume ale corespondenței familiei I.C. Brătianu, unde el apare binevenit cînd la Florica, în Argeș, cînd la București, cînd la Paris, purtînd cu grijă unui copil sau altuia, sfătuind, amestecîndu-și vacanțele sale cu acelea ale Brătienilor. Un fel de **eminence grise** a marelui său contemporan, care făcea de toate fără a pretinde ceva și care era pretutindeni fără a fi anume undeva. Departe de a fi însă o umbră necuvîntătoare a lui Brătianu, pentru că tot ce făcea o făcea la lumina zilei. Carada era ca o legendă vie. Constantin Stere ne spune că viața lui era la fel de regulată ca a lui Emmanuel Kant. Veșnic la aceeași oră pleca de acasă la Banca Națională și la aceeași oră se întorcea. La fel îmbrăcat totdeauna: într-un fel de levită lungă, de un albastru

închis, fie iarna, fie vara. Nu mergea niciodată cu trăsura și niciodată pe Calea Victoriei. Relații sociale nu avea. Nu se ducea în vizite și rar primea cîte una. Nu se ducea la spectacolele teatrale sau la concerte. Dacă acorda audiențe, o făcea doar între trei și patru după amiază. Firește, toate aceste tabieturi cădeau în fața lui I.I.C. Brătianu, oricînd bine venit în casa lui și la care se ducea o dată pe săptămînă, în aceeași zi și la aceeași oră.

Eugeniu Carada a refuzat orice demnitate și situație în stat. N-a vrut să fie nici măcar deputat sau senator (de ministru nu mai vorbim). Putea să fie orice, el care adesea inventa miniștri, uneori de cîteva săptămîni. Oarecum la fel ca François de Tremblay, numele laic al lui Josef, umbra lui Richelieu, care și el înălțase pe atîția în episcopate, refuzînd însă totdeauna să se înalțe pe sine. François de Tremblay, cu care St. Antim, în 1936, îl compara pe Eugeniu Carada, făcuse totul în numele ideii de recatolicizare a Europei, tulburată de reformă. Carada în numele cui refuzase orice funcție înaltă? O explicație ne oferă același St. Antim în portretele sale. Anume că el rămăsese toată viața un republican. Între el și I.C. Brătianu se crease o legătură asemănătoare aceleia dintre Mazzini și Garibaldi. Cel dintîi fusese și a rămas un republican, celălalt era un dinastic. Dar ambii au lucrat cu aceeași rîvnă pentru unitatea și ridicarea Italiei. Și faptul e real. I se adaugă însă nu numai credința într-o idee ci mai ales statornicia în credință, mai rară într-o Românie ca aceea de atunci, în necontenită frămîntare pentru a se identifica pe sine însăși. I se adaugă și firea omului, o discreție dusă pînă în marginile sale, ce nu se simțea la locul său expunîndu-se lumii și trăind în văzul tuturor. Viața unui om public este în bună măsură și a altora. Eugeniu Carada nu se simțea bine în post de vedetă.

Prin felul său original de a fi, Carada stîrnise curiozitatea contemporanilor, mai ales a păturii politice. Cînd toți alergau după favoruri și măriri, el trecea pe lîngă ele cu vădit dezinteres. Tot ce făcea însă acest om puțin ciudat era bine făcut. Cînd, după detronarea lui Cuza, armata țării n-avea arme și muniții I.C. Brătianu l-a trimis pe Carada peste hotare cu sarcina expresă de a le procura. Prin intermediarii săi, acesta s-a pus în legătură cu o pașală turcească de la sud de Dunăre și mai multe șlepuri au trecut fluviul la nord, aducînd o mare ușurare locotenenței domnești. Împreună cu Brătianu și Rosetti, secondîndu-i pe cei doi, a creat arătura viitorului Partid Național Liberal, instrumentul eficace al puterii liberale. După războiul independenței el este cel care secondează în plan economic opera lui I.C. Brătianu pe plan politic. Noua clasă socială, burghezia, pe care se susțin liberalii cu predilecție și o ajută să se ridice, avea nevoie de instrumente și mijloace de sporire necontenită a puterii și influenței sale. Moșierii aveau pămînturile, sursă sigură de venituri. Pentru a ajunge să submineze această stăpînire, a prelua o parte din ea, dar, mai ales, pentru a căuta alte izvoare de dezvoltare economică și a le pune în valoare, burghezia liberală avea nevoie de bani și de o rapidă circulație a acestora. Și Eugeniu Carada este acela (dacă nu era el ar fi fost altul, desigur, dar s-a întîmplat să fie el) care creează Banca Națională. Ea pune la dispoziție burgheziei, sub formă de bancnote cu acoperire metalică și sub formă de scrisuri funciare cu acoperire imobilară, un mijloc sigur și puternic. Dacă mulți oameni noi s-au ridicat după 1880, dacă multe averi noi au apărut iar altele s-au subțiat sau au dispărut, este grație „celei mai mari escrocherii a secolului al XIX-lea", cum numea Nicolae Filipescu – Banca Națională. O numea așa pentru că această instituție a fost pentru liberari un bastion în spatele căruia s-au ridicat și întărit, cucerind pas cu pas pozițiile marii proprietăți, reorientîndu-i sensul și fizionomia dezvoltării și slăbind rîndurile conservatorilor al căror autentic reprezentant era Nicolae Filipescu.

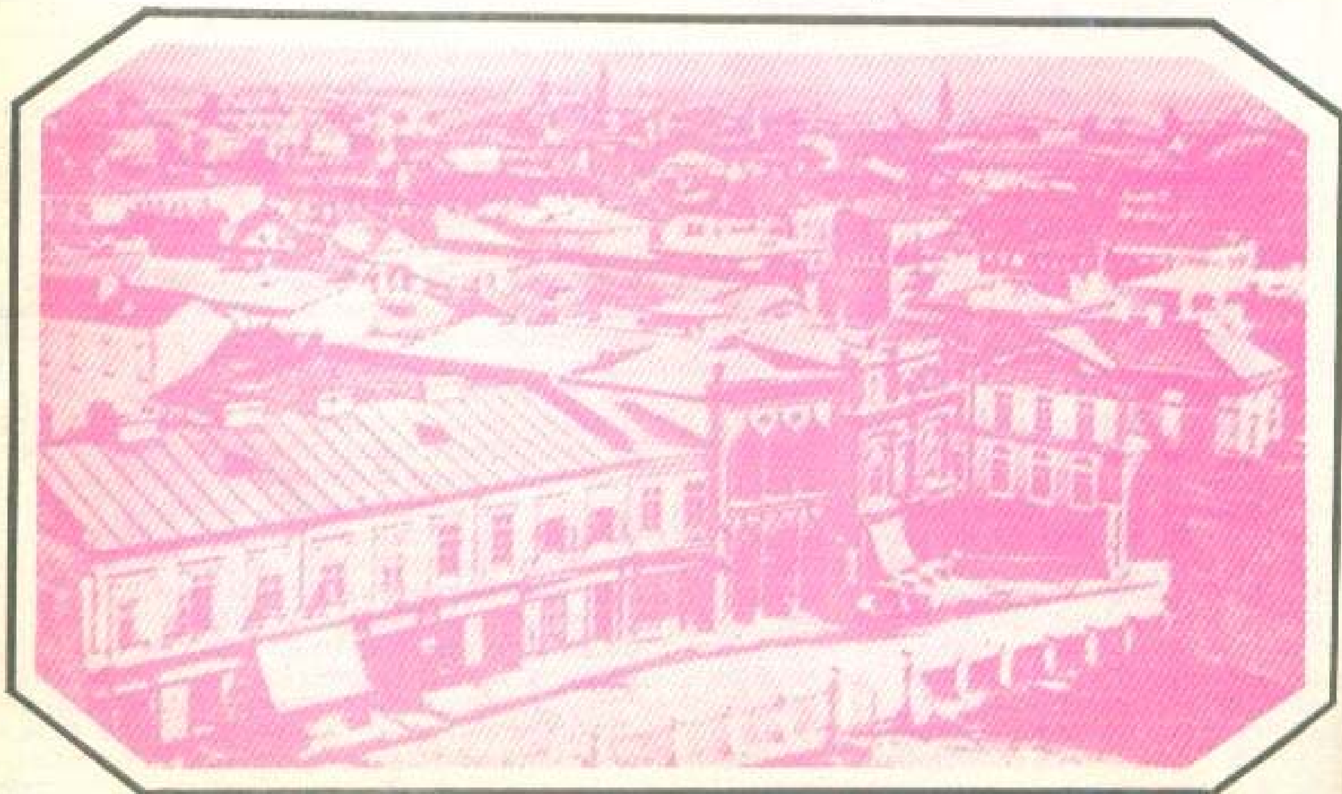
Ca să ridice și să sporească necontenit puterea Băncii Naționale, Eugeniu Carada a dăruit marea sa putere de muncă, pricepere, sobrietate și corectitudine. Nu în calitate de guvernator al ei – demnitatea aceasta implica un decret de numire –

→

→ ci în aceea de director și membru în consiliul de administrație, funcție ce i-o confereau acționarii și nu guvernul sau suveranul. Atît cît a trăit, Carada a fost tot timpul adevăratul conducător al Băncii, un fel de dictator al ei.

Influența lui era foarte mare și în partidul liberal. La toate cîte se întîmplau în viața acestui partid trebuie căutată voința lui Eugeniu Carada. În ridicarea lui I.I.C. Brătianu, acțiunea lui este esențială. S-a considerat, după moartea lui Ion Brătianu, un mandatar al dorințelor acestuia în partid și și-a impus voința cu tenacitate și neclintită hotărîre. Puțini știau ce făcea el în biroul său de la Banca Națională. Adversarii au născocit tot felul de mistere și au creat în jurul lui o atmosferă de taine și nepătrunderi. Dincolo de toate era o muncă fără preget, o dăruire puțin comună. Și nu doar pentru cauza liberală. C. Stere povestește că s-a dus la el (îl întîlnise la I.I.C. Brătianu și îl invitase). L-a întrebat de intențiile sale de a edita un ziar pentru românii aflați sub stăpînire străină. „O națiune subjugată trebuie să se ridice împotriva agresorilor, dacă are sînge în vine și e vrednică să trăiască" – îi spune el lui Stere; și apoi: „Aveți tipografie și fondurile necesare? O gazetă nu se ține numai cu entuziasm!" Și mult mai tîrziu Stere a aflat suma care îi fusese transmisă printr-un mecanism complicat de viramente. Adevărat cine a spus că, pînă nu cunoști un lucru sau un om, nu trebuie să te pronunți asupra lui. Starea internă a P.N.L. pare și chiar este una de compromis între rivalități și idei împotrivindu-se unele altora. Pentru că nu doar disputa pentru măriri omenești e la mijloc. Ci și aceea de idei. Sînt acestea din urmă în slujba ambițiilor omenești, părînd a le justifica sau, dimpotrivă, pasiunile omenești slujesc ideile și în numele lor acționează? Și una, și cealaltă. Politica, mai ales ea, amestecă lucrurile în așa fel încît nu totdeauna vezi deslușirile. În dezvoltarea ideilor îți vine în ajutor însă totdeauna perspectiva. Și în cazul de față ea este de partea acelora care erau în jurul lui I.I.C. Brătianu. Noile idei politice liberale din acest cerc pleacă. Viitorul apropiat era al lor. Și, nu se putea altfel, și al celor care se făceau purtătorii lor.

Partidul liberarilor începe să freamăte de înnoire. Un semn al vremurilor. Venirea generoșilor accentuează radical procesul de prefacere și îi dă direcțiile. În intențiile lui I.I.C. Brătianu generoșii urmau a fi ceea ce fusese C.A. Rosetti pe vremea lui și a tatălui său, niște antemergători. Lui C. Stere îi spunea să găsească „nota justă" și să provoace un curent de opinie publică. Numai așa **„am putea** da o nouă îndrumare partidului, în conformitate cu **ideile noastre"**. După intrarea generoșilor el declara la o întîlnire cu ei, la el acasă: „Intrarea voastră în partid trebuie să însemneze începutul unei noi, mai mult sau mai puțin apropiate, îndrumări a partidului nostru". Sfătuia însă prudență, pentru a nu speria prea tare „les gros bonnets" ai partidului. Trebuia luați „cu încetișorul". Și atunci, din cînd în cînd, mai trebuia turnată apă în vin. Sămînța aruncată urma să germineze. În reviste, în discursuri, la diferite întruniri, în parlament chiar, în conciliabule politice, multe în acești ani, ideile noi, democratice, iau un contur tot mai precis. La 26 februarie 1909 N. Filipescu le zicea acestor idei care fremătau în P.N.L. „tendințe socialiste" și le considera un semnal de alarmă pentru ordinea statului. Era exagerarea polemică a adversarului politic. Ele nu erau decît idei de larg sens democratic pe care și socialiștii le îmbrățișau în programul lor minimal. Genul era acesta: „Nu numărul, nici întinderea teritoriului determină mărirea unui stat, ci rolul pe care îl poate avea în istoria mondială, mul-

ţumită energiei sale morale, culturii sale şi idealurilor sale... România nu poate trăi, dacă majoritatea covîrşitoare a populaţiei sale, – ţărănimea –, va fi lipsită de drepturi şi de independenţă economică. Italia veche a pierit fiindcă numărul de cetăţeni liberi fusese copleşit de milioanele de robi şi teritoriul ei împărţit între puţinii latifundiari". Sau altele, care afirmau necesitatea votului universal, în orice caz schimbarea sistemului electoral în fiinţă, atragerea maselor largi în politică.

Idei care să se opună realităţii de atunci şi susţinătorilor ei. „Pari un băiat inteligent... îi spunea P.P. Carp lui C. Stere. Crezi dumneata, serios, că sufragiul universal ar putea aduce o schimbare?" Tonul era casant. El nu credea şi continua ironic: „Din vremurile Eladei antice, şi chiar mai înainte, de la faraonii Egiptului, demagogii fac apel la patimile plebei şi predică democraţia şi partajul averilor. De milenii, reforme democratice se grămădesc peste reforme sociale... Şi de milenii, mulţimea şi prostimea tot munceşte, iar elita tot guvernează... Mulţumită acestei orînduieli neclintite s-au putut ridica piramidele, ca şi templele din Karnak şi Luxor, precum mai tîrziu au înflorit minunile arhitecturii şi ale artei elene... De atunci şi pînă astăzi nu s-a schimbat nimic în fond şi nici nu se va schimba în vecii vecilor... Atît numai, că ne costă mai scump aparatul de guvernămînt..." Că acestea au fost anume vorbele lui P.P. Carp (alias T.T. Flor din romanul autobiografic al lui Stere), nu are importanţă. Conta însă că le putea spune. Nici Carp, nici mulţi alţii, n-aveau încredere în cuceririle democratice. Atîta timp cît ele veneau şi se suprapuneau unei stări economice şi sociale în fond aceeaşi ca mai înainte, ele n-aveau efect, desigur. Junimiştii, ei cei care combătuseră atît formele fără fond, erau sceptici. Două lucruri, cel puţin, n-avea în vedere P.P. Carp. Unul era că noi reforme – alte forme – n-ar mai fi venit, ca la mijlocul veacului al XIX-lea, peste o structură ce trebuia ea însăşi să se schimbe, ci pe una în plin proces de modernizare. Al doilea că erau prezente la începutul acestui veac în societatea românească forţe sociale capabile să dea reformelor democratice susţinerea de care aveau nevoie. Şi ele erau burghezia şi proletariatul, deja bine dezvoltate şi a căror prezenţă caracteriza structura socială a ţării în ceea ce avea ea esenţial şi de perspectivă. Acestea acţionau pe un fond de nemulţumire adîncă a ţărănimii, un potenţial revoluţionar în stare explozivă.

„Nu numărul, nici întinderea teritoriului determină mărirea unui stat, ci rolul pe care îl poate juca în istorie"

Şi, de fapt, ţărănimea, pierzîndu-şi seculara-i răbdare, dă întregului proces reformator impulsul de care avea nevoie. Noile idei liberale, susţinătoare de reforme, pînă în 1907 pipăiau doar terenul social-politic. După aceea încep să-l jaloneze. Diferenţa, ca să mutăm relaţia în alt plan, dintre „Viaţa Românească" şi „Revista democraţiei". Prima are din cînd în cînd articole ce afirmă nevoia de reforme, cea de-a doua le dă forma concretă. „Şefule, ne preocupăm ori ne ocupăm?", îl întreabă G. Diamandi, conducătorul „Revistei democraţiei române", pe I.I.C. Brătianu, în 1910. „Generoşii", sufletul mişcării reformatoare, nu în zadar se zbătuseră în vadul politic liberal pentru ideile lor. 1907 le dăduse o tragică dreptate, dar şi convingerea nestrămutată că, în sfîrşit, momentul reformelor nu mai poate fi amînat. Deja în timpul răscoalelor, întruniţi la I. Procopiu, ei au propus (I. Radovici era cel mai nerăbdător) să se impună guvernului liberal cu reforma votului universal. V. G. Morţun, G. Diamandi, din motive de oportunitate (situaţia grea a ţării), susţinînd amînarea deocamdată a unei acţiuni directe, avînd pînă la urmă cîştig de cauză.

Era şi un motiv de natură politică. I.I.C. Brătianu nu era încă şef al partidului. Dar starea de profundă nemulţumire din ţară, demonstrată în 1907, nevoia de reforme îl propulsează cu repeziciune spre ţelul rîvnit. P.N.L. se considera – şi în fapt era – principalul partid al ţării. Pe umerii săi stătea o mare responsabilitate. Or, cum şi-o asuma? Răspunzînd necesităţilor. Singurul în stare s-o facă din rîndurile liderilor liberali era I.I.C. Brătianu. Timpul lucrase pentru el. G.Panu avea dreptate: „Moralmente (P.N.L. – n.n.) este despărţit în două de la venirea guvernului liberal la cîrma statului. Înainte de venire se desemnau numai veleităţile într-o minoritate a partidului. Din cauza împrejurărilor în care partidul a venit, acea minoritate a fost favorizată şi sînt gata a recunoaşte că acea minoritate era designată de împrejurările cunoscute a face faţă la greutăţile iarăşi cunoscute".

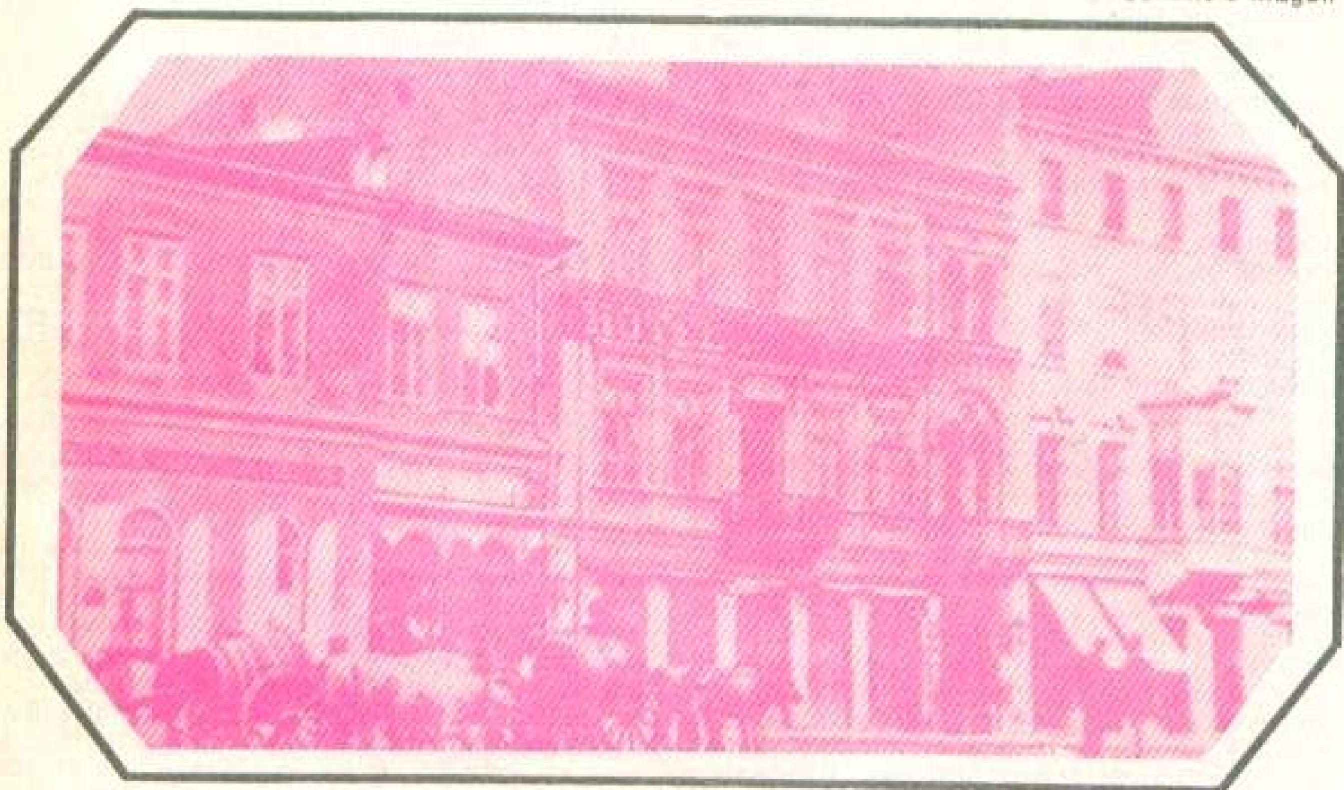
Criza în Partidul Naţional Liberal are ca pretext insuccesele electorale din 1908. Deşi la guvern, deşi folosind toate ingerinţele obişnuite, candidaţii liberali ies înfrînţi în toate alegerile parţiale. Liberalii păreau să nu mai poată opune partidului lui Take Ionescu, victorios peste tot, nici o rezistenţă. „Generoşii", şi I.I.C. Brătianu s-a făcut de data aceasta purtătorul lor de cuvînt, acuzau conducerea politică a lui D. A. Sturdza, care, lipsită de energie, nu mai aducea nici o idee şi nu mai dădea nici o speranţă. Noua generaţie liberală trebuia să înfrîngă vechea gardă a partidului, care nu voia să cedeze mai ales din teama de ideile noi ale „generoşilor" din jurul lui. I.I.C. Brătianu. C. Stoicescu, mare proprietar, preşedintele clubului din Prahova (aici, Al. Radovici începea să aibă o influenţă hotărîtoare), îi scrie în vara lui 1908 regelui, exprimîndu-şi neliniştea faţă de ideile tinerelor cadre liberale. „Avem, în adevăr, mulţi nemulţumiţi în partid care caută să lucreze pe căi piezişe, în detrimentul partidului – declara I.I.C. Brătianu în şedinţa C.E. al liberalilor din 23 mai 1908. Acestora, dacă nu le place, n-au decît să plece din partid, să se ducă acolo unde cred că e mai bine şi să ne lase pe noi să lucrăm în pace. Noi nu vom satisface interesele personale ale unora. Le-o spunem verde-n faţă". Brătianu începea să iasă din aşteptarea ce şi-o impusese pînă atunci. Începea să nu mai aibă răbdare. În iulie, C. Stoicescu, Em. Porumbacu, St. Şendrea şi P. Poni sînt eliminaţi din Comitetul Executiv al partidului. Acţiunea lui I.I.C. Brătianu la centru se corela cu acţiunea apropiaţilor săi în provincie.

→

„Conducerea, lipsită de energie, nu mai aducea nici o idee şi nu mai dădea nici o speranţă"...

Ceea ce făcea la Ploieşti un Al. Radovici contra lui C. Stoicescu o făcea la Iaşi C. Stere contra lui G. Mîrzescu, sau dr. Lupu la Fălciu contra fraţilor Dobreanu şi a lui N. Cişman, sau V. Brătianu contra lui N. Dimancea la Piteşti. Nu peste tot acţiunea tinerilor era încununată de succes. La Slatina, bătrînul liberal Al. Iliescu îl înfrînge pe Pake Protopopescu, adeptul lui Brătianu. La Ploieşti, liberalii nemulţumiţi, cu Gogu Negulescu în frunte, trec la conservatorii-democraţi ai lui Take Ionescu.

apostol al ideilor de monarhie absolută sub fascinaţia regelui. De aceea Sturdza vrea (zice Carada) să frîngă partidul liberal şi să-l supună regelui, iar Carada vrea ca partidul şi ţara să stea în faţa regelui şi să-şi impună voinţa sa şi a ţării". Em. Costinescu, ştiind prea bine ce influenţă avea I.I.C. Brătianu în partid, la cererea acestuia cedează, renunţînd la candidatura sa pentru conducerea guvernului (demnitate pe care ar fi meritat-o pentru capacitatea şi experienţa sa politică). Consiliul de Miniştri este acela care recomandă regelui pe I.I.C. Brătianu ca preşedinte (era prima oară cînd se folosea acest procedeu). Partidul Naţional Liberal voia să-şi regăsească vigoarea şi, la 22 decembrie, I.I.C. Brătianu preia guvernul. D.A. Sturdza se retrage la hotelul St. James din Paris. Are o criză nervoasă, cu violente ieşiri, şi este internat la spitalul St. Antoine. Apoi la clinica lui Gabius de la Suresnes. Cuvintele măgulitoare ale regelui la retragerea sa din funcţia de prim-ministru nu-i mai erau de nici un folos: „Nepreţuitele servicii ce aţi adus ţării şi Coroanei, ca bărbat de stat şi ca om al ştiinţei, vor rămînea neşterse în inima tuturor şi vă vor asigura o veşnică recunoştinţă. Din adîncul sufletului meu vă mulţumesc"...

Mulţi sperau în D.A. Sturdza. „Mai avem un singur punct de reazim: este şeful partidului, d-l Sturdza" – declara C. Stoicescu. Dar Sturdza, la 75 de ani, era un om care începuse să-şi simtă bătrîneţea. O viaţă întreagă de muncă încordată îl măcinase nervos. Nu mai avea nici o energie combativă. Răspunsul său la ofensiva aripii Brătianu e mai mult decît anemic. Cuvîntările lui din parlament au un iz apocaliptic şi religios. Cita adesea pe evanghelişti şi nu vorbea decît de pace şi de înfrăţire. Venise senilitatea. Cine să-l înlocuiască la guvern? Aceasta era prima întrebare. Regele îl prefera pe Em. Costinescu. În Partidul Naţional Liberal numele lui I.I.C. Brătianu era însă cel care circula. Şi se acuza amestecul regal în treburile interne ale partidului. De altfel, una din învinuirile aduse lui D.A. Sturdza era prea marea lui obedienţă faţă de rege (el introdusese obiceiul cu pupatul mîinii lui Carol la diferite solemnităţi). „Carada – scrie I. Bianu – vede în Sturdza un

La 11 ianuarie, Congres al P.N.L. cu delegaţi din toată ţara. Vorbesc P.S. Aurelian, preşedintele Senatului, M. Pherekyde, preşedintele Camerei, gen. Budişteanu, vicepreşedintele Senatului, Emil Costinescu, ministru de finanţe, Constantin Stere ş.a. Cel dintîi a propus şefia lui I.I.C. Brătianu. Ceilalţi au susţinut-o.

Şi aşa, ceea ce era de presupus, ceea ce mulţi crezuseră, se împlinea. Cel mai puternic partid al ţării avea un nou conducător. Şi în curînd un alt program. Vremea îşi ceruse oamenii şi ideile.

ION BULEI

EXCENTRIC CLUB

Între legendă şi realitate

O FANTASMAGORIE ÎN RUINĂ

Mitul lui Dracula, alias Vlad Ţepeş, lansat în veacul trecut de faimoasa carte a lui Bram Stoker, a rămas de mult doar un mit. Între figura ilustrului voievod al românilor, primul domnitor şi comandant de oşti care l-a învins pe sultanul Mehmed, cuceritorul Constantinopolului, şi plăsmuirea demoniacă imaginată de Stoker, istoricii, şi nu doar cei de la noi, au tras hotarul firesc şi ferm, cel dintre realitate şi ficţiune, dezamăgindu-i, poate, pe iubitorii de insolit, de mister, de „senzaţii tari", de coşmaresc şi grotesc, dar cîştigîndu-i pe prietenii adevărului. Legenda însă a prins şi, chiar dacă adepţii ei nu se mai gîndesc astăzi s-o suprapună pe portretul şi pe faptele reale ale voievodului de la Dunăre şi Carpaţi, sub inspiraţia ei s-au scris cărţi, s-au turnat filme, s-au pictat tablouri etc. În Anglia, ţara unde excentricii au deţinut şi, pare-se, încă deţin locul întîi în ceea ce priveşte densitatea pe kilometru pătrat, admiratorii lui „Dracula" au trecut chiar la constituirea unei societăţi, denumită „The Dracula Society", cu sediul central la Londra. Aproape în fiecare an, în luna noiembrie, societatea organizează o „Seară Dracula". Iubitorii legendei spun că, în felul acesta, marchează, pe de o parte, moartea lui Vlad Ţepeş, iar pe de altă parte „naşterea lui Dracula".

La împlinirea a 500 de ani de la moartea domnitorului, „The Dracula Society" a organizat, la Londra, mai multe manifestări (gale de filme, expoziţii, conferinţe), încheiate cu un dineu pregătit şi desfăşurat „à la Dracula". Dineul a avut loc în saloanele unui mare local din Londra, bucurîndu-se de participarea a circa două sute de invitaţi şi prilejuind, dincolo de cadrul „à la Dracula" şi de elemente de sugestie în rimă cu el, fireşti ieşiri din legendă şi aplecări pline de interes spre figura reală a voievodului comemorat.

Dar, mai întîi, cîteva cuvinte despre cadru şi atmosferă, fie şi numai pentru pitorescul lor. Mai întîi, invitaţii au fost conduşi în saloane de fete şi băieţi costumaţi „à la Dracula" (de prisos să le mai descriem veşmintele, formula „à la..." spune totul!) şi, odată aşezaţi la masă, li s-a oferit o altă surpriză: lista-meniu, „lucrată" şi aceasta în aceeaşi manieră. Pe prima copertă era desenat un „Dracula" înfăşurat într-o lungă mantie neagră, care lăsa să i se vadă doar faţa, cu ochi mari, sfredelitori, şi mîinile cu degete crispate şi unghii neobişnuit de ascuţite. În pagina a doua a meniului, sub numele invitatului de onoare (profesorul Eric Tappe, de la Universitatea din Londra, neobosit istoric şi animator al studiilor româneşti din cadrul lui „School of Slavonic and East European Studies"), un desen în tuş negru, înfăţişînd un castel cu mai multe turnuri ridicat pe coasta unui munte. (Este Castelul Bran, pe care ghidurile „excursiilor Dracula" îl numesc „Dracula Castle"). Dedesubt, o poezie închinată voievodului valah, „prinţ a cărui faimă răsuna în toată Europa", cu prilejul celor cinci se-

→

La comemorarea a 500 de ani de la moartea lui Vlad Ţepeş, Societatea „Dracula" din Londra a organizat un dineu... „à la Dracula", cu tot tacîmul de rigoare. Lista meniului s-a deschis cu un fantasmagoric portret al legendarului personaj, însoţit de o poezie închinată voievodului valah (imaginile de sus). Pe mese, invitaţii la dineu au găsit şi alte versuri „în temă", ilustrate cu desene simbolice: o căruţă cu sicrie (în care, fireşte, se află victimele satanicului personaj), „un „Dracula" plimbîndu-şi iubita într-un cimitir... (verso)

cole scurse de la sfîrșitul lui, coincident — cum spuneam mai sus — cu „nașterea" lui „Dracula". Meniul propriu-zis n-a oferit nimic deosebit: supă, friptură de miel și de oaie, fructe, înghețată, vin, dar și o „surpriză Dracula" (o prăjitură foarte dulce, o „diabolically sweet", cum au botezat-o cei prezenți). Tacîmurile, în schimb, au fost și ele „în atmosferă": cuțite sub formă de mici iatagane, furculițe cu înfățișare de sulițe, lingurițe alungite ca niște frigărui (sau ca niște țepi!), toate isprăvite cu cornițe metalice de drac. Tivgi mai mari sau mai mici, cu găvanele ochilor vopsite în negru sau roșu, țineau loc de scrumiere. Servețelele de hîrtie aveau chemare negre și, în mijlocul lor, desene „tematice": draci bătrîni, sprijiniți în sulițe mari și înconjurați de mai mulți drăcușori, toți înarmați cu furci. Să mai notăm, la capitolul atmosferă, lumina difuză, luminările cu flacără șovăielnică de pe mese, draperiile de mătase neagră de pe pereți, melodiile funerare îngînate de un pian, un recital de versuri în aceeași notă... În fine, o atmosferă fantasmagorică, distrîndu-i de minune pe oaspeți!

Am fi însă nedrepți față de „Societatea Dracula" și de membrii ei (mai mult, după cum vom vedea, decît niște excentrici!) dacă am opri relatarea noastră la cafele, adică la sfîrșitul festinului... Căci „clou"-ul serii abia a urmat. Odată ridicați de la mese, invitații s-au împrăștiat, în grupuri, prin saloane, angajîndu-se în pasionate discuții. Subiectul principal al discuțiilor a fost, desigur, Vlad Țepeș și urmașul său... „Dracula", cu toate poveștile și legendele legate de acesta din urmă; dar s-a discutat, în același timp, și despre România și istoria ei, nu o dată în deplină cunoștință de cauză. Căci unii dintre invitați ne vizitaseră țara, iar mulți dintre ei citiseră cărți despre România și istoria ei, publicate în Anglia, cum ar fi: „Transylvania: Its Products and Its People" (Transilvania: oamenii și avuțiile sale) de Charles Boner (1865), „The Land Beyond the Forest" (Pămîntul de dincolo de pădure) de Emily Gerard (1888), „Children's Stories from Romanian Legends and Fairy Tales" (Povești pentru copii din legende și basme românești) de Moses Gaster (1923), „A History of Anglo-Romanian Relations" de Nicolae Iorga (1931), cum și cărți mai noi, ca „Transylvania in the History of Romania" de C.C. Giurescu sau „History of Transylvania" de Ștefan Pascu. Sau, dintre cărțile avîndu-l ca personaj principal pe „Dracula", multe din ele trăgînd amintitul hotar dintre realitate și mit: „A Biography of Dracula. The Life Story of Bram Stoker" (Biografia lui Dracula și viața lui Bram Stoker) de Harry Ludlam (1962), „The Dracula Myth" (Mitul Dracula) de Gabriel Ronay (1972). Cei mai mulți dintre participanți s-au strîns în jurul oaspetelui de onoare al întîlnirii, istoricul Eric Tappe. Între subiectele abordate a fost și acela despre profesorul englez William Wey, al cărui nume se leagă de personalitatea lui Vlad Țepeș și de faptele sale de vitejie.

Contemporan cu Vlad Țepeș, William Wey, aflat într-o călătorie spre Orientul Apropiat, a auzit de răsunătoarea victorie a voievodului asupra sultanului, victorie pe care, în jurnalul său, o consemnează astfel, la 15 august 1462: „... Am auzit, chiar la Rodos, de la cineva demn de încredere... că (Vlad Țepeș, n.n.) nu-i mai plătise tribut turcului; atunci a trimis turcul ca să ia tributul doi ambasadori cu o sută de oșteni, pe care stăpînul Valahiei îi omorî, iar ambasadorilor le tăie nasul și buzele și îi trimise așa, batjocoriți, turcului. Atunci turcul cuprins de mînie, strînse treizeci de mii pe care îi trimise la luptă împotriva acelui domn, în frunte cu unul din oamenii săi de vază; auzind valahul de sosirea acestora, își strînse tot poporul și toate vitele care se găseau în țara sa pe acel drum pe care veneau turcii cale de trei zile; și nu lăsă merinde nici măcar în casele mai mici, afară de niște pîine, de parcă ar fi fugit cu grabă și spaimă de acolo. Dar tocmai cînd aflară turcii, în a treia zi, unde se găsea domnul valah cu oastea sa, pe dată valahul, cu oastea, năvăli pe neașteptate asupra lor și-i omorî pe ei și pe fruntașul lor". Jurnalul a fost tipărit la Londra, în 1857, sub titlul „Itineraries of William Wey", iar nu de mult textul despre Vlad Țepeș (cea dintîi relatare cunoscută a unui călător englez despre români) a fost inclus într-o culegere de documente de către profesorul E. Tappe.

Cu astfel de discuții și evocări s-a încheiat „Seara Dracula", spre beneficiul tuturor invitaților ei.

V. DUMITRU

Oligoelementele și sănătatea

Oligoelementele sint substanțe minerale și metalice existente in organism (in cantități infime, de ordinul unei miliardimi de gram) care, sub formă de ioni, circulă in singe, participind la numeroase reacții vitale. Cercetările efectuate in diverse colțuri ale lumii au dus la concluzia că sănătatea omului este direct influențată de aportul in oligoelemente. Cind o cultură de plante crește prost sau șeptelul nu se dezvoltă conform așteptărilor, deși au fost create condițiile necesare, cauza trebuie căutată in domeniul oligoelementelor, rezolvindu-se astfel veritabile enigme. Un caz recent s-a petrecut in Florida, cu o cireadă de vaci care dispunea de pășuni bogate. Deși hrana animalelor fusese suplimentată cu vitamine, acestea nu aveau poftă de mincare, se anemiau, iar producția de lapte scădea. Analizindu-se cauzele, s-a constatat că in mediul in care creșteau animalele lipsea complet seleniul. În plus, cuprul și cobaltul aflate in sol nu erau suficient absorbite de iarbă. Elementele absente au fost introduse in apa de băut și animalele și-au revenit complet.

Doctorul Raymond Shamberger, de la Universitatea Missouri, afirmă că, la om, insuficiența seleniului influențează negativ asupra funcționării ficatului, joacă un anumit rol (tot negativ) in utilizarea vitaminei „E" și in inhibarea procesului de formare al tumorilor. Chiar bolile de inimă pot fi asociate cu insuficiența de seleniu, cauzată, prin intermediul lanțului alimentar, de un sol in care acest metal este deficitar. În Orientul Mijlociu și Africa sint comunități unde unii tineri, la virsta de 20 de ani, aveau talia și dezvoltarea generală ale unui copil de 12 ani. S-a constatat că turtele de cereale care constituiau hrana lor principală opreau absorbția in organism a zincului. Administrindu-li-se zilnic sulfat de zinc, ei au crescut, intr-un an, cu 16 centimetri.

Alte exemple. Ca urmare a unor indelungate cercetări, medicul Monique Simonoff afirmă că, „atita timp cit cromul se menține peste pragul de șase miliardimi de gram pe milimetru de singe, riscurile unor crize cardiace sint excluse. Sub acest prag apar hipertensiunea arterială, obezitatea și crește colesterolul". Principalul vinovat, apreciază cercetătorii, este zahărul, care produce o scurgere a rezervelor de crom din organism. Doctorul Henry Picard, medic balneolog la Bourbonne-les-Bains, aplică, la tratamentul obișnuit, și oligoterapia.

„Examenul radiologic — spune el — a demonstrat că, după tratament, țesuturile articulare s-au regenerat, inclusiv in cazurile de artroză, in care se afirmă că leziunile sint ireversibile". Odihna de noapte, explică dr. Picard, nu mai este suficientă pentru a elimina toxinele produse in urma eforturilor din timpul zilei. Zi de zi, toxinele se acumulează, regenerarea țesuturilor se face prost, cartilagele se uzează. Oligoterapia modifică acest proces, pentru că, ni se spune, ea accelerează reacțiile, favorizează cicatrizarea leziunilor și mărește rezistența la microbi. „Îmbătrinirea — adaugă dr. Picard — este o incetinire a funcțiilor. Oligoterapia bine aplicată intirzie acest fenomen. De aceea, mulți dintre clienții mei imi spun că, la 75 ani, se simt mai bine decit se simțeau la 65. Anxietatea, tendința la depresiune psihică, diminuarea facultăților intelectuale se vindecă, in mod eficace, cu 16—18 miligrame de litiu pe zi".

În mod normal, in alimentația zilnică ar trebui să găsim toate oligoelementele de care avem nevoie. Cobaltul, de exemplu, se află in fasolea albă, ridichi, sfeclă roșie, gălbenușul de ou. Cuprul este prezent in ceai, nuci, ciuperci, pere, conopidă, fasole verde, pătrunjel, urzici și miere de albine. Fierul e prezent in spanac, varză, pește și ficat. Fluorul se află in ceai, in apa de băut și in anumite ape minerale. Fosforul este prezent in legume verzi și uscate, nuci, lapte, alune, brinză, prune, cartofi, ceapă, conopidă, ciuperci, morcovi, fasole, mazăre verde, gălbenuș de ou ș.a.m.d.

Studiul oligoelementelor este abia la inceput și, după părerea patologului Howard Hopps, de la Universitatea Missouri, mai sint incă multe lucruri de descoperit in acest domeniu. Totuși, o concluzie se poate trage. O hrană bogată și variată in legume și fructe menține organismul sănătos, prelungește viața și inlocuiește cu succes — fără contraindicații și intoleranțe — cele mai sofisticate medicamente.

ALEX. DUMA

Elvira Godeanu: 85 de ani

Replici pe scena vieții

Mă așteptam să întîlnesc o femeie frumoasă, în vîrstă, poate greu de abordat după atîtea succese amețitoare și mărturisiri aduse chipului său angelic. Am plecat de la actriță, după multe ore de discuții, întoarsă pe dos, pentru că mi-am dat seama că nici un interviu scris nu o va reda, chiar servit de magnetofon, pe adevărata Elvira Godeanu. Dulceața cu care pronunță cuvintele, pauzele derutante de gîndire, necontenitele digresiuni, neastîmpărul mișcărilor cînd își amintește de „dragul ei Emil", ce este nelipsit din gîndul său, cînd o revede pe neasemuita mamă Josefina, „de care a avut grijă de la 9 ani", îndoielile care o cuprind ori de cîte ori încearcă să stabilească anul în care a avut loc o premieră, nu pentru că i-a slăbit memoria ci, pur și simplu, pentru că „am învățat bine, n-am fost premiantă, dar, pentru mine, să fac o scădere era un dezastru, o înmulțire un alt dezastru".

● *Frumusețe, grație, talent și – cine ar crede, la gloria ei? – o nedisimulată modestie*

Nu m-am socotit niciodată un reporter nedecis, care intră cu un gînd la interlocutorul ales și pleacă cu altul. Am izbutit, de nenumărate ori, să alung îndoiala celuilalt, l-am făcut să mă urmeze pe drumul meu, care a fost al informării corecte, al deschiderii sufletelor. Aceste cunoștințe întîmplătoare s-au transformat, de multe ori, în statornice prețuiri. O vizită la Elvira Godeanu a răsturnat tot ce știam despre profesiunea mea. Veneam la o mare actriță, cunoscută de întreaga țară, neuitata Zoe din „O scrisoare pierdută", interpreta fără egal a sute de alte roluri, dintr-o activitate continuă de 50 de ani de teatru. Acum, la 85 de ani, știam că trăiește retrasă, dar nu departe de ce se întîmplă în teatre, că-și păstrează unele din vechile prietenii, că este mereu, cu fiecare gînd, la scena care i-a răsplătit talentul și devoțiunea cu cronici, flori, aplauze.

„Aş vrea să înţelegeţi că viaţa de actor nu-i un răsfăţ, chiar dacă ai marea şansă de a fi cunoscut"...

• O privire de neuitat: melancolie, dar și decizie... (pagina anterioară, dreapta, sus) • La vîrsta de 20 de ani, pregătindu-se pentru scenă, cu părul tăiat „rebel"... (pagina anterioara, stinga, sus) • În „O scrisoare pierdută", cu C. Bărbulescu, Al. Giugaru și Ion Manu (pagina anterioară, jos) • Cu două decenii în urmă, într-una din marile ei creații: „Euridice" (sus) • Într-o pauză dintre două intrări în scenă, pregătindu-se, ca și acum, pentru un interviu. Și, ca și acum, cerîndu-i, poate, interlocutorului: „Nu răscoliţi tot trecutul meu! Dv. plecaţi, şi pînă pun ordine în umbre nu e simplu"... (imaginea de dedesubt)

Cred în tot ce-mi spune Elvira Godeanu, pentru că nu este în fiinţa sa urmă de artificialitate, de efect căutat, de impresie care trebuie să se producă asupra celui cu care stă de vorbă. Casa sa, o locuinţă splendidă din strada Cosmonauţilor, pe care şi-a construit-o în 1935, este plină cu flori, unele proaspete, primite chiar astăzi. La uşă, mereu sună cîte un necunoscut şi-i oferă un buchet cu aceeaşi neprefăcută admiraţie. Este un halou în jurul său, o lumină specială, fără să se aprindă nici un proiector. Face parte din galeria restrînsă a vedetelor născute, iar vorba, inteligenţa, cultura, nenumăratele întîmplări din viaţa sa fac ca timpul să alerge, ziua zboară, şi biata de mine plec, nu cu mîna goală, dar total dezorientată. N-aş vrea să-mi scape nici anul naşterii, cînd tatăl său, medic veterinar, dispare din viaţa ei şi a mamei, nici debutul, nici marea prietenie cu George Vraca, nici cei 42 de ani de căsătorie cu inginerul constructor Emil Prager, nici remarca subtilă că nu i-au plăcut bijuteriile şi că toată viaţa a păstrat acelaşi inel, nici cel mai duios semn de admiraţie din partea unui spectator care, după „moartea" sa pe scenă, în finalul din „Dama cu camelii", îi trimite în cabină un buchet de flori însoţit de o neuitată „cronică" în cîteva cuvinte: „Scuzaţi-mă, doamnă, că n-am fost lîngă dumneavoastră să vă iau pulsul, să vă reanim. Sînt doctor şi trebuia să-mi fac datoria".

...Avalanşa de trăiri pe care mi le transmite şi mie, de aceea ajung la această concluzie: iau carnetul meu şi-l transcriu aşa cum am însemnat cîte ceva din ceea ce am discutat. Am făcut şi o promisiune: dacă, eventual, consider că este sărac, insuficient, nesemnificativ ce am putut să notez din întîlnirea noastră, să revin. Aveam de gînd, dar mi-am dat seama că voi pleca la fel de tulburată, pentru că puterea Elvirei Godeanu nu a fost numai pe scenă, ci şi în viaţă.

Vă propun, dragi cititori, să începem cum am început noi... Ne-am adîncit în două fotolii încăpătoare, într-o penumbră →

care îmbia la aduceri aminte, cu o ceașcă de ceai pentru mine, cu un vraf de fotografii în jur, pe care nu le-am răsfoit pînă la plecare, pentru că Elvira Godeanu din fața mea nu mai avea nevoie să fie confruntată cu copilele ei.

– *Cum a fost copilăria dv.?*

– Tristă! Tata ne-a părăsit devreme, a mai revenit de cîteva ori, pentru că mama îl iubea cu patimă, dar noi am rămas singure, la o mătușă. Am stat alături de mama pînă în ultima ei clipă. Am adorat-o. Cînd plecam la școală, mă emoționam pentru că trebuia să ne despărțim cîteva ore. Era blîndă, frumoasă, inteligentă. Dar nu putea să se decidă în nimic. Am luat hotărîri în locul ei de la 9 ani. Mama a fost... copilul meu.

– *Cum?*

– Simplu. Mergeam cu sorcova, strîngeam bănuții și-i dădeam ei, ca să trăim.

– *Ați simțit împotrivirea familiei cînd ați ales teatrul?*

– Nu avea cine să mă rețină, noi nu aveam o familie de clasă mare, care să se ofenseze dacă aș fi urmat această chemare. Nu aveam nici o noțiune despre teatru; mă repet, am mai spus asta într-un interviu...

– *Nu vă temeți, ne interesează oricum, chiar dacă am mai fi auzit. Eu, de pildă, nu știu despre ce e vorba...*

– Atunci e bine, poate că mai sînt și alții ca dumneavoastră. La 7–8 ani, la mătușa mea, cu cei 5 veri, pe malul Jiului, în casa lor mare, frumoasă, așezam cîteva scaune la rînd, eu mă urcam pe ele, intuiam deja scena, și începeam să recit, să imit. Să nu uit! Mă îmbrăcam întotdeauna cu danteluri și lucruri purtate, pe care le găsisem într-un cufăr vechi, așa cum era în toate familiile de demult. Verii mei atît se distrau încît atmosfera mă încălzea și mă dezlănțuiam.

– *Mama dumneavoastră era printre sprijinitori?*

– Cîteodată. Dacă eram admonestată de mama, pentru vreo năzbîtie de-a vîrstei, îi cădeam

• Mic album de familie: în medalion, candidată la examenul de admitere la Conservator • Dedesubt: cu mama, Iosefina, într-un București „début du siècle" • Cu soțul, renumitul inginer constructor Emil Prager • În pagina din dreapta: dincolo de scenă, la fel de fermecătoare, la fel de „artistă"...

la picioare și-i spuneam: „Nu mă certa, eu înțeleg totul, n-o să mai fac!"

– Ați umblat mult după teatru... Repetatele dumneavoastră drumuri în străinătate n-au fost călătorii de plăcere, ci de studiu aprofundat...

– Am fost la Viena, Paris, Londra. Mîncam teatru cu pîine, mergeam uneori și la matineu, și seara ca să văd același spectacol. Vă pot vorbi, pînă ne apucă zorile, despre toți marii actori ai timpului, unii dintre ei definitiv intrați pe afișul mare al nemuririi teatrului. La Florența nu am mers decît tîrziu, deși mă atrăgeau muzeele, cheiurile orașului, atmosfera specială. N-am vrut să o văd decît cu bărbatul iubit. Mereu îmi acordam o amînare și-mi spuneam „Așteaptă". Și-am fost cu Emil Prager, soțul meu fără egal.

– Din ce-ați spus, ați dat semne de precocitate artistică!

– Eram un moft, dar conduceam corul școlii, nu exista serbare de sfîrșit de an fără mine. Cînd se stabilea cine va recita, cine va cînta, profesoarele începeau întotdeauna cu mine.

– Erați și frumoasă, încă un atù.

– Eram un copil bun, ascultător. La 12 ani am venit în București și am văzut vechiul Teatru Național. Am fost emoționată pînă la lacrimi. A fost un mare eveniment...

– ...care a traversat viața dumneavoastră, 50 de ani de teatru. Printre multe alte recompense, să amintim Premiul de Stat pentru Mașa din „Trei surori" și Zoe din „O scrisoare pierdută". Acest fericit destin teatral vi l-ați construit absolut singură?

– Eu și numai eu. De mică am avut flerul teatrului. Am văzut la Tg. Jiu un spectacol, „Mamzelle Nitouche", cu celebrul Stănescu Cernea. Interpreta, al cărei nume nu mi-l amintesc, nu mi-a plăcut. Avea o voce pițigăiată, îi lipsea cleștarul divin.

– Cu memoria dumneavoastră prodigioasă, așa se și explică de ce nu i-ați reținut numele. Și mama era în sală?

– Eram nedespărțite. Mama mă urma în hotărîrea mea, pentru că mă simțea de neclintit.

– A mai fost și o altă zînă bună în viața dumneavoastră?

– Pe lîngă mama, lumina copilăriei mele, cea care mi-a sădit și dezvoltat gustul pentru citit, care mi-a cizelat sufletul, a fost profesoara Puricescu, absolventă la Sorbona. Am locuit cîțiva ani împreună și am avut fericirea să mă învețe franceza, germana; ea mai preda și engleza, și greaca. Era distinsă și extrem de cultivată. Cărțile pe care le citea ea le citeam și eu. Lîngă ea am absolvit o facultate fără să-mi dau seama.

– Apropò: examenul de intrare la Conservator era o simplă formalitate?

– Vă înșelați: era un examen în toată regula. Dar am mai vorbit despre el și eu v-am așteptat cu gîndul să nu mă repet.

– O persoană publică, mereu înconjurată de ziariști, fără doar și poate că vorbește măcar o dată despre momentele esențiale din viața sa. În acest chip, nu-mi lăsați nici o șansă.

– Vă propun să vorbim despre orice doriți. Știți, de pildă, că am jucat în orașe fără teatre, că unele săli erau pe cîte o pivniță rece, urît mirositoare, că într-un oraș de provincie intram printr-un restaurant, cu mititei pe grătar și halbe care se ciocneau la mese!? Aș vrea să înțelegeți că viața de actor nu e un răsfăț, chiar dacă ai marea șansă să fii cunoscut și apreciat →

– În ce an ați dat examenul?
– Face parte din aritmetică, nu pot să vă răspund. Cu siguranță țin minte doi ani din viața mea, 1938 – cînd l-am cunoscut pe Emil – și anul cînd am împlinit 5 decenii de teatru. Dacă vreți să aflați precis, o să scotocesc prin casă, totul a fost pus în ordine de soțul meu: piese, distribuții, momente speciale.
– Nu vă deranjați. Îmi place

să plutim într-un timp care începe din 1921... Soțul dumneavoastră, care a construit clădirile Băncii, Palatului și Muzeului de artă, poduri și alte monumente arhitectonice, își rezerva timp să vă pună în ordine miile de fotografii, de cronici?
– Emil se ocupa de ele cu enormă răbdare și infinită dragoste. Era un om cult, care iubea teatrul. Era pasionat după muzică, era bun, politicos, generos, pe lîngă că era uriaș în profesia lui. Doamne, cum de s-au strîns atîtea calități într-un singur om! El a adus din Anglia prima macara în România. Cînd l-am cunoscut în străinătate, după ce s-a prezentat, am spus uimită: „Dumneavoastră sînteți cel cu macaraua de pe Calea Victoriei?" Treceam în fiecare zi pe lîngă ea, în drum către teatru, și n-o observasem, dar aflasem despre ea din ziare. Dacă mai trăia 3 ani, Emil, ar fi fost acum un înțelept centenar. E crîncen cînd mă gîndesc că nu mai este. Mă duc mereu la cimitir și mă liniștesc lîngă mormîntul lui. Am nădăjduit să mă sting pe scenă, jucînd cu ultima resursă de energie, și să trec pragul către dincolo înaintea lui Emil.
– Care este rolul de suflet pe care credeți că l-ați dus cît mai aproape de perfecțiune?
– „Dama cu camelii", avîndu-l ca partener pe neuitatul Mihai Popescu.
– Eu credeam că la Zoe țineți cel mai mult!
– Nu! Voi reveni la Zoe, pentru că e un capitol special din viața mea de actriță. Nu pot să nu-mi reamintesc și spectacolul „Aimée", cu George Vraca, Marțian și Fintești eanu, un uriaș succes. Apoi „Ion Anapoda", „Casa Harvey", „Troilus și Cressida", „Bolnavul închipuit", „Euridice", „Casa inimilor sfărîmate", „Apus de soare"... Ce ani minunați, cînd nu trăiam decît în și prin teatru! Nu-mi trebuia nici o petrecere, nu intram în restaurante, nu simțeam nevoia să fac altceva. Eram în întregime cucerită de subiectele de pe scenă, nu aveam nevoie decît de prietenii mei artiști.
– Am discutat cu un doctor celebru, care spunea, ca și dumneavoastră, că întreaga lui viață a fost sala de operație, restul pierdere de timp.
– Orice îndrăgostit de o făptură sau de o acțiune nu vrea să stea decît în preajma alegerii sale. Scopul vieții mele a fost doar teatrul, cu iluziile și dezilu-

ziile lui.

– „O scrisoare pierdută" are o istorie aparte pentru dumneavoastră. Camil Petrescu, director al Teatrului Național, vă distribuie. Refuzați, reveniți asupra deciziei. Mă surprinde la dumneavoastră această nesiguranță. Întotdeauna ați știut ce vreți, v-ați condus în profesiune cu un radar de mare precizie. Dacă ați fi stăruit în refuz, ar fi putut fi o mare neșansă pentru cariera dumneavoastră, nu?

– Nu citisem piesa atent, nu văzusem decît vulgaritatea eroinei, nimic nu mă atrăgea să fiu eu Zoe. Mi se părea o trecere nepotrivită, și imposibil de dus la capăt, de la suava din „Dama cu camelii" la nevasta lui Trahanache. Știți ce m-a făcut să mă răzgîndesc?

– Imbatabilul dumneavoastră fler!

– Nicidecum. O discuție din tren. Plecam la mare, în vacanță, lui Camil îi spusesem răspicat „nu", eram chiar supărată pe el că se gîndise la mine pentru acest rol. În compartiment, doi bărbați, care intră în vorbă cu mine, doi politicieni pe care îi cunoșteam după nume; ei pe mine mă știau de pe scenă. Mă întreabă, politicoși, ce pregătesc pentru stagiunea viitoare. Necăjită, le spun ce mi s-a propus și le vorbesc despre refuzul meu. Ei sar ca arși: „Vi se potrivește rolul ca o mănușă!"

– Nu știu ce fel de politicieni erau, dar aveau nas de regizor!

– Eu, indignată: „Cum vă trece prin cap așa ceva?" Și-mi spun că la ei, în oraș, este un caz coborît direct din piesa lui Caragiale. Soția unui medic, elegantă, blondă, frumoasă (și mă privesc amîndoi în ochi), este în relații amoroase cu prefectul. Vuiește tot orașul, numai soțul nu știe. Ei îmi sugerează că Zoe nu trebuie să fie neapărat doar o creatură vulgară. Pe plajă, recitesc piesa, cu intenția de a o descifra pe Zoe, și, la reîntoarcerea în București, îi spun lui Camil Petrescu că voi juca rolul. Sigur că „O scrisoare pierdută", pusă în scenă mai tîrziu de Sică Alexandrescu, a rămas o culme greu de atins a teatrului românesc, dar nici montarea regizorului Enescu nu a trecut neobservată.

• Din nou, din marele album al scenei: într-un rol din cele peste 300 care i-au luminat cariera (stînga) • Cu George Vraca, în „Troilus și Cressida" (mijloc) • Neuitata Zoe, din „Scrisoarea pierdută"

– Scenografia se remarca?

– Nu mai țin minte, dar, oricum, cred că era pe planul doi, pentru că atunci se monta ușor, cu mobilele care existau în toate casele, interiorul cerut de piesa lui Caragiale.

– Ce vîrstă aveați?

– Nu știu; vă asigur doar de total, 85 de ani...

– Creînd-o pe Zoe, într-a doua montare a Naționalului, sub bagheta lui Sică Alexandrescu, cu glorioasa echipă C. Bărbulescu, I. Finteșteanu, Al. Giugaru, N. Atanasiu, C. Antoniu, R. Beligan, cît a fost de la dumneavoastră, cît a fost de la Sică Alexandrescu?

– Cine mai știe! Oricum, Sică venea pregătit dinainte cu totul, nu lăsa loc pentru nici o improvizație. Stătea cu un băț în mînă și dirija, lucrînd fiecare sunet, îndrumîndu-ne fiecare pas, pînă cînd rolul ieșea ca un briliant perfect șlefuit. A muncit mult cu noi, iar noi l-am urmat cu încredere, pentru că îi recunoșteam imensul talent. Sică a accentuat latura politică a piesei, a subliniat marasmul moral, lipsa de principii a „catindaților".

– Își schimba ideile, modifica ceva pe parcurs?

– Nu exista așa ceva. Noi am repetat „Scrisoarea" doar o lună, pentru că era un mare gol în repertoriul teatrului. Orice pas înainte sau înapoi ne-ar fi dat peste cap. Și-apoi nu era Sică persoana care să se decidă în repetiție. Costache Antoniu, cetățeanul turmentat, era formidabil în fiecare repetiție. Atît de perfect, încît mă dădeam la o parte cu silă, de parcă chiar ar fi mirosit a rachiu. Nu o dată mi-a venit să-l așez pe scaun, de teamă să nu cadă. Nu o dată am uitat că joacă rolul de bețiv. Am jucat cu săli arhipline.

– Forța bucuriei!

– Și a lucrului împlinit cu toate →

• Anii au trecut, dar ce înseamnă anii? Elvira Godeanu are vîrsta creației sale, iar creația n-are vîrstă

→

darurile ființei omenești.

– V-au costat ceva bani fotografiile acestea pe care mi le-ați pus în față?

– Și aici e o poveste, o să v-o spun. Să știți însă că nu vreau să mă mai despart de două, sînt singurele pe care le mai am: eu și mama, eu și Vraca.

– Vi le înapoiez pe toate, după ce apare Almanahul.

– Așa au spus și alții. Să vă răspund la întrebare... Nu m-au costat nici un ban. Mă invitau toți fotografii, ca să-și „facă vitrinele" cu chipul meu, și se întreceau să mă pozeze. Mergeam pe stradă și eram „mitraliată" de aparatele lor.

– Regretați ceva?

– Nimic! Sînt fericită că am avut parte de o asemenea viață.

– Frumusețea dumneavoastră proverbială a fost al doilea... talent?

– Frumusețea joacă un rol, dar nu esențial, cum cred cei care ar dori să fie frumoși. De multe ori dăunează, pentru că răutăcioșii spun că totul se trage de la ea...

– Ce altceva mai faceți acum? Mergeți la teatru?

– Rar. Mă duc la coafor, dar cînd e necesar, nu ca înainte, zi de zi, și, orice-aș face, sînt cu gîndurile mele, frumoase, pline.

– Am auzit că știți să pregătiți mîncăruri delicioase.

– Știu să dau gust mîncării. Știu să pregătesc frumos mesele pentru prieteni. Dumneavoastră însă m-ați refuzat categoric...

– Țin o dietă...

– Nu exagerați, nimic din ce e împotriva firii nu e bun. Eu am renunțat la o cupă de șampanie după o premieră deoarece socoteam că e mai important cum voi arăta a doua seară în fața iubiților mei spectatori. Cîntarul a fost dușmanul meu, un critic mai critic decît...

– Decît?

– Nu răscoliți tot trecutul meu! Dumneavoastră plecați, și pînă pun ordine în umbre nu e simplu.

– Altceva?

– Las în seama înțelegerii și a memoriei dumneavoastră.

... Nu m-am bazat pe memorie. Am transcris, pur și simplu, dialogul nostru, dar înțelegerea cu interlocutoarea mă hărțuiește, pentru că Elvira Godeanu este o ființă rară. Se deschide sufletește, cucerește prin simplitate, este stăpîna dintotdeauna a deciziilor sale, este pîndă și emoționată ca la un început de drum. Am avut revelația întîlnirii cu un suflet tînăr, cu un spirit elevat, neatins de bolile bătrîneții sau de durerile omenești. Pentru mine este un cocteil din tot ce-a întrupat pe scenă, pentru că nu scena i-a împrumutat ceva din măreția ei, ci Elvira Godeanu a dat, din ființa ei, strălucire artei. Bătrîna doamnă este fetița de 7 ani care scoate din cufărul vechi al mătușii dantelele obosite și se pregătește pentru reprezentație.

Plec, din ce în ce mai nedumerită și mai vrăjită...

CARMEN DUMITRESCU

■ Regizorul, către actor:

– ...și nu e nevoie să faci o mutră atît de acră cînd îți conduci mireasa la ofițerul stării civile. Doar nu e o căsătorie adevărată!

■ – Piesa dumitale nu e neinteresantă, îi spunea, prin 1929, un director de teatru unui tînăr debutant. Dar, vezi, în vremurile astea de criză nu îmi pot îngădui să pun în scenă decît lucrări de-ale autorilor cu nume cunoscute.

– Perfect, domnule director! Păi, atunci să-mi cunoașteți numele: mă cheamă Ionescu!

■ – Mă întreb – zice soția – dacă voi ajunge să trăiesc 100 de ani!...

– Categoric, nu – îi răspunde soțul – dacă mai rămîi mult timp la 25!

■ – De ieri – îi povestește o femeie unei prietene – am trecut la o dietă specială, care se numește „Dieta O".

– Adică mănînci doar mîncăruri care încep cu litera O?

– Aproximativ. Mănînc la fiecare masă O gustare, O supă, O friptură, O salată, O prăjitură...

■ – La 20 de ani, femeia e fermecătoare, la 30 de ani e înfloritoare, iar la 40 de ani e interesantă.

– Dar după 40?

– Păi, ai cunoscut vreo femeie care să aibă mai mult de 40?

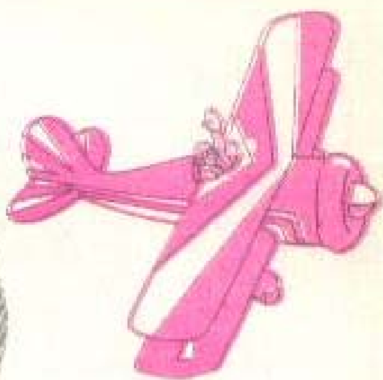
■ Un ins bate în ușa unui hotel. Apare, după cîtva timp, un altul, cu un geamantan în mînă.

– Se doarme bine în hotelul ăsta? se interesează noul venit.

– Și încă cum! De o jumătate de oră bat – și nu vine nimeni să deschidă!

3 scrisori despre cîntec și zbor

Medalion Fernic

Primim la redacție trei scrisori, două din ele dedicate lui Ionel Fernic, cunoscutul compozitor și interpret (și, deopotrivă, fapt mai puțin cunoscut, as al aviației și al parașutismului), care se întrețes și se întregesc prin faptele pe care le comunică și prin căldura pe care o degajă. A treia scrisoare (în rîndurile care urmează, cea cu nr. 2) nu-i despre cel omagiat; dacă totuși o publicăm, o facem pentru că ea, în cuvinte puține, se constituie ca un emoționant portret al celui care o scrie: portretul unui om dispus să renunțe la sine în folosul unei idei care îi este scumpă. Și care se numește **cintecul și zborul** *întrunite sub un nume de referință: Ionel Fernic.*

Stimată redacție! Mă numesc Ion Crăciun, sînt pensionar și locuiesc în Tîrgoviște, Aleea Trandafirilor, bl. 6, sc. C, ap. 44.
Fără pretenții scriitoricești, ci stăpînit doar de amintirea aceluia despre care vreau să vă vorbesc, pe care l-am cunoscut și cu care am trăit înălțătoare momente pe cerul de azur al țării mele, mi-am luat cutezanța să vă scriu aceste cîteva rînduri, care, dacă vor întruni exigențele dv., rog să fie publicate într-un modest colțișor dintr-o pagină a prestigioasei reviste „Flacăra".
Socotesc că merită această cinste, deoarece, omul despre care vreau să vă vorbesc face parte din pleiada acelora care au trăit și au ars cu toată ființa lor pentru bucuria oamenilor.
Este vorba de Ionel Fernic, fiu al Tîgoviștei, născut la 29 mai 1901, și mort acum 50 de ani, la 22 iulie 1938.
Compozitor de mare talent și virtuoz aviator și parașutist, Fernic a fost acela care a încîntat inimile oamenilor cu muzica și cu zborurile sale, făcînd să înflorească dragostea în grădinile de suflet ale tinerilor și bătrînilor vremii sale.
Dar dacă Tîrgoviște își revendică dreptul de a-l numi pe Fernic fiu al acestor meleaguri, același drept revine și meleagurilor gălățene, care l-au crescut și ocrotit în anii copilăriei și ai adolescenței. Căci acolo el și-a făcut studiile liceale și tot acolo a adunat în suflet fascinantul cîntec al valurilor bătrînului Danubiu.
Am avut bucuria să-l cunosc pe pămînt și pe cer, căci și eu am fost aviator în vremea lui...
L-am cunoscut într-o zi a anului 1937, pe un aerodrom din București, unde a aterizat cu avionul său pentru o mică revizie. În carlinga din față avea legată în chingi o chitară.
Cînd l-am întrebat ce-i cu chitara acolo, mi-a răspuns că „nu-i chitară, ci este iubita lui, care îl însoțește pretutindeni."
Socotindu-i zisele o mică și nevinovată nebunie, am rîs și i-am acceptat ca bun răspunsul, deoarece noi, aviatorii acelor vremuri, aveam fiecare nebuniile noastre. Altfel n-am fi putut zbura cu aripile legate cu sîrmă și proptite cu bandaje și atele din scînduri de gard atunci cînd o întîmplare nefericită făcea să ne ciobim la cîte o aterizare forțată de vreun teren necunoscut.
Ne-am întîlnit apoi pe diferite aerodromuri din țară. Într-o zi, datorită calităților sale, a fost numit într-o funcție mare într-un oraș din nordul țării.
Anii au trecut și, în iulie 1938, mă aflam la Iași, la Flotila I de aviație, ca tînăr pilot aviator. Era în ziua de 22 iulie 1938.
Mă aflam la zbor de antrenament pe aerodrom cînd un coleg a venit într-un suflet de la hangar și ne-a adus vestea că un avion al companiei LOT, venind din Nord și mergînd spre București, s-a păbușit în pădurea de la Negrileasa, lîngă satul Stupicani din Bucovina. Toți pasagerii au murit în acest accident. Printre ei se afla și Ionel Fernic, împreună cu prietenul său, căpitanul Gh. Ionescu, comandant de aeroport, care era tot tîrgoviștean. Un fulger a străbătut ca un fier roșu inimile noastre, iar vestea a cuprins în cîteva clipe toată lumea zburătorilor din țară. Și toată lumea - și era multă lumea asta! - celor care iubeau cîntecele lui Fernic.
În seara aceleiași zile, la grădina Copoului, din dulcele tîrg al Ieșului, fanfara militară trimitea, în eterul de unde căzuse o stea, ecourile fermecătoare ale unui tangou care a fericit atîtea inimi de îndrăgostiți, îmbrățișați sub ramurile teiului marelui poet. Noi, cei de atunci, ne mai oprim și azi, din cînd în cînd, la umbra bătrînului tei și, cu gîndul la anii tinereții noastre, ne întrebăm consoartele: „Îți mai aduci aminte, doamnă?"
De aceea, pînă la „Cea din urmă seară", să aducem un omagiu aceluia care a fascinat lumea cu zborul sufletului său și care, într-o zi din cel de-al 37-lea an al vieții sale, a căzut din cer ca o stea.
Azi, pe locurile copilăriei lui crește o *crizantemă de aur* care va străluci mereu pentru sufletele oamenilor.

IOAN CRĂCIUN
pilot aviator în rezervă, veteran de război

2

Dați-mi voie ca, în plicul în care pun materialul meu închinat lui Ionel Fernic, să adaug și un altul, cu același subiect, scris de prietenul meu Teodor Nicoliu.
Teodor Nicoliu este nepotul fostului căpitan aviator Gh. Ionescu, prieten cu Fernic, și care, așa cum veți vedea în materialul pe care vi l-am trimis, a murit în același accident din 1938.
Rămîne ca dv. să decideți care din cele două materiale e mai aproape de cerințele revistei. Sau, poate, s-ar putea realiza, din ambele, unul singur, care să merite a fi publicat.

Cu mulțumiri și cu deosebită stimă,
IOAN CRĂCIUN

3

Onorată redacție! La 22 iulie 1988 s-au împlinit 50 de ani de cînd un avion cu pasageri al companiei LOT, aflat pe ruta Varșovia — București — Salonic, s-a prăbușit în codrii Bucovinei, ucigînd toți pasagerii și personalul de bord. Între călători se aflau: Ionel Fer-

nic, talentatul compozitor de muzică ușoară și nu mai puțin talentat pilot civil, maestru al multor mitinguri aviatice ale vremii, și căpitanul aviator George Ionescu, comandantul aeroportului unde avionul făcuse escala sa cea din urmă.

Cauzele accidentului acestuia, care a produs o puternică impresie prin numărul mare de victime și prin dispariția tragică a cunoscutului și îndrăgitului compozitor și as al aripilor românești, Ionel Fernic, au rămas, pînă azi, învăluite în mister. După ziarul „Universul", avionul ar fi fost lovit de un trăsnet, ori, poate, pierduse viteză încercînd să evite o furtună.

Astăzi ne interesează mai puțin cauzele care au dus la această catastrofă aeriană, rămînîndu-ne numai amintirea fringerii atît de tragice a aripilor unui aviator de elită al țării noastre, dublat de un talentat compozitor: Ionel Fernic.

Acesta s-a născut la 29 mai 1901, la Tîrgoviște, oraș în care se desfășoară anual festivalul „Crizantema de aur", ocazie cu care totdeauna se cîntă cel puțin una dintre neuitatele romanțe compuse de el.

Puțin timp după naștere, familia viitorului compozitor și pilot se mută la Galați.

În școală, el a manifestat aptitudini deosebite pentru muzică, astfel că, elev fiind în ultima clasă de liceu, compune cunoscuta romanță „Cruce albă de mesteacăn".

Dar destinul său, ce avea să fie atît de ciudat, l-a îndrumat nu spre un institut superior de pregătire muzicală și nici spre o facultate tehnică, așa cum doreau părinții săi, ci spre Conservator — secția de artă dramatică. Aici a fost remarcat de profesorii pe care i-a avut, însă nu a îmbrățișat nici cariera de actor. După satisfacerea stagiului militar, Ionel Fernic se stabilește la Ploiești și creează, într-o scurtă perioadă de timp, o serie de melodii de muzică ușoară, devenite șlagăre: *Minciuna, Iubesc femeia, Pentru tine am făcut nebunii, Cel din urmă trandafir* etc.

La 26 de ani publică un volum de schițe, „Misterele din Mizil", apoi unul de poezii, „Prăpăstii", cum și cărți pentru copii.

Dar el a fost atras nu numai de poezia muzicii, ci și de aceea a înălțimilor.

În primăvara anului 1935 a absolvit școala de piloți de la Băneasa, primind brevetul de zburător. Atunci este înscris în evidențele celor atestați ca piloți de turism și sport din România. În același tip

Ionel Fernic, pionier al parașutismului românesc

s-a dedicat și sportului atît de rar practicat în acea vreme, și nu numai, al parașutismului. Participă, astfel, la un miting care a avut loc pe aeroportul Băneasa, unde execută primul salt cu parașuta.

Se dedică apoi cu trup și suflet activității de zburător. Este numit directorul școlii de pilotaj din Cernăuți și i se conferă una dintre distincțiile cele mai importante pe care un aviator o putea primi atunci: „Virtutea Aeronautică".

Destinul a vrut să-și piardă viața ucis de un aparat zburător, dar pe care nu l-a condus el. Anii din urmă au adus meritate elogii memoriei sale. Astfel, în 1983 au apărut, tipărite de Editura Muzicală, amintirile lui, sub titlul „Compozitorul înălțimilor". O carte care îl evocă figura este și „Parașutiștii în luptă", apărută în anul 1973, și în care se spune, printre altele: „O personalitate care a întrunit, prin valențele talentului său multilateral, inspirația poetului, harul cîntărețului-interpret al propriilor romanțe și tangouri, curajul și pasiunea zburătorului îndrăzneț, afirmîndu-se ca pilot și parașutist sportiv, acesta a fost, în cîteva cuvinte, Ionel Fernic."

În încheiere, permiteți-mi să spun cîteva cuvinte și despre cel cu care Ionel Fernic a plecat în eternitate: căpitanul aviator George Ionescu. Acesta era născut tot la Tîrgoviște, o coincidență pe care o subliniem aici, căci firul vieții sale s-a împletit neștiut, prin locul nașterii și al morții, cu cel al lui Ionel Fernic. Erau cam de aceeași vîrstă (se născuse în 1902) și amîndoi au ales calea înălțimilor ceva mai tîrziu. Tînărul sublocotenent Ionescu Gheorghe era ofițer într-o armă tehnică și numai după cîțiva ani a trecut în aviație. A fost și el un pasionat al zborului, însă în ultimii ani dinaintea dispariției sale fulgerătoare primise o funcție ce îl lega și de pămînt: era comandant de aeroport.

Funeraliile sale au strîns mii de oameni ce l-au condus pe ultimul drum.

De notat faptul că pe una din cele 7 plăcuțe de bronz, instalate în 1939 pe monumentul aviatorilor din Capitală, a fost înscris și numele său, cu data căderii din înălțuri: Ionescu Gheorghe, căpitan, pilot, 22. VII. 1938.

Pentru aripile frînte acum 50 de ani, un gînd pios, spre neuitare.

TEODOR NICOLIU

o viaţă

Petre

VĂZUT DE HARRY NEGRIN

Cînd 1931 a bătut la uşa anilor, Petre Gusti a ciocănit discret în fereastra muzicii uşoare. Pe-atunci (nu mai număr anii înapoi...), romanţele erau ocupante de drept în arena muzicii uşoare. Toţi cîntăreţii epocii aveau buzunarele pline cu tulburătoarele cîntece ale unor iubiri eşuate.

S-a întîmplat într-un restaurant. Petre Gusti-Pintea nu trecuse pragul a 20 de primăveri cînd a urcat „pe podium", cîntînd, cu curajul tinereţii şi cu naivitatea vremii, tot ce i se cerea. Şeful orchestrei era pretenţios, patronul pretenţios, consumatorii la fel. În plus, patronul era şi el un „artist". „Fantezia" sa se desfăşura între pian şi grătarul cu mititei. Ea fusese demonstrată, caligrafic, şi pe contractul de angajare al junelui cîntăreţ. Acelaşi patron cu gusturi artistice şi „la modă" l-a obligat pe cîntăreţ să renunţe la românescul „Pintea", propunîndu-i în loc „Gustini", care rima, în mintea lui cultivată, cu actorii circului Fratellini, cu Yonellini, Giovannini şi cu alţi „ini", care îşi trăgeau obîrşia din peninsula italică.

Cel care l-a îndemnat să-i dea numelui său strai românesc şi cîntecelor sale puterea oamenilor dintre Dunăre şi Carpaţi a fost Theodor Rogalschi.

În primul său angajament la Ploieşti, cu orchestra Hubert, Petre Gusti a scos, din tolba-i plină, tangouri, doine şi romanţe româneşti. Orchestra Hubert atrăgea admiratori nu numai din oraşul petrolului, ci şi din Capitală, prin nota ei profund originală. Era compusă din patru fraţi şi două surori. Şase instrumente omogenizate „de-acasă", conduse de vioara uneia dintre surori. Lumea venea, asculta, aplauda. Mai în fiecare seară, la o masă din prim plan, se aşeza un domn elegant, distins, către care se întorceau toate feţele. Orchestra fraţilor Hubert îi zîmbea, patronul îi zîmbea, epigramistul şi poetul Cincinat Pavelescu (pe atunci, judecător la tribunalul din Sinaia), alt oaspete nelipsit al localului, îi zîmbea...

– Cine-i domnul de la masa din faţă? s-a interesat Gusti. Văd că toată lumea îl salută şi-i aruncă zîmbete.

Vioara orchestrei, domnişoara Hubert, s-a apropiat de masa oaspetelui, l-a întrebat ceva, apoi i-a făcut semn lui Gusti să se apropie.

– Vă ascult şi vă admir – i s-a

în cîntec

Gusti

adresat lui Gusti necunoscutul. Aveți o voce frumoasă. Veți fi o stea în lumea muzicii ușoare.
– Mulțumesc, a îngăimat, intimidat, Petre Gusti.
– Eu sînt Ionel Fernic. Cînd veniți prin București, treceți pe la mine. Locuiesc pe strada Agricultori.
A fost o întîlnire fericită. Atunci, își amintește Gusti, s-au conjugat versurile lui Cincinat – „Îți mai aduci aminte, doamnă,/ Era tîrziu și era toamnă" – cu melopeea lui Gusti a îngînat melodia abia schițată.
– Ce versuri v-ar trebui?
– Niște versuri pe o temă banală, la zi... A, dar ia stai! Ascultă! Ce zici, merge?...
Și Fernic a început să murmure, pe melodie, niște cuvinte. Gusti l-a secondat, cîntînd așa cum știa el să cînte.
La plecare, Fernic i-a spus:
– Cînd mai vii prin București, te duc la „Roata lumii". Local de lux, o rampă de lansare a vedetelor de mîna-ntîi!
După două săptămîni, Petre

Petre Gusti – totdeauna între vedetele muzicii ușoare

Fernic, dată în păstrarea anilor, pentru totdeauna.

Cînd Gusti a bătut la ușa casei din strada Agricultori, Ionel Fernic l-a primit ca pe o veche cunoștință. Pe pianul deschis se afla o partitură neterminată.
– Ce compuneți, maestre?
– Ceva... a murmurat celălalt (după care a pianotat fraza de căpătîi). Dar n-am încă versurile.

Gusti și Ionel Fernic au aterizat la „Roata lumii". Lume elegantă, forfotă, chelneri în frac, oglinzi, atmosferă festivă. Orchestra dă semnalul programului artistic. Rumoarea se stinge, sclipesc reflectoare, forfota piere ca absorbită de un aspirator uriaș. Pe podium urcă Cristian Vasile, marea vedetă a muzicii noastre ușoare. Cu o voce deosebită, cu o frazare la fel, cu o ținută plină de eleganță, Cristian Vasile domina Bucureștiul muzical →

Era un Leonard al muzicii ușoare. Frumos, distins, talentat, fermecător. Ce cînta el devenea imediat șlagăr. Compozitorii îl solicitau, ascultătorii îl aplaudau îndelung și fiecare apariție a lui la „Roata lumii" se prelungea pînă tîrziu în noapte. „Roata lumii", deși pe Calea Dorobanților, devenea, în astfel de clipe, centrul Bucureștiului.

Din colțul lui, Gusti nu se mai sătura ascultînd și privind. „Grozav interpret!" Cînd spectacolul s-a încheiat, a luat-o spre ușa care ar fi trebuit (cel puțin așa credea el, în acele clipe cînd încă mai era amețit de muzică) să-l scoată în stradă, în aerul curat și luminos al unei nopți ca în cîntecul lui Cristian: „Pe boltă cînd apare luna...". Cînd a ajuns în stradă, și-a dat seama că ieșise din local prin bucătărie.

Stagiul militar era o pacoste pentru toți. Greu, lung, chinuit de o lume de „majuri". Gusti se visase chemat sub arme la aviație (iubea aviația), dar a nimerit undeva, pe alături: la antiaeriană. Pe tărîm muzical, era de-acum cunoscut și invitat periodic la microfonul radioului. La începutul stagiului, o invitație din partea Radiodifuziunii îl cheamă să se prezinte în ziua..., la ora..., pentru un concert. Gusti a ieșit la raport, ca să ceară voie. Majurul, uitîndu-se la invitația Radiodifuziunii, îl întreabă:

– Dar ce legătură ai tu, Pintea, cu Petre Gusti?

Cîntărețul a explicat toată tărășenia cu schimbarea numelui și, în cele din urmă, majurul s-a lăsat convins. Seara, concertul radiodifuzat a fost ascultat de toată lumea, inclusiv de majur. A doua zi, acesta l-a chemat pe Gusti și i-a făcut observațiile lui de „cunoscător" întru-ale muzicii:

– Măi, Pintea, te-am ascultat aseară. Dar acolo, la radio, vocea ta a sunat mai tare și mai mare. De ce?

– Dom' plutonier-major, cînd cînți sau vorbești sub o boltă glasul capătă altă rezonanță.

– Da?... Deci ție, aici, ți-ar trebui, vrei să zici, o rezonanță.

– N-ar strica...

– Atunci, vocea ta ar suna altfel, nu?

– Da, mai amplificat.

– Amplificat... Foarte bine, măi Pintea! De mîine o să cînți sub bolta carcerii. Boltă de piatră...

Într-una din peregrinările sale bucureștene, Petre Gusti a cîntat la restaurantul „Potcoava", în compania Ioanei Radu. Lume aleasă, muzică la fel. Într-o seară, în cabina lui apare un ins cu o înfățișare și cu gesturi elegante, delicate, fine: „Sînt compozitor și v-am adus o melodie, dragă inimii mele. M-a trimis la dumneavoastră Ioana Radu". „Ioana vă cunoaște cîntecul?" „Nu... Aflînd că-i vorba de un tango, m-a trimis direct la dumneavoastră..." „Bine, atunci... Dar despre ce este vorba?" Musafirul a prins să îngîne ușor, cu o oarecare sfială: „Sub balcon eu ți-am cîntat o serenadă,/ Ca pe vremuri visătorii trubaduri...". Au trecut anii „ca nouri lungi pe șesuri", dar, povestește Gusti, imaginea delicată a lui Petre Andreescu i s-a întipărit pentru totdeauna în suflet, ca și tangoul fredonat sub balcon de atîtea generații de îndrăgostiți.

Un tango care se mai cîntă și astăzi, grație și lui Petre Gusti.

Victor Predescu, mîini de aur, vioară de aur, inimă de aur, a jucat un rol de seamă în cariera lui Petre Gusti. De la transmisiile la radio și turneele „în nocturnă" prin țară, pînă la spectacolul „Fulgi de zăpadă", rămas în memoria mai vechilor generații de melomani, reazimul muzical al acestui mare lăutar i-a fost binefăcător. Un om de neuitat...

După restaurante a venit vremea scenei. O schimbare adînc resimțită de cîntăreți. Sigur, cîntecul rămîne același, e tot cîntec, dar parcă pe scenă e altceva. Cînd ani și ani ai cîntat cu orchestra în spate, nu-i lesne să cînți cu ea... în față. Deși și aici, pe scenă, lucrurile se petreceau cam la fel ca și în localuri. Cînta Maria Tănase, apoi spunea o glumă Titi Mihăilescu, dansa Nicandrova, apoi cînta Ion Luican, cu timbrul lui de neuitat. O pleiadă de actori și cîntăreți îndrăgiți, care făceau săli arhipline. De la Ioana Radu și Rodica Bujor, pînă la H. Nicolaide și Iosefini. Scena înlocuia cu o tot mai vie strălucire localul. Apoi turnee și iar turnee... Cu Ioana Radu, Maria Tănase, Rodica Bujor, Gică Petrescu... Și printre ei, mereu, Petre Gusti.

Nostalgii, dar fără tristețe... Aduceri aminte, cu arome încă îmbătătoare...

– Ce mai faci azi, Petre Gusti?

– Pregătesc un disc la Electrecord.

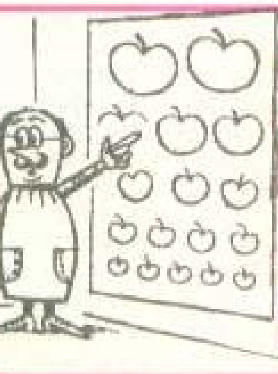
– Cîntece retro?

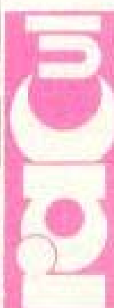
– De vîrsta mea...

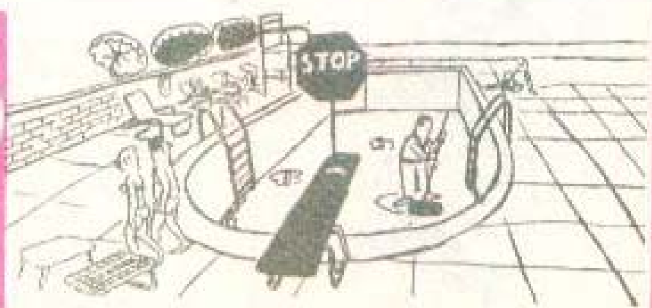
HARRY NEGRIN

Fără cuvinte

ÎN UMBRA SCENEI

▪ Cîteva întîmplări și adevăruri simple cu și despre sufleori ▪

Scena lui e arlechinul, iar publicul, actorul.
Are în minte autori celebri și stă în plasa actorului, căruia îi amintește uneori că, de pildă, Shakespeare nu se suflă, ci se învață. A dispărut din mijlocul scenei (cușca sufleorului păstrează anii lui de glorie) dar a rămas de neînlocuit, talentul lui numindu-se memorie, răbdare, tact și multă muncă.
Dușman al lapsusului și campion al șoaptei; al șoaptei cu dichis, în stare să străbată scena de la un cap la celălalt fără s-o prindă spectatorul (spune-mi cum sufli, ca să-ți spun cine ești...), al șoaptei discrete, albe. Inteligent, bun psiholog, excelent camarad, face din altruism meserie.
De fapt, iubește actorul. Gloriei lui îi dedică anonimatul care înseamnă, de cele mai multe ori, discreție, educație și o nesfîrșită dragoste de teatru. Iubește actorul, îl învață pe dinafară ca pe un monolog, îl simte, îl dădăcește, îl suportă, îl „ține", dînd viață unei jumătăți din proverbul unul pentru toți..., dar nerîvnind la cealaltă jumătate.
Din cînd în cînd, într-o tresărire de orgoliu, își depășește condiția și iese la rampă.
Cum spune actorul, sufleorul face parte din echipă și cele mai frumoase momente din viață și le trăiește la repetiție, cînd are prim-planul, unde este egal cu actorul, cînd este peste actor, ajutîndu-l pe actor să pășească, să fie demn, să-și dea întreaga măsură a talentului, el, sufleorul, simțind mai intens ca în orice spectacol că teatrul trăiește și pe truda lui.
Să pătrundem, așadar, în arlechin.

Carmen Florescu, sufleor la Teatrul „C. Tănase": „Sala goală mă deprimă. Venisem dintr-un concediu mai devreme cu cîteva zile. N-am căutat cabinele, ci sala. Era pustie și m-am cutremurat. Mi se făcuse frică, parcă ar fi dispărut ideea de teatru. Simțeam pustiul ca o durere, ca un pericol fizic, și am intrat în panică. Nici țipenie de om. Am fugit. Atunci am trăit pentru prima oară, acut, un adevăr vechi și arhicunoscut: teatrul este viață. La repetiție sîntem noi, echipa. La spectacol, publicul. Un teatru gol mi se pare a fi cea mai cumplită imagine a tristeții".

Nina Jean, sufleor la Teatrul Național: „Spectacolul e ca o simfonie. Știu toate tonurile (și toanele) fiecărui actor la miime de secundă. Cînd fac un spectacol care nu-i al meu, o urgență, am o grijă nebună și slăbesc cam două kilograme la spectacol. Cînd suflu o comedie, plec acasă într-o stare foarte bună, cu un tonus de cosmonaut. Drama îmi schimbă cu totul starea. După *Oameni și șoareci* eram ca după un necaz personal".

Alexandru Arșinel: „Nu m-am lăsat pe mîna sufleorului niciodată. Un actor care muncește mult la repetiții are siguranță, lejeritate, stăpînește rolul. Dar tușește unul în sală ca la policlinică, prinzi o exclamație, replica îți vine din stînga și nu din dreapta și, într-o fracțiune de secundă, simți cum îți fuge scena de sub picioare, intri în derută. Sufleorul este partenerul meu. Cu o silabă, cu o vorbă, cu o simplă șoaptă, o mișcare a buzelor, uneori cu un gest care-ți sugerează ideea replicii, te scapă de ridicol. Nu cred că e actor care să n-aibă nevoie de el. Duminică, la *Polivalentă*, cuplet cu Stela. Oboseală, reflectoare mari, o emoție în plus, fiindcă era vorba de *Polivalentă*, și ne sar la amîndoi niște replici din cap. Pînă la sfîrșit am improvizat. A fost de cîteva ori mai greu. Trebuia s-o facem în spiritul textului, să avem haz și să nu se cunoască. În cinci minute de cuplet e greu să te refaci, nu ai timp. Spectacolul de revistă are un specific al său. Sufleorul e foarte important în repetiții. El trebuie să te salveze în fracțiuni de secundă. Numai faptul că îl știi acolo, în arlechin, îți dă liniște".

Eugen Cristea: „N-am nevoie de sufleor!" *Și totuși*... „Într-adevăr, și totuși. Aveam spectacol la *Sala Atelier*, cu „Autograf". Știi sala: mică, acustică bună, pereți de pînză. Oriunde stă, sufleorul se aude perfect. De fapt, îl aud și spectatorii. În seara aceea n-am avut sufleor. Chiar dacă n-aveam nevoie, trebuia să-l știu eu acolo, cu textul în mînă. Ideea de sufleor contează. Eram pe replica *Drăguță, asta este altă piesă*. Mă rog, era o poantă. O spectatoare percutează mai tîrziu și rîde după ce se potolesc ceilalți. În liniștea aia, m-a bufnit rîsul, m-am bîlbîit un timp și apoi le-am zis spectatorilor: *Neșansa mea la acest spectacol e că nu am sufleor. Reluăm de la replică, deci, vă rog, din nou aplauze*. Improvizasem cinci minute, spectatorii au colaborat perfect și spectacolul s-a terminat cu bine. Asta mi-a fost învățătură de minte, și de atunci, înainte de orice spectacol, recitesc textul. Eu am mai prins cușca sufleorului. Nu știu de ce s-a renunțat la ea. Adică știu, dar nu e întotdeauna bine. Aveai sufleorul în față, îți arăta și mișcarea. Sînt intrările peste noapte, se îmbolnăvește un actor. Înveți, dar sufleorul e sfînt. În turnee, nu știu cum naiba se face dar sufleorul e întotdeauna în partea cealaltă. Cu ani în urmă, am văzut la Studio, la „Bulandra", Elisabeta I. Sufleorul era în rîndul întîi, în rînd cu spectatorii. Clody Berthola uită o replică, dar fantastic,

→

Interlocutorii noștri: Carmen Florescu (Teatrul „Tănase"), Nina Jean (Teatrul Național), Vasile Dupleac (Teatrul Giulești). Cîțiva dintre „anonimii scenei", celebri doar printre actorii care-i consideră (și nu din simplă complezență!) ca „făcînd parte din echipă", ca inseparabili tovarăși de bucurii, necazuri, trudă și risc. Scena lor: arlechinul; publicul: actorul; răsplata: aplauzele destinate altora

⟶ face din treaba asta o virtute, se apleacă către sufleor și întreabă degajată *Aici cum vine?* Totul avea un farmec nebun și sala aplauda. Convenția cîștiga prin sinceritate".

Carmen Florescu: „Actorii sînt niște inși cu totul deosebiți. Sînt mai greu de cunoscut, de dibuit. Pot fi obosiți, nervoși sau puși pe poante. Lulescu și Nae Lăzărescu, de pildă, se țin scai unul de celălalt. Nu se uită, nu se iartă, sînt mereu în dispută. Repetițiile sînt partea cea mai frumoasă din activitatea noastră. Sîntem o echipă, ne sprijinim unul pe celălalt. Și pentru că l-am pomenit pe Nae, să vă spun că are un talent nebun să facă din repetiții o sărbătoare. Creează tuturor o plăcere nemaipomenită de a lucra".

«Tănase» în turneu la Măcin, scena Casei de cultură. Nae Lăzărescu avea un *monolog*. Dar înaintea lui intra Lulescu. În culise, rămînem încremeniți: într-o vervă deosebită, Lulescu debitează tot monologul lui Nae, care fierbea lîngă mine. Mi-am revenit și, firește, i-am suflat lui Lulescu. Acesta a terminat și, în aplauzele spectatorilor, a ieșit prin partea cealaltă a scenei. Nae s-a adunat și ne-a asigurat pe toți că se descurcă el: „știu totul despre ăsta, de cînd a supt de la maică-sa". Și i-a făcut un fel de biografie umoristică cu un farmec teribil. Își etalaseră fiecare, unul memoria, celălalt talentul de a improviza, iar spectatorii, care, evident, nu bănuiau nimic, i-au aplaudat minute în șir."

Nina Jean: „Cînd un actor lasă textul, e ca un copil care învață să meargă. Munca noastră la un spectacol începe cu prima repetiție, la masă, unde se face lectura piesei. În repetițiile următoare se fac corecturi. La masă se repetă, se repetă circa două, trei săptămîni, și actorii își citesc rolurile. Cînd se trece pe scenă, la mișcare, actorii lasă textul și încep să spună după noi. Încet, încet, ca un copil care prinde să meargă, ei învață textul. Repetițiile generale sînt un coșmar. Ne omoară emoțiile. La premieră e și mai și. După două, trei spectacole, totul intră în normal: nu mai suflu tot timpul, dar sînt în priză, pentru că un actor trebuie ajutat într-o fracțiune de secundă. De fapt, fiecare spectacol e un examen. Niciodată un actor nu se încurcă în același loc. Încă din repetiții îmi notez cuvintele, replicile care nu sînt fixate bine, dar surprizele apar pe întregul spațiu al spectacolului. Am fost întrebată dacă nu mă plictisesc văzînd un spectacol de sute de ori. Nu. Fiecare spectacol are surprizele lui. Am făcut și asistență de regie, am jucat. În „Ploșnița" am făcut toate rolurile feminine, unul singur cu textul în mînă, celelalte fără text. În teatru se întîmplă destule, boli, cazuri urgente, actorii au probleme ca toți oamenii. În „Heidelbergul de altădată" intru în rolul unei actrițe, soția hangiului, treabă de care știam doar eu și regizorul, Victor Moldovan. Florin Piersic s-a trezit cu mine în scenă, n-a mai scos o vorbă, s-a blocat și a început să rîdă. Spectacolul era pe muchie de cuțit. Am început să improvizez – *Aduceți apă prințului, moare prințul!*. Au intrat și muzicanții, dar cînd au văzut, au fugit înapoi în culise. Actorii sînt niște ființe dificile. Îi auzi la începutul spectacolului: *nu-mi sufla, știu tot*, ca, pe urmă să se apropie de culise și să te roage, în plin spectacol, să-i ajuți. Adevărul e că trebuie să-i cunoști bine, să le știi punctele slabe, cuvintele care se încăpățînează să nu le intre în cap, să-i simți. Pe Radu Beligan îl simt cu o secundă înainte. Știe să-l asculte pe sufleor și nu intră niciodată în panică. Sînt de 28 de ani în teatru și cred că știu totul. La un spectacol cu „Domnul Valentino" am observat că în scenă nu era telefonul la care actrița Viviana Alivizache urma să telefoneze, acțiune de care depindea continuarea spectacolului. Am intuit cam tot ce se poate întîmpla. Am cerut să mi se aducă aparatul și, într-un moment potrivit, am intrat în scenă. Actrița, care nu observase lipsa aparatului, văzîndu-mă cu el în mînă a înțeles imediat. Ca să pară gestul firesc, am spus: – *Domnișoară Melany, mă scuzați, dar am avut nevoie de telefon în biroul de alături, deoarece al nostru este defect*. Actrița mi-a mulțumit și spectacolul a continuat fără probleme. Ce vreau să spun? În teatru, într-un spectacol, sîntem o echipă, fiecare, în felul lui, duce spectacolul".

Turneu la Călărași al Teatrului «Giulești», în toamna trecută. Eram la intrarea actorilor, la Casa de cultură. Văd doi, unul cu nevastă-sa.

oameni serioși, care căutau pe cineva, un fel de pilă, care să le procure bilete. Mă întreabă el: sînteți din teatru? Da. Ce anume? Sufleor. Aha, dar unul mai serios nu e pe-aici, să-mi dea și mie două locuri? **(Vasile Dupleac, sufleor la Teatrul „Giulești")**

Bițu Fălticineanu: „Înainte de a fi regizor, am fost actor, repartizat la Teatrul Național din Iași, acum vreo 35 de ani. Nu mai știu în ce spectacol jucam, dar replica o știu: *A venit un ciine în casă.* O spun anapoda: *A venit casa-ntr-un ciine.* M-am zăpăcit și căutam disperat sufleorul. Sufleorul, cu calmul proverbial al moldovenilor, o dă însă pe morală: *extraordinar, uite ce-ai pățit acum! Vezi dacă n-ai învățat rolul!* și dă neputincios din umeri. Acum cîțiva ani, aveam un sufleor la „Tănase", Roman se numea, de care actorii aveau o frică nebună. Nu sufla. Se lamenta: *vai de mine și de mine, ia uite cum s-a încurcat fata asta!* Se lua cu miinile de cap. *Poftim, iată pentru ce mănîncă pîine actorii ăștia!* – ca și cum el nu era plătit ca să sufle".

Vasile Dupleac: „Aveam un coleg la «Giulești», Virgil Mateescu, sufleor bun, băiat subțire, elevat, ținea mult la munca asta și se bătea pentru ea. Dar exagera și inversa [...]urile: spunea peste tot că sufleo[...] e mai important decît actorul. [...]estiunea avea să-l coste într-o zi. [...] un spectacol, intră în scenă în [...]cul unui actor care lipsea, avînd [...] spus doar atît: – *Nu-l mai așteptați, căci ducele a murit.* Intră [...] scenă, dă din buze, nu scoate [...] un sunet, actorii îl privesc înmărmuriți, iese din scenă, vine în [...]ise și zice: **ați văzut ce bine am** [...], după care leșină. Scena asta [...] schimbat: da, domnule, ce [...]ncă grea e actoria!"

[...]u Fălticineanu: „Dintotdeauna sufleorul a făcut o meserie deosebită, [...] cere cultură, pronunție. Nu-i o meserie comodă, dimineața repetiție, seara spectacol. Șoptitul acesta cere o anumită iscusință și se capătă prin experiență. Dar, zic, trebuie să ai și talent. Unii au o intuiție nemaipomenită. La noi, la teatrul muzical, sufleorul trebuie să aibă și cunoștințe muzicale, să sufle pe măsurile muzicale, unde nu sînt cuvinte, pe momente de relaxare muzicală, să poată prinde actorul. Și, după atîta muncă, nu sînt chiar întotdeauna fericiți. Cînd actorul ratează, vinovat e sufleorul. La repetiție, nervii se varsă pe el. Dacă actorul are succes, rareori îl bate pe umeri, să-i mulțumească. Firește, se întîmplă însă și contrariul"...

Se zice că sînt momente cînd sufleorul ține totul în brațe...

„*O scrisoare pierdută* la Teatrul Național din București. În rolul lui Pristanda, Jean Constantin. Emoționat ca la debut. Era debut pe scena primei scene a țării: Naționalul. Dădea bine în rol. *Ninuțo,* se ținea aproape de mine, *nu mă lăsa, ține-mă bine!* L-am ținut. Adică i-am suflat așa de bine încît, deși făcea naveta pentru spectacol, m-a cerut de nevastă". **(Nina Jean).**

Vasile Dupleac: „În urmă cu vreo 12 ani, la *Sînziana și Pepelea,* lui Papaiani recuziterul i-a pus sabia invers în teacă și în plin spectacol, actorul trăgea de ea în draci, dar n-o putea scoate, în timp ce striga: – *Stai să te omor, stai să te omor, mai stai puțin să te omor, un' te grăbești așa, să te omor,* și tot așa, provocînd rîsul nebun al unei actrițe, care nu s-a mai stăpînit și și-a dat drumul pe ea. Cum cușca sufleorului era în față, trăiam dezastrul de două ori: Papaiani nu era în stare să-și scoată sabia, dar tot timpul amenința, *stai să te omor,* în vreme ce lichidul amenința să mă inunde. Am strigat și eu, ajuns la anaghie, *stai, mamă, că mă inunzi, iar asta nu omoară pe nimeni.* Papaiani, negru la față, își vedea de sabie și eu, firește, am lăsat cușca goală".

Carmen Florescu: „Un actor intrat în panică e de neacceptat, chiar dacă sufleorul nu este acolo. Nu mi s-a întîmplat niciodată, dar cred că m-aș îmbolnăvi. Aș considera că e vina mea. Sufleorul trebuie să-l cunoască perfect. Din privire, din intonații. În teatru sîntem și buni camarazi. Spectatorul nu simte niciodată ezitarea actorului. La *Pompiliu de Pompadur,* un actor mi-a luat textul de sufleor, să-l învețe. Caut textul, nu-l găsesc. Am luat un text oarecare și dădeam calmă paginile, pentru liniștea actorilor. Știam textul spectacolului pe dinafară. Sînt actori care n-au nevoie de sufleori. Ion Marinescu, în *Romeo și Julieta la Mizil,* mi-a spus: *mă urmăriți odată, să spun eu ce am de spus, și apoi cu mine nu mai aveți treabă în nici un spectacol.* Așa a fost. În turnee e greu pentru toți. Oboseală, săli la care trebuie să te adaptezi. *Arta conversației* a avut 250 de spectacole. În turnee nimic nu mai e obișnuit, rutină. Mă concentram la fel ca la premiere. Cînd eram la «Giulești», plecasem în turneu cu *Casa care a ieșit pe ușă.* Spectacol la Alba Iulia. Corado Negreanu în rolul unui bătrîn infirm. Două ore și jumătate într-un cărucior, la marginea scenei. O adevărată performanță. Zi de meci. În sală, un spectator cu tranzistor. Corado, mare microbist. Deodată, spectatorul urlă ca un apucat: *a dat gol Cămătaru!* Corado, nici una, nici două, încinge un dialog cu omul, ca între microbiști. În culise, lumea era pe jos de rîs. În scenă, numai bărbați, toți interesați de meci. Cîteva minute s-a discutat de meci, după care s-a perfectat un fel de acord, actorii făcînd apel la spectatori să nu se jeneze cînd se mai dau goluri, să-i anunțe. Spectacolul s-a reluat și nu mai spun cît am transpirat ca să intre fiecare în replică".

Vasile Dupleac: „Eram la Teatrul Mic, acum opt ani, și aveam spectacol cu *Nu sînt Turnul Eiffel.* Papil Panduru vine în culise cu o întîrziere de cîteva secunde. Trebuia să intre în scenă. Eram concentrat pe text. Îl aud: *aoleu, care-i replica pe care intru în scenă?* Îl privesc surprins, pe deasupra ochelarilor: *dar dumneata la ce pagină intri?* Am rămas de pomină în teatru, de atunci spunîndu-mi-se *Domnu' Pagină.* Era și asta o performanță. Eu, de fel, sînt actor. După institut am jucat la Brașov, Arad, Baia Mare. Apoi am venit crainic la radio. Într-o dimineață, la o știre, omit un *nu.* Nu l-am văzut. Am fost orb. A ieșit altceva. După aceea am devenit sufleor. Nu-ul acela mi-a schimbat viața și n-am mai avut putere să revin. Singura bucurie e că sînt în teatru. Suflu, dar fac și regie tehnică, prin policalificare"...

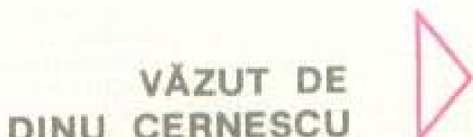
RĂZVAN BĂRBULESCU

Stelian Cărbunaru

decanul regizorilor tehnici din România

VĂZUT DE DINU CERNESCU

Fără munca unuia ca el, actul de creație al spectacolului n-ar fi posibil. Numele său apare cîteodată pe afișe, precum și-n caietele de sală. Și totuși, el – ca și sufleorii, ca și alții – aparține populației anonime a teatrelor. O populație care merită aplauze, însă este sortită să le asculte numai în culise. O populație de oameni cărora li se face nedreptatea de a nu fi niciodată trecuți nici chiar în cronicile unui spectacol de mare succes. Dintre ei, l-am ales astăzi pe Stelian Cărbunaru, cel mai bătrîn regizor tehnic din România.

– Cîți ani de teatru aveți?

– Am 44 de ani de teatru.

– Și în cîte teatre ați lucrat?

– Întîi am lucrat la Teatrul Național din Cernăuți, în 1940. Făceam figurație în **Omul cu mirțoaga,** unde jucam rolul unui rîndaș, și în **Trandafirii roșii,** unde jucam rolul unui servitor.

În **Omul cu mirțoaga** aveam chiar și o replică: „Stăpîne, vine domnul!" Din august 1940 pînă în noiembrie 1940 am fost trimis la Teatrul Național al Craiovei, unde am fost ajutor de regizor tehnic. Am lucrat la spectacolul **Doi sergenți.** După aceea am plecat la București, unde la cinematograful „Splendid", de pe Calea Moșilor, am jucat în revista care era în pauza dintre filme. Mi-au fost parteneri Fan[ni] Motanul, Bebe Georgescu [și] Sandi Huși (Al. Giugaru). Or[-]chestra era mică. O tobă, [o] vioară, un pian și un contrabas. Țin minte și acum unul din c[u-]pletele pe care le cîntam.

– Care?

– „Teatrul nostru se deschide [în] ritm de jazz!/ Poftiți, vă rog, [la] noi în stal, / Ca să serviți glu[me,] poante,/ Tot ce doriți!/ Vă ro[g,] poftiți, vă rog, poftiți!"

– Apoi?

– Din 1945 am trecut la Teat[rul] Poporului, unde era direct[or] N.D. Cocea. Am fost regizor te[h]nic la piesele **Cad lanțuri[le]** unde regizor era Diaconu Xe[no-]fon și la **24 de ore de permi[sie]**

Stînga, sus: S. Cărbunaru la intrarea în teatru; alături: același, după 44 de ani de slujire a scenei

în regia lui N.D. Cocea. În noiembrie 1945 Teatrul Poporului a plecat la Brăila, ca să înființeze teatrul de stat de acolo. Însă eu nu am mai lucrat la ei, adică la Brăila, pentru că am plecat în turneu. Pe atunci, turneele erau foarte lungi. Am plecat în două turnee de cîte 4 luni fiecare: cu **Moartea civilă**, care-l avea pe Ovid Brădescu în rolul principal. Și din martie 1946 am trecut regizor tehnic la Teatrul Giulești, unde mai sînt și astăzi.

– Cum adică, mai sînteți și astăzi? Nu sînteți pensionar?

– Sînt pensionar, e adevărat. Însă nu pot să stau acasă. Și atunci, neputînd sta acasă, sînt la teatru. Pentru că teatrul este viața mea.

– Dar n-aveți familie?

– Am. Sînt căsătorit cu Aurica Cărbunaru, astăzi pensionară, și care a fost prima regizoare tehnică din România, la teatrul de estradă, după ce înainte, cînd am luat-o eu, era dansatoare la „Tănase". Am și un băiat, Gheorghe, care este grafician la Romvared, ba mai am și doi nepoți: Laura, de 15 ani, și George, de 8. Deci, familie am. Nu! Nu! De fapt, asta este familia Cărbunaru „cea mică". Pentru că familia „cea mare" a fost și continuă să fie teatrul. Teatrul Giulești.

– Știu că unul din lucrurile care „se aud", din activitatea regizorului tehnic, este gongul. Toată lumea știe că regizorul tehnic este cel care bate gongul. V-ați gîndit vreodată de cîte ori ați bătut gongul pînă acum?

– Da. Am și făcut o socoteală. Pînă acum l-am bătut de 51 000 de ori, fără a socoti repetițiile generale. Dacă adăugăm și repetițiile generale, cred că l-am bătut de peste 85 000 de ori.

– Deci în numărul de gonguri putem să socotim și succesele?...

– Da. De pildă, **Vinovați fără vină** s-a jucat de 400 de ori. Însă să știți că munca mea de regizor tehnic nu este numai de a bate gongul. Eu sînt prezent la lecturi, la repetiții, controlez repetițiile tehnice, verific tot ce mai este de făcut, dacă există costumele, recuzita personală, dacă administratorul a cumpărat la timp tot ce trebuie cumpărat, pentru că noi, regizorii tehnici, sîntem un fel de ficat al organismului numit scenă. Prin acest ficat trece tot ce nu este în ordine, tot ce este rău, pentru că el, ficatul, adică regizorul tehnic, este tras la răspundere de ce nu au venit la timp actorii, de ce nu s-a ținut o repetiție, de ce a căzut o ștangă. Însă există și satisfacțiile regizorului tehnic. Succesul și aplauzele pe care le primesc actorii. Fără această satisfacție nu ai putea suporta să stai atîtea ore în culise. Teatrul trebuie făcut cu credință, să-i iubești pe actori ca pe copiii tăi. Și spectacolul la fel.

– Cînd iubiți atît de mult și ieșiți la pensie, nu credeți că e cazul să lăsați un „urmaș"?

– Am și făcut-o. Am lăsat un băiat tînăr, Dan Năstase, erați și dv. de față la festivitatea pensionării mele „teoretice", că, practic, n-am părăsit teatrul. Așa că... sînt mai departe în culise unde m-ați cunoscut. L-am lăsat pe Dan Năstase ca moștenitor al meu, punîndu-l să fure meseria, pentru că meseria asta se fură.

– Sîntem cu totul de acord! Eu însă n-am furat de la dv. Eu am învățat de la dv. Și uite, am ocazia acum să vă mulțumesc în scris. Spuneți-mi însă, cu ce actori mari, importanți, ați lucrat?

– Am lucrat cu foarte mulți. Să încerc să mi-i aduc aminte în ordinea timpului: Ion Manolescu, Maria Mohor, Natașa Alexandra, Eugenia Zaharia, Ovid Brădescu, Mihai Popescu, Geo Barton, Giugaru, Storin, Cazaban, Ciubotărașu, Bulfinschi, Tomazian, Ramadan, Bălțăteanu, Fory Etterle, Marga Anghelescu, Colea Răutu, Irina Răchițeanu, Gina Petrini, Gina Patrichi, Tamara Buciuceanu, Ștefan Bănică, Mihăilescu-Brăila, Corado Negreanu, Sebastian Papaniani – și cei care acum sînt tineri și pe care-i aștept, prin trecerea anilor, să devină și ei mari actori.

– Și cu ce regizori importanți ați lucrat?

– Am lucrat cu mulți: N.D. Cocea, Sahighian, Maican, Dubrovin, Alexa Visarion și... Dinu Cernescu.

– Care este cel mai mare succes al carierei dv. de om din umbră?

– Am avut multe succese, pen-

→

tru că, dacă un spectacol se joacă de multe ori, succesul spectacolului a fost și succesul meu.

– Dar cea mai „îngrozitoare" întîmplare din cariera dv. de regizor tehnic?

– S-a petrecut joi, 24 aprilie 1986. În seara aceea se juca **Edith Piaff.** Mai erau două minute pînă la terminarea spectacolului. Anca Ledunca s-a apropiat de mine, eu stăteam lîngă o coloană – spectacolul se juca în holul de la intrare al sălii Majestic – și Anca mi-a șoptit: „Nu pot să termin spectacolul". Am crezut că este răcită. Pentru că

GONG!

Și azi, ca și ieri, neobosit, la pupitrul de regie al Teatrului Giulești, consacrat unei profesii devenite pasiunea unei vieți

venise bolnavă la teatru. Însă ea insistase să joace, pentru că știa că toate biletele fuseseră vîndute de cu două săptămîni înainte. „Nu pot termina spectacolul", mi-a spus totuși. N-am apucat să înțeleg ce vrea să spună, că s-a prăbușit și i-a dat sîngele pe nas; am transportat-o imediat în cabină; în „Salvarea" care o ducea la spital a murit. A murit în brațele mele.

– Spuneți-mi, acum, și cînd a fost cel mai fericit moment din cariera dv.

– În 1948, cînd jucam în piesa **Atelierul de păpuși** a lui Nell Cobar. Jucam un cîine.

– Jucați un cîine?!

– Da, jucam un cîine, Azor. Și lătram... în șapte game! Aveam un costum făcut din blană de cîine și schimbam două costume la pauză. Tot la acest spectacol mi s-au făcut cele mai cumplite farse. Aveam un os cu care jucam și, la un moment dat, îl luam în gură de pe un scaun. Înainte de spectacol, colegii au frecat osul cu piper și cu boia. Și... cînd l-am luat în gură, mi s-au umflat gura și limba atît de rău încît a trebuit să se lase cortina.

– De ce nu ați scris, cu amintirile dv., o carte?

– O carte de amintiri nu am scris pentru că nu știu să scriu. Însă am scris o carte, „Tehnica în teatru", care-i un manual pentru formarea regizorului tehnic.

– După cîte sînt informat, o asemenea carte nu există în întreaga lume. E adevărat?

– Nu știu. Știu însă că „Tehnica în teatru" va apărea foarte curînd la Editura tehnică.

– Chiar așa?

– Chiar așa.

M-am despărțit de prietenul meu Stelian Cărbunaru cu nostalgia multor premiere pe care le-am trăit alături de el, acolo, în umbra culisei, lăsîndu-l în același colț unde l-am cunoscut acum 22 de ani, de data asta conducînd repetițiile la o viitoare premieră a Teatrului Giulești.

DINU CERNESCU

RACUL

– Ai văzut ce mască am făcut la școală, tată?

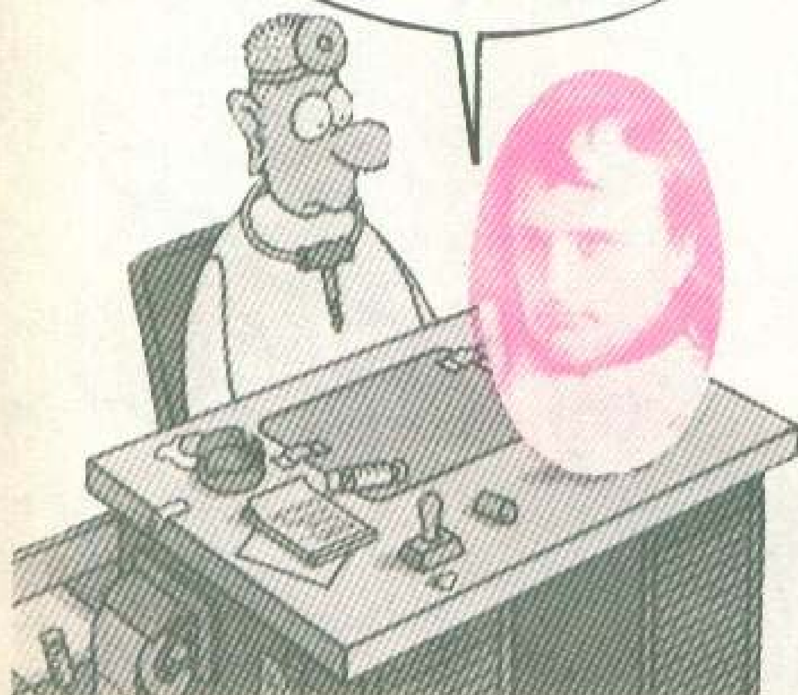
– Nu te speria, nu-i sirena pompierilor: e taică-meu, care cîntă sub duș!

– Nu ești dumneata acela care urla în gura mare că se scufundă vaporul?

– Insistați degeaba, locatarii nu sînt acasă!

NAPOLEON LA DOCTOR

Sănătatea lui Napoleon a fost șubredă încă din copilărie. La 10 ani a suferit de icter și paloarea bolii (cînd mai slabă, cînd mai intensă) nu l-a părăsit niciodată. Portretele din tinerețe ni-l prezintă ca pe un bărbat slab, cu un ten ceros-pămîntiu, tipul colericului, iar numeroase alte mărturii aduc dovada indubitabilă că Napoleon a fost toată viața un veritabil „tratat" de patologie. În 1789, la Auxonne, se îmbolnăvește de malarie, suferință care se intersectează faimoaselor „răceli" rezistente la orice terapie și care aveau să-i prevestească viitoarea tuberculoză pulmonară. Mai sînt de notat vărsăturile de sînge (hemoptiziile) pe care le are în Italia și la Bruxelles, în 1803, ca și alte maladii.

Bolile lui Napoleon sînt ușor de descoperit din numeroasele izvoare de informații existente. A suferit de o eczemă ce l-a chinuit mult timp, necontagioasă, rezistentă la tratamente și asociată cu constituția sa artritică. O altă suferință viza sfera urinară. Avea dificultăți și dureri în micțiune, disuria lui era cunoscută și autopsia de la Sf. Elena a lămurit că era vorba de o litiază vezicală. Crizele vezicale le avea des, însoțite uneori de febră și cistită (după cum dovedesc, între altele, și memoriile contelui de Ségur și buletinele doctorului Nestivier). Într-o scrisoare adresată fratelui său Jerome, după campania din Italia, împăratul îi mărturisește că a suferit de crize hemoroidale. Aceeași afecțiune răbufnește la Waterloo, împiedicîndu-l să-și inspecteze trupele pe poziții. Astfel, această criză hemoroidală, sînt de părere unii istorici, ar fi fost una dintre cauzele înfrîngerii și ar fi îndreptățit furia mareșalului Ney, care, retrăgîndu-se, ar fi intrat într-o cîrciumă, fulgerînd contra „blestemaților de hemoroizi ai împăratului". Însă diagnosticul retrospectiv mai important sînt durerile abdominale pe care le-a îndurat mereu, încă din 1806, și care apăreau în special după mese. Ele sînt semnalate la Varșovia, la Bayonne și în multe alte ocazii. Credinciosul său Coulaincourt relatează că, în cursul marii bătălii a Națiunilor de la Leipzig, Napoleon ar fi simțit dureri violente abdominale și că l-a oprit pe chirurgul Yvan să difuzeze știrea. Într-o scrisoare a mareșalului Bertrand către secretarul împăratului, Ménéval, se spune că, în ziua îmbarcării pentru Elba, la Frejus, Bonaparte a avut vărsături. Se mai știe că Napoleon, cuprins de dureri, se încovoia, presînd abdomenul de masa de lucru, într-o atitudine de crampe dureroase care nu erau de lungă durată și care se remarcau și prin crisparea feței. Aceste crize relativ dese, notează chirurgul Yvan în memoriile sale, se localizau între stomac și vezică. Simptomele descrise indicau un ulcer piloric. Napoleon a murit de un cancer de stomac ulcerat; probabil că vechiul ulcer a suferit o transformare canceroasă, cum se întîmplă deseori.

După moartea lui Napoleon, leziunile sale organice, constatate în urma autopsiei făcute pe insula Sf. Elena, au alimentat multă vreme o polemică între medicii francezi și cei englezi. În această dispută, medicii francezi susțineau că boala de stomac a împăratului ar fi fost o consecință a bolii sale de ficat, contractată la Sf. Elena, unde bîntuia atunci o dizenterie amebică; alți medici francezi susțineau că leziunile tuberculoase pulmonare dovedeau că un proces tuberculos din tinerețe reizbucnise clinic în climatul nesănătos al insulei de exil. La toate aceste afirmații, medicii englezi răspundeau că toate alterațiile anatomice constatate erau de însemnătate secundară în fața unui fapt principal: ulcerul canceros al stomacului. Pentru englezi, climatul dur și umed al insulei Sf. Elena nu a fost fatal împăratului.

Bonaparte nu constituie deloc un caz particular. Omul a fost mereu mai puternic ca boala, ori de cîte ori viața sa a stat sub osînda actelor de voință și a pasiunilor mistuitoare.

A. RĂDUCANU

SĂRACII ȚĂRILOR BOGATE

Sărăcia care stăpînește în „lumea a treia", în Africa mai cu seamă (unde, potrivit statisticilor, se află 30 din cele 39 de țări sărace ale planetei), e de mult un fapt de tristă notorietate, degradant pentru veacul nostru, punînd sub o grea acuzație colonialismul și neocolonialismul, a căror neagră pecete, în pofida eforturilor popoarelor din această zonă, în unele locuri încă mai dăinuie iar în altele își prelungește umbra funestelor consecințe.

Sărăcia nu-i însă doar caracteristica tragică a acestei lumi. Tot mai des se vorbește, de la un timp, despre o a „patra lume", cea a săracilor din țările zise „bogate", victime ale cruntei inechități economico-sociale care macină Occidentul și pe care strălucitoarea fațadă a „prosperității apusene" se vădește incapabilă de a-l ascunde. Se înmulțesc, și aici, documentele revelatoare, adesea zguduitoare prin dramele socio-umane pe care le scot la iveală. Un astfel de document, unul dintre multele, l-a constituit, recent, o declarație făcută de Giovanni Sarpellon, președintele Comisiei pentru problema sărăciei din cadrul Consiliului de miniștri al Italiei. Comentînd, în martie 1988, „dezvoltarea în continuare a Comunității vest-europene", marcată prin înglobarea în C.E.E. a Greciei, Spaniei și Portugaliei, ministrul italian arăta că, prin respectiva „dezvoltare", „numărul celor care trăiesc sub limita admisă a sărăciei s-a ridicat la 45 de milioane". „În 1992 — sublinia în continuare Giovanni Sarpellon — situația se va înrăutăți", cauza primordială fiind, după opinia sa, șomajul, care, în țările comunității, îi afectează cu deosebire pe tineri. În aceste țări, conform declarației lui Sarpellon, „rata șomajului la tinerii sub 25 de ani este de două ori mai mare decît la cei mai în vîrstă", cu consecințe sociale care, adaugă el, „se vor menține de-a lungul multor generații". Sărăcia, precizează ministrul italian, „se întîlnește mai ales în țări cu caracter predominant agrar, cum sînt Portugalia și Grecia", ocolite de drumurile dezvoltării moderne, industriale sau superindustriale.

Iată însă că și în țări „superindustrializate", prin definiție „prospere" (firește, după definiția dată de partizanii capitalismului), sumbra plagă a sărăciei, departe de a fi eradicată, rămîne vie, adesea proliferează. Țări „bogate" precum R.F.G., Marea Britanie, Franța, Italia etc., ca să ne limităm doar la cele din vechiul continent, se confruntă acut cu problemele sărăciei, ale șomajului, ale lipsei de locuințe pentru cei mulți, ale foametei, probleme care, la ceasul de față, nasc, nu o dată, convulsii economico-sociale, unele de amploare, vădind incapacitatea sistemului politic de a le face față.

E cunoscută, astfel, situația grea a mulțimilor de șomeri din bazinul Ruhr (R.F.G.), despre care presa internațională ne aduce, mereu, noi și terifiante vești. După revista „L'Observateur de l'O.E.C.D.", șo-

Săraci ai Londrei, locuind în plină stradă (dedesubt)

majul, aceasta „cauză primordială" a sărăciei, rămîne „o problemă deosebită" a economiei vest-germane, cu grave implicaţii in plan social. Rata şomajului in R.F.G., „in creştere constantă de la inceputul anilor '70 — scrie revista — s-a agravat şi mai mult, atingind 9,5 la sută la jumătatea anului 1985. În pofida unei reduceri uşoare in 1986, această rată s-a stabilizat la 8,75 la sută in primul trimestru al anului 1987". Cauza, e de părere revista, constă in „insuficienţa creării de locuri de muncă, angajările diminuindu-se foarte mult incepind de la jumătatea anilor '70". Consecinţa: „intre 1973 şi 1985, populaţia in căutare de lucru a crescut cu peste 2 milioane de persoane", cifră pe care minerii şomeri din Ruhr, ca şi şomerii din alte industrii (cei din sectorul de prelucrare, de pildă), au sporit-o in mod simţitor in anii din urmă.

Mărturii de aceeaşi factură ne parvin, cum arătam mai sus, şi din alte ţări zise „bogate", ele constituindu-se, prin ani, intr-o veritabilă şi exactă oglindă a sistemelor social-economice din aceste ţări şi a evoluţiei lor in timp. „Sărăcia in Regatul Unit", de Peter Townsend, carte de 1200 de pagini, apărută la inceputul anilor '80, e semnificativă in acest sens, atît prin perioada istorică investigată, relativ lungă (un sfert de secol), cit şi prin prognozele sale de viitor. La data efectuării studiului (1968—1969), sărăcia afecta, arăta Townsend, intre 5 şi 14 milioane de oameni din Marea Britanie. Aproximativ 20 la sută din populaţia virstnică a ţării trăia, ni se spune, in sărăcie, alte 40 de procente situindu-se la limita ei. Intemeindu-se, in „măsurarea" pauperităţii, pe criteriile fixate de stat sub forma aşa-zisei „scări a beneficiului suplimentar", autorul stabileşte că, in perioada citată, circa 9 la sută din familii se aflau sub „limita admisă" (sau „tolerată") a sărăciei, deci o populaţie de 5 milioane de oameni. Extinzind calculul şi asupra celor 40 la sută de familii situate „in pragul sărăciei", cifra se ridică la 12,5 milioane de oameni. Un alt criteriu, definit in termenii „deposedării relative" sau ai „incapacităţii de a participa la stilul de viaţă al comunităţii" (criteriu introdus de Townsend, excentric celor oficiale), face ca cifra „săracilor" să ajungă la 14 milioane. Situaţia, după studiul lui Townsend, a cunoscut, in timp, unele ameliorări parţiale, dar probleme grave (ca şomajul, de pildă, care, conform statisticilor publicate de ziarul „The Guardian", s-a triplat in cei 12—13 ani ulteriori studiului), sau lipsa de adăposturi, au continuat şi continuă să persiste. Referitor la acest ultim aspect se pot cita, intre multe altele, dezvăluirile făcute, nu de mult, de revista britanică „The Economist", potrivit căreia, cităm, „in centrul Londrei şi in imediata apropiere circa 8500 de familii trăiesc, in prezent, ingrămădite in cite o singură cameră...Dar aceste familii sint totuşi mai norocoase decit tinerii sub 20 de ani care dorm pe lăzi instalate direct pe trotuar. Astfel, la Londra sint circa 50 000 de tineri care n-au locuinţă". Şi mai departe: „Oamenii se pomenesc fără adăpost din diverse motive. Circa 30 la sută dintre ei şi-au pierdut casele din cauza unui motiv economic. Cam jumătate dintre aceştia au rămas in urmă cu plata chiriilor sau a ipotecilor, adesea din cauză că şi-au pierdut slujbele... 40 la sută din tineri sint daţi afară din casă de părinţi, rude sau prieteni, care nu mai vor să-i găzduiască. Printre aceştia sint tineri care nu şi-au găsit incă un rost in viaţă sau cupluri căsătorite care nu au casă pentru că nu-şi pot permite să cumpere aşa ceva"... Şi revista conchide: „În 1978, consiliile locale au recunoscut existenţa a aproximativ 60 000 de familii lipsite de adăpost. În 1987, această cifră era de două ori mai mare"!

O situaţie deosebit de grea cunosc, in Anglia ca şi in intreaga lume occidentală, imigranţii, care, afectaţi cel mai adinc de şomaj şi, de regulă, mai prost plătiţi (cind au de lucru) decit alţi muncitori, dau cel mai mare număr de săraci. Un expert al domeniului, dr. Shaun Nicholas, de la Runnymean Trust din Marea Britanie, a arătat (citâm după ziarul „The Guardian") că, in această ţară, „tinerii imigranţi au de trei ori mai multe şanse decit alţi oameni de a nu găsi de lucru după ce termină →

→
școala". In Belgia, după dezvăluirile făcute de deputatul socialist Michael Balieus, 29 la sută dintre locuitori, cei mai săraci dintre săracii țării, „nici nu apar în statistici; ei nu beneficiază de avantaje fiscale, nu folosesc serviciile sociale prea mult, nu-și cunosc drepturile, iar statul nici măcar nu știe de ei". Foarte mulți dintre aceștia sint, ni se spune, imigranți. Cit privește situația „bogaților" și a „săracilor" din Franța, un raport al O.E.C.D. destăinuia următoarele cifre revelatoare: „numai 10 la sută din francezii din păturile superioare își insușesc mai mult de 30,4 la sută din întregul venit net, în timp ce un procent de 10 la sută din păturile de jos își insușesc doar 1,4 la sută, adică de 21,7 ori mai puțin". Nu sint cruțate de asemenea grave acreditat de publicațiile occidentale, „hrana necorespunzătoare ducerii unei vieți sănătoase" (care, conform statisticilor, afectează azi o cincime din omenire), sint fenomene care, și nu de ieri, minează adinc fațada „prosperității" occidentale. La sfirșitul acestui secol, după rapoartele Băncii mondiale, vor mai fi încă în lume 600 de milioane de „săraci absoluți" (cifră care, după alți specialiști, va fi mult mai mare, variind între 1300 și 1700 milioane), nu chiar puțini dintre ei provenind din „lumea a patra".

Se vădește în toate aceste elemente, după cum spuneam și mai sus, acel viciu constitutiv al lumii capitaliste, apărătoarea „bogaților" în defavoarea „săracilor", ale căror drepturi elementare sint încălcate. Situația capătă un plus sensibil de gravitate prin bezmețările europene, la care ne-am referit în aceste rinduri, ci din S.U.A. Numai la New York, după statistici recente, circa 8 000 de copii de virstă școlară sint lipsiți de adăpost. Dacă o astfel de stare de lucruri va continua să persiste, scrie ziarul „Philadelphia Inquirer", se va ajunge ca, în S.U.A., numărul copiilor fără adăpost să-l depășească pe cel al adulților aflați în aceeași situație. Să mai amintim și tristul detaliu că, potrivit unor documente în circulație, 50 la sută dintre „cei mai săraci dintre săraci", locatarii azilurilor americane, sint copii.

Noi, românii, ca toți oamenii de bună credință de pe meridianele lumii, condamnăm asemenea realități cu hotărirea pe care ele o merită, subliniind cerința imperioasă de a se lichida subdezvoltarea — fenomen pe care, pe

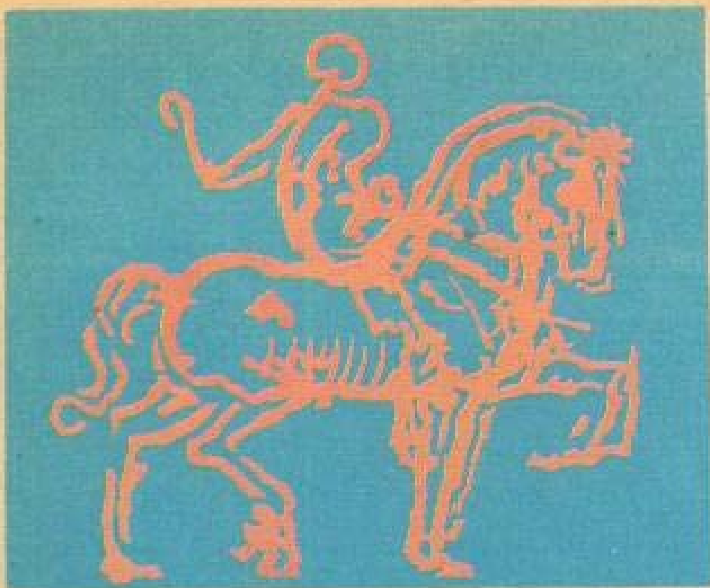
Manifestație pariziană împotriva șomajului

probleme nici țările nordice, ca Danemarca, de pildă, care, potrivit publicației „Boersen", aparținind sferelor economice, se confruntă acut cu șomajul, ca și cu alte fenomene ce conduc la pauperizarea maselor populare, ceea ce obligă publicația să conchidă: „În istoria postbelică a Danemarcei nu a existat, probabil, o perioadă atit de complicată ca în prezent". Spațiul tipografic de care dispunem nu ne îngăduie și alte exemple, care, toate, converg spre încercuirea sărăciei, ca „pată neagră", deloc ignorabilă, nu numai de pe harta a ceea ce ne-am obișnuit să numim „lumea a treia", ci, după cum am văzut, chiar de pe harta țărilor occidentale zise „bogate". Șomajul, retribuțiile neindestulătoare, lipsa de adăposturi, foametea sau, cu un eufemism tică cursă a înarmărilor, care înghite gigantice fonduri, răpindu-le dezvoltării, vieții de zi cu zi a celor mulți. Extrem de îngrijorătoare apare, pe acest sumbru fundal, viața copiilor, viitorul umanității. Într-un document publicat de Fondul națiunilor unite pentru copii (UNICEF) se dezvăluie, printre altele, că 14 milioane de copii sub 5 ani mor astăzi, anual, în lume, această mortalitate inscriindu-se pe fondul malnutriției, al agravării mizeriei, în general. (Să mai notăm, tot aici, doar cu titlu de exemplu, că o rachetă intercontinentală — o singură rachetă de acest fel! — echivalează cu valoarea hranei pentru 50 de milioane de copii subalimentați). Cîți din acești copii nefericiți trăiesc în „lumea a patra"? Să dăm un singur exemplu, de data asta nu din bună dreptate, președintele Nicolae Ceaușescu îl numește o „bombă socială" —, de a se asigura, cu forțele unite ale popoarelor, bunăstarea reală a tuturor statelor și, în cadrul ei, a tuturor oamenilor.

Este aceasta — subliniază președintele României socialiste — o necesitate obiectivă a vremii noastre, care-și așteaptă, firesc, împlinirea istorică.

ION BODUNESCU

O poveste eternă

CALUL

Mi s-a sugerat să mai scriu despre cal, fiindcă el, calul – uitat și „exmatriculat" de unii care nu-l mai vedeau util –, și-a recăpătat, iată, de la o vreme, locul în dragostea noastră.

Tractorul nu l-a scos la pensie. Nu numai pe meleagurile noastre, ci și pe altele, motorizate și ultramecanizate, el se vădește, mai departe, indispensabil. Pe zloată, pe noroi, pe vînt sau pe viscol, prin locurile pe unde șenilele mașinilor nu răzbesc, calul trage, muncește, ostenește, asudă, ajută la umplerea hambarelor și silozurilor, ne scoate, cu opinteala lui, la liman.

Într-o veche poveste arabă se spune: „Cine iubește calul se iubește pe sine". Nu numai la arabi, mari iubitori de cai, dar pretutindeni pe lume nobilul animal e, de veacuri, în prețul înalt al inimii omului. Și la noi, la români, la fel. Artiștii l-au așezat pe socluri, imortalizîndu-l în piatră sau bronz, fie singur, fie încălecat de eroi sau de voievozi. Este glorificarea unui animal care, dintotdeauna, a fost alături de om, ajutîndu-l în războaie, la muncile cîmpului, la tot felul de îndeletniciri dintre cele mai grele, trudind pentru el, adesea jertfindu-se pentru el. Cum ar fi arătat civilizația omului fără ceea ce s-a numit, de către istorici, „civilizația calului"?

Călare, omul se simte mai puternic, mai îndrăzneț. Cu telegarii pe care îi înhamă la brișcă, la trăsură sau la căruță, s-a mîndrit de cînd se știe. Iar la întrecerile sportive, cine a fost, după om, suprema vedetă?

Se supune cu dăruire voinței omului. Și nu cere, în schimb, mai nimic, doar cîteva grăunțe, o mînă de fîn sau de paie și un culcuș moale și curat. O bucățică de zahăr, un morcov sau puțină pîine îl fac fericit. Țesălat cu grijă, mîngîiat și alintat cu vorbe blînde, își răsplătește stăpînul cu un devotament fără margini. Dacă îi este foame, tace, nu cere. Doar cînd îi este sete scormonește pămîntul cu lovituri de picior. N-are grai, dar, dacă i te uiți în ochi, îi citești acolo totul, tristețea sau bucuria, neliniștea sau siguranța.

Poate că rîndurile de față vi se par ale unui sentimental. Dar vă rog să mă înțelegeți că, după o viață trăită printre cai și pe spinarea lor, nu pot fi altfel...

FELIX ȚOPESCU
maestru emerit al sportului

GAUCHO

CAVALERUL PAMPEI

O imensă întindere geografică în sudul continentului latino-american, pornind de la tropice și ajungînd pînă la Capul Horn, desfășurîndu-se în adîncime de la Atlantic pînă la Anzii Cordilieri. Un șes monoton de nisip, argilă și mîl, cadrilat de iarbă. Se spune că pe cuprinsul său nu se întîlnește nici o piatră, fie ea cît de mică. O uniformitate *fără reper*, în care un arbore pipernicit pare o sărbătoare. Un peisaj dezolant, lipsit de orizont, straniu. Verile sînt toride, cu excepția zonei de coastă, mai bogată în precipitații. Dar deseori, cînd vînturile reci din sud întîlnesc curenții tropicali, se stîrnesc furtuni violente, însoțite de veritabile ploi de insecte, șoareci și pești morți, smulși de vîrtejuri. Acest teritoriu fantastic și ostil, întins pe mii de kilometri pătrați, este *pampa*. Dar pampa reprezintă însăși Argentina, țară a marilor contraste, pendulînd între un megalopolis și o cîmpie nemărginită și goală. Aceasta din urmă a creat un tip uman aparte, cu un mod de viață și o morală particulare. Este *gaucho*, cavaler al marilor spații.

Cei de ieri

Țărmul argentinian a fost atins încă din 1516 de expediția lui Diaz de Solis, care căuta o ieșire la Pacific. El a intrat în giganticul estuar pe care l-a botezat Rio de la Plata, sperînd să găsească argintul visat de Columb. În locul fabuloaselor comori, membrii expediției și-au găsit aici moartea, fiind măcelăriți de băștinași. Aceeași soartă a avut garnizoana unui fort ridicat de navigatorul Sebastian Cabot, zece ani mai tîrziu. De-abia în 1536, Pedro de Mendoza, fiind și el în căutarea faimosului El Dorado, a debarcat 1 600 de oameni, fondînd un mic port pe care l-a numit, în onoarea ocrotitoarei navigatorilor, Santa Maria del Buen Aire. După numai un an, Mendoza a pornit spre interiorul continentului, ridicînd orașul Asuncion, din actualul Paraguay, situat la 2 000 km distanță. Lungul drum a făcut multe victime în rîndul spaniolilor, iar garnizoana lăsată în portul de debarcare, încercuită de indieni, a murit de foame. În 1580, Juan de Goray a reîntemeiat așezarea Buenos Aires, dar provincia aferentă depindea administrativ de viceregatul Perului, a cărui reședință, Lima, se afla la peste 5 500 km. Aproape un secol și jumătate, nici un vas european nu a avut voie să ancoreze în rada portului Buenos Aires. Legătura cu Spania se făcea prin Porto Bello din Panama, de unde mărfurile erau transportate pe uscat prin istm, apoi reîmbarcate pînă la Calao, de unde străbăteau continentul pînă la Buenos Aires. Izo-

larea impusă Argentinei a creat o serie de fenomene specifice.
În timpul expediției sale, Mendoza a hotărît să se debaraseze de 76 de cai, care au fost abandonați în pampa. Acest gest a prefigurat vocația unei națiuni. Caii s-au adaptat ideal condițiilor din pampa, înmulțindu-se într-un ritm uluitor. Juan de Goray a rămas impresionat de numărul lor, înțelegînd că aici, în pampa, e sursa adevăratei bogății a țării. El a pus în libertate 500 de bovine. Solul, climatul, iarba, numărul redus al dușmanilor naturali au dus la o reproducere spectaculoasă a ierbivorelor, nemaivăzută de europeni.
Pe la 1600, guvernatorul Valdez remarca: „Se află aici atîția cai, încît de departe seamănă cu o pădure". Prin secolul al XVII-lea, oricine își putea însuși, din pampa, oricîți cai dorea, o autorizație fiind necesară de la 10 000 de exemplare în sus. Valoarea lor comercială era nulă. Ei ar fi trebuit capturați, dresați, apoi transportați. Cine s-o facă?
Vacile, la fel de multe, aveau un statut ușor diferit. Oricine putea ucide o vită pentru hrană (căci carnea, neputînd fi conservată, nu însemna nimic), dar cu obligația de a lăsa pielea pe loc, aceasta constituind, multă vreme, principalul articol de export al țării. Totuși, chiar obținerea pieilor însemna o ocupație, și nu una simplă. Pe la 1750, franciscanul Pedro Parras observa cu stupoare cum, în cîteva zile, au fost masacrate mai multe mii de vite. La operație n-au participat nici zece oameni. În timp ce unii hăituiau cireada, vreo doi-trei, înarmați cu corzi lungi, la capătul cărora se afla o lamă ascuțită, galopau în spatele animalelor și, dintr-o singură și precisă lovitură, le tăiau picioarele din spate. În urma lor veneau alții, care le jupuiau cu o mare dexteritate. Firește, o astfel de „meserie" cerea un cunoscător, un profesionist. Acesta a fost faimosul *gaucho*. Apariția sa coincide cu individualizarea teritoriului care va fi cunoscut sub numele de Argentina.

Libertate, dragostea mea

Originea termenului *gaucho* este controversată. După unii, el ar deriva din latinescul „gaudeo", intens folosit în Uruguay; după alții, ar proveni din dialectul araucan, în care „gachu" înseamnă camarad. Se poate să fie un compus argotic. În orice caz, *gaucho* nu reprezintă o rasă sau o clasă, ci o categorie din care pot face parte tot atît de bine un alb, un creol, un metis, un indian, un imigrant sau un negru. Nu etnicul îi definește pe *gauchos* ci spiritul lor solitar, individualist și aventurier. De prin secolul al XVII-lea, mulți tineri spanioli au părăsit centrele urbane, angajîndu-se într-o viață liberă, petrecută în pampa. Interesant este faptul că n-a existat o mișcare ideologică sau religioasă, vreun predicator care să fi propagat „reîntoarcerea la natură". Pur

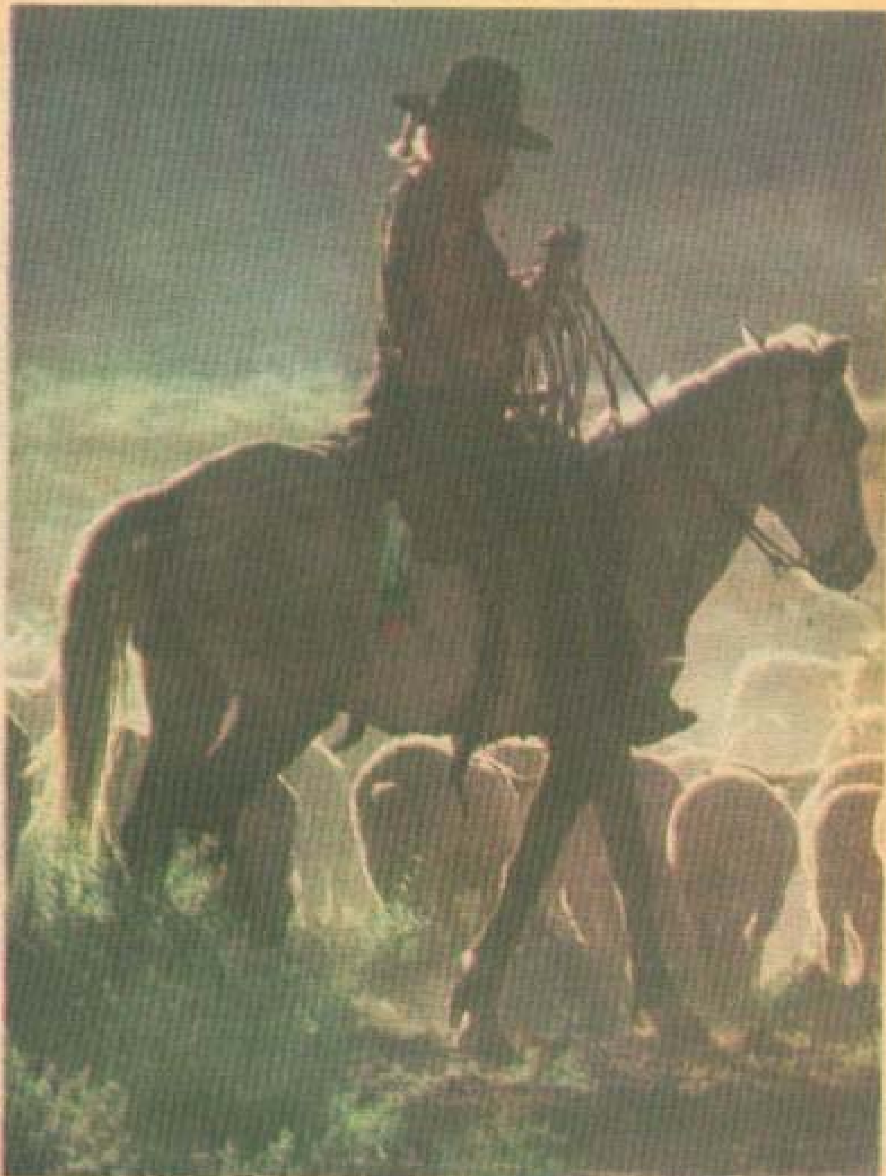

și simplu, acei tineri au vrut să fie proprii lor stăpîni. Iar existența în pampa nu era o problemă. Hrana? Era suficient să învîrtești lasoul pentru a prinde o vită. Distanțele? Ce mai contează, cînd cai de schimb găsești la tot pasul? Familia? Suprema iubire a unui *gaucho* e libertatea. Proprietatea sa, întreaga pampă. Singurul prieten, calul. Singurătatea, spune el, îți dă o forță misterioasă, o mare încredere în tine însuți, te face să te crezi stăpînul universului. Asta, la modul ideal, căci realitatea era dintre cele mai dure.
Un *gaucho* dormea, chiar în nopțile cele mai friguroase, pe pămîntul gol, folosind șaua drept pernă. Hrana îi era, în exclusivitate, carnea de vită. Digestia și-o favoriza cu ceai de mate și ienupăr. Lipsa de combustibil nu permitea prepararea cărnii, dar, presată între spinarea calului și șa, era comestibilă. O garnitură de păsat însemna un festin. Ca tacîm, *gaucho* nu folosea decît cuțitul, considerînd furculița drept „ceva inutil, care te îndeamnă să recurgi la o farfurie, apoi la o masă și la un scaun, apoi la o încăpere confortabilă, și astfel ajungi robul moliciunii". În cel mai bun caz, locuința sa era o colibă de ramuri, cu ușa din piele de vacă. Îmbrăcămintea era, și ea, foarte simplă. În 1789, călătorul José Espinosa o descrie astfel: „Cizmele din piele de mînz, fiecare cîntărind cîteva livre (se înțelege că nu de piele tăbăcită, ci jupuită caldă, rulată direct pe picior), numite *nazarenas*, *calesons* cu franjuri (apărători de piele), haină de catifea roșie sau albastră, despicată la mijloc, și o centură pentru a agăța cuțitul, o cămașă, o vestă, o păla- →

rie rotundă cu borurile strimte şi panglică, un fular de mătase colorat, un poncho obişnuit — formau atributele eleganţei unui *gaucho*". Adesea, scările şeii erau simple ciolane de vacă, de pe care omul rosese carnea. Această existenţă nomadă comporta pericole şi inconveniente majore: setea, frigul, foamea, reacţiile indienilor pechuelches, araucani sau guarani, care emiteau fireşti pretenţii asupra pampei.

Singura distracţie a unui *gaucho* o reprezintă, în epocă, vizita la o *pulperia*, un han situat la o margine de drum. Aici, *gaucho* întîlneşte compania altor camarazi, cu care se antrenează la jocuri de cărţi, la lupte de cocoşi sau la diferite întreceri.

De pe la mijlocul secolului al XVII-lea începe însă o lungă prigoană a autorităţilor împotriva acestor cavaleri ai pampei, decretaţi drept vagabonzi, hoţi de vite şi contrabandişti. Perspectiva unei pedepse ispăşite într-un fort militar, sub rigorile disciplinei cazone, e tot ce poate fi mai rău pentru un *gaucho*. De aceea, la apropierea unui om al legii, el se face nevăzut, pierzîndu-se în pampa. Marea lui dragoste, zeul lui rămîn libertatea. Aşa cum se spune în poemul „Martin Fierro" al marelui poet argentinian José Hernandez: „Mîndria mea este de a rămîne liber/ Ca o pasăre printre înălţimi".

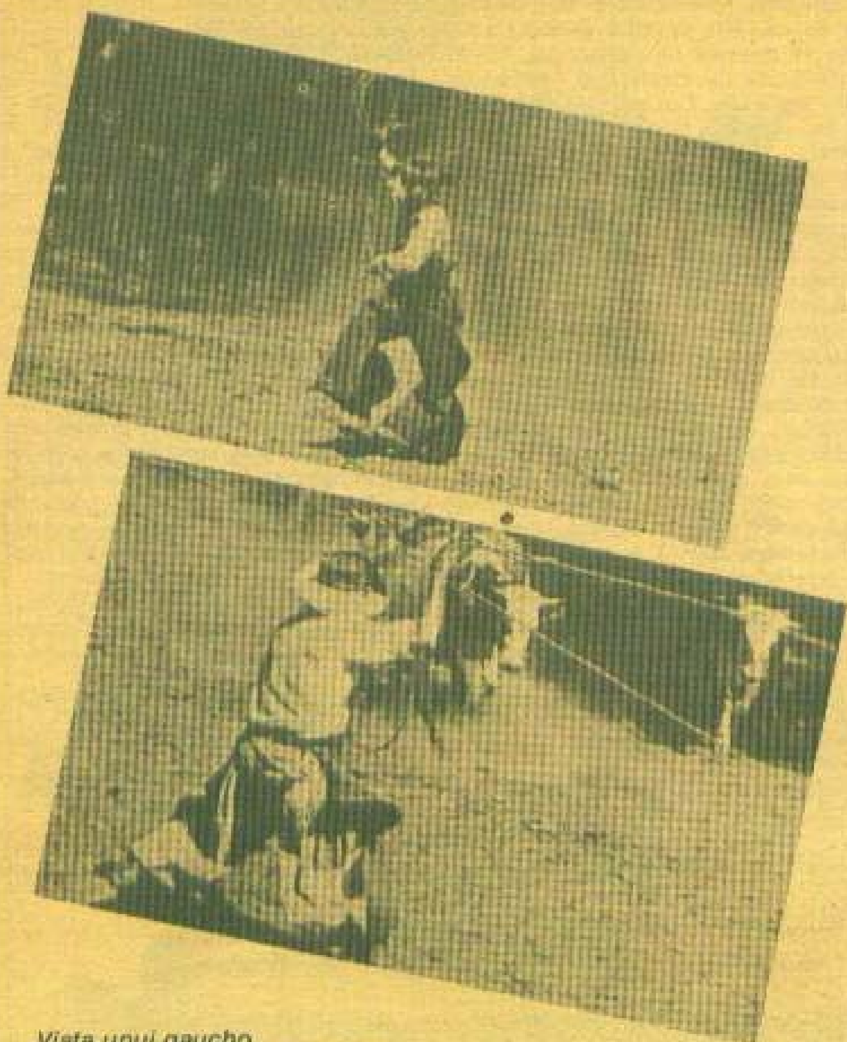
Armata în ponchos şi-a făcut datoria

Era clar că pampa, cu marile sale bogăţii, va atrage, la un moment dat, atenţia întreprinzătorilor. Aceştia sînt fie spanioli, fie creoli (spanioli născuţi în America), fie străini ce deţin un oarecare capital. Cu toţii îşi adjudecă imense suprafeţe de teren. La sfîrşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea se formează gigantice proprietăţi numite *estancia*. Sediul lor este un conac peste care domneşte un *estanciero*. În juru-i, mai mulţi angajaţi supraveghează turmele, taie animalele, tăbăcesc pieile.

Proprietăţile se înmulţesc, pampa se fragmentează şi se îngustează, stăpînii de *estancia* se îmbogăţesc. *Gauchos* rămîn săraci. De altfel, nici nu prea au simţul proprietăţii. Singura lor avere sînt cîţiva cai pe jumătate sălbatici. Dar ceea ce ştiu să facă ei e de o nepreţuită valoare. Pentru că numai un *gaucho* este capabil de un *rodeo*. *Rodeo* este operaţia de triere a vitelor; mai tîrziu, ea va include şi marcarea acestora. Este o treabă dificilă, care cere îndemînare, experienţă şi curaj. Angajaţii permanenţi ai latifundiilor nu prea se îndeamnă să o facă şi, atunci, proprietarii apelează la *gauchos*. Pentru că, oricît ar fi ei de „liberi" şi de mîndri, tot au nevoie de bani. După ce treaba este dusă la bun sfîrşit, *gauchos* dispar iar în pampa.

Un *rodeo* se desfăşoară cam astfel. Dimineaţa, mai mulţi *gauchos* se adună în apropierea turmei, fiecare cu caii săi. Le trebuie nu cîte unul, ci cîţiva cai, pe care să-i schimbe cînd ostenesc. Începe printr-un galop frenetic în jurul turmei, adunarea acesteia. Este vorba de mai multe mii de animale, răsfirate pe cîteva hectare. Vaci înspăimîntate fug în toate direcţiile, tauri aţîţaţi se pregătesc să atace. O lovitură de corn ar putea ucide calul şi atunci nici călăreţul n-ar mai avea nici o şansă. Tocmai de aceste riscuri este mîndru un *gaucho*. Viaţa lui depinde de abilitatea sa, de chipul în care îşi conduce calul, de inteligenţa şi îndrăzneala sa. Pînă la urmă, turma este adunată în jurul unui mascul-ghid. Cîteva animale rămîn mai în spate. Sînt cele bolnave, debile sau prea bătrîne. Pe acestea, *gauchos* le taie şi le jupoaie. Seara, turma e adusă la *estancia*. De aici va fi îndrumată spre alte păşuni. *Gaucho* şi-a terminat treaba şi îşi bea liniştit ceaiul de maté. După două-trei zile de odihnă, va porni din nou pe cărările pampei.

Cînd o proprietate se specializează în creşterea cailor, tot la *gauchos* se apelează, pentru îmblînzirea lor. Din mulţimea de cai a unei herghelii, numai un *gaucho* ştie să aleagă un animal bun. Îl capturează cu lasoul şi, în cîteva zile, îl transformă în cal de călărie, deci într-un cal cu valoare comercială. În provinciile din nord apare şi aşa-numitul *gaucho-tigru*, specializat în stîrpirea fiarelor care decimează turmele. Nici acest *gaucho*, ca mai toţi camarazii lui, nu foloseşte carabina. Arma sa preferată este un *boleadoras*, o coardă cu trei greutăţi, de obicei pietre, pe care o azvîrle

Viața unui gaucho depinde de abilitatea cu care mînuiește lasoul, de inteligența și îndrăzneala sa

cu îndemînare, prinzînd jaguarul sau puma de labele din spate. După care descalecă și ucide animalul cu nelipsitul său cuțit. Acești cavaleri ai pampei sînt „cavaleri" în adevăratul înțeles al cuvîntului. Niciodată n-ar jefui un călător rătăcit prin pampa. Dimpotrivă, îl vor hrăni și îl vor conduce, după repere numai de ei știute, la drumul cel bun. Că, între timp, îl vor lefteri, poate, la cărți, asta-i altă poveste.

În curînd, evenimentele politice îi vor proiecta pe *gauchos* în avanscena istoriei. Sîntem în anii de după 1800, cînd, în urma unor fierbinți acțiuni pentru eliberarea de sub jugul spaniol, creolii din Rio de la Plata își desemnează, în 1807, propriul lor vicerege, pe Santiago Linieres, iar în 1810 își aleg primul guvern național. Pînă la independență nu mai e decît un pas. Libertadorul ideal e găsit în persoana generalului José de San Martin, care își dă seama că trebuie să se bizuie pe *gauchos*. Niște iubitori ai libertății ca ei nu puteau să nu se atașeze cauzei independenței. Curajul, bărbăția, virtuțile lor ecvestre și războinice îi evidențiază imediat, înclinînd balanța luptelor în favoarea lor. Pînă și un inamic ca generalul spaniol Garcia Gamba îi privea cu admirație: „*Gauchos* erau țărani, foarte buni călăreți, înarmați cu cuțite de măcelari sau cu săbii, cu muschete sau cu puști, pe care le foloseau cu adresă, încărcîndu-le de pe cal, cu o obrăznicie, o ușurință și un curaj așa de mari încît militarii europeni nu-și mai puteau veni în fire". Episodul care le aduce notoritatea este bătălia de la Salta. Acest orășel, asediat de trupele regaliste, era apărat de o unitate *gauchos*, comandată de legendarul Guemes. În ciuda zdrobitoarei lor superiorități numerice, spaniolii sînt puși pe fugă de șarjele cavaleriei *gauchos*. O altă mare încleștare are loc în apropiere de Tucuman, în vara lui 1816. Spaniolii capitulează. Acesta este actul de naștere al Republicii Argentina.

Cînd eroii se transformă în mercenari

Din păcate, viața tinerei republici n-avea să fie prea liniștită. Grave conflicte interioare au opus capitala provinciilor, țara s-a divizat între unitariști și federali. A apărut fenomenul „caudillismului". Nemulțumiți de legile impuse la Buenos Aires, cîte un *estanciero* ridica trupe de *gauchos* și, punîndu-se în fruntea lor, devenea un *caudillo*. Reformele cerute erau, adesea, minore, dar răzvrătirile se țineau lanț, transformîndu-se în sîngeroase războaie civile.

În aceste conflicte, *gauchos* au avut un rol important. Este probabil ca sensibilitatea lor la argumentele politice să fi fost infimă, dacă nu chiar nulă, ceea ce-i interesa erau aventura, războiul și anarhia provocată de el, care favoriza o „libertate" fără limită. *Caudillos* au știut să-i exploateze, gîdilîndu-le orgoliul de luptători și de oameni ai pampei. Fiecare șef avea pe lîngă el un *gaucho bagniano*, un fel de călăuză care, cu o știință infailibilă, citea urmele, apreciind cu exactitate numărul călăreților inamici, înzestrarea și mișcările lor. Cu astfel de oameni, un bogat *estanciero* ca Juan Manuel de Rosas a reușit să-și impună propria dictatură timp de 17 ani.

Înfrîngerea lui Rosas, în 1852, i-a lăsat pe „cavalerii pampei" pe drumuri. Din resturile armatei dictatorului, Juan Facundo Quiroga a alcătuit niște unități cu care a răvășit nordul. Odată înfrînt și acesta, ultimii *gauchos* au fost asmuțiți împotriva indienilor, pe care i-au exterminat sistematic. Se vorbea tot mai des despre „barbaria gauchescă". Din legendari, *gauchos* începuseră să devină odioși. Eroii se transformaseră în mercenari, marii apărători ai libertății se dovedeau — nu toți, dar mulți dintre ei — dușmani ai acesteia. Astfel că, treptat, au fost împinși spre marginea societății, priviți cu dispreț, deseori hăituiți. Din vînători, ajunseseră vînat.

În 1876, vasul francez „Le Frigorifique", prevăzut cu instalații de congelare, a efectuat o cursă transatlantică, transportînd carne de la Rouen la Buenos Aires. O afacere, s-ar zice, de felul celei prin care li s-ar vinde castraveți grădinarilor, dar nu era chiar așa. Căci în capitala Argentinei, destul de izolată de restul țării, vitele din pampa, destinate tăierii, nu puteau ajunge decît pe jos, după drumuri lungi și obositoare, deci într-o stare deplorabilă. Pe deasupra, calitatea cărnii franțuzești o →

întrecea cu mult pe cea a cărnii din pampa. Reușita expediției a dat ideea că traseul s-ar putea efectua și invers, făcînd ca producția de carne a Argentinei să ia drumul Europei. Imediat au apărut și cumpărători interesați. În anul următor, 57 de vase engleze, dotate cu instalații frigorifice, au acostat la Buenos Aires, în vederea achiziționării de carne. Numărul lor a crescut mereu, ajungînd, în 1900, la 278. Monopolizînd comerțul cu carne, englezii au trecut la construcția de căi ferate care să înlesnească transportul produselor din interiorul țării. Totul, în noua întreprindere, era englezesc — capitalurile, tehnicienii, echipamentul, pînă și cărbunele locomotivelor. Sub impulsul britanicilor, rețeaua feroviară a Argentinei, care în 1890 număra 10 000 km, avea să ajungă, în 1912, la peste 36 000 km. Argentina trecea astfel la remorca Angliei, devenind un hinterland agricol și un debușeu al mărfurilor industriale ale acesteia.

Consecințele au fost profunde. S-a trecut la „domesticirea" pampei. Misterul marilor depărtări s-a pierdut, datorită trenului. Uriașa cîmpie s-a „micșorat", proprietățile fiind îngrădite cu sîrmă ghimpată (adusă tot din Anglia) și divizate în parcele, pe care pășunatul se efectua după o strictă rotație. Iarba rară a pampei a fost înlocuită cu alfa-alfa, o plantă nutritivă care se regenerează rapid. Din Europa s-au adus reproducători de elită, grație cărora vitele au început să furnizeze o carne de calitate superioară. Luase sfîrșit ceea ce, cu maliție, reformatorul Sarmiento definise drept „epoca pieii". Începea ascensiunea capitalismului.

În aceste condiții, viața pentru *gauchos* a devenit extrem de dificilă. Pampa nu-i mai încăpea, nimeni nu mai avea nevoie de ei. Tăierea unei vite se pedepsea cu închisoarea. Însăși intrarea pe o proprietate particulară constituie un delict. Nu se mai puteau angaja să lucreze la o *estancia*, fiind împiedicați de sindicatul muncitorilor agricoli. Curînd, au început să fie urmăriți și arestați ca vagabonzi.

Au așteptat zadarnic un *caudillo* care să-i ridice împotriva capitalei (în optica lor, principala „vinovată", principala „dușmancă" a libertății pampei); acesta nu s-a mai ivit. Lumea noii epoci dorea liniștea. Cavalerilor pampei nu le mai rămînea decît să se adapteze sau să dispară. Unii s-au apucat de ocupații stabile, sedentare, alții au intrat în aparatul represiv, dovedindu-se, ca și atunci cînd fuseseră puși să-i extermine pe indieni, niște „duri". „Cînd are de-a face cu greviștii — afirma istoricul R.A. Humphrey — un *gaucho* care a îmbrăcat uniforma de polițist mai întîi trage și pe urmă somează". Declinul lor era evident, figura lor maculată, dar marea lor vitalitate i-a conservat. Au supraviețuit.

CEI DE AZI

Da, *gauchos* există și azi, și încă în număr apreciabil. Firește, sînt evoluați și adaptați sfîrșitului de secol XX. Cei mai mulți s-au afiliat la un sindicat, au un domiciliu stabil și lucrează într-o *estancia*. Dar virtuțile lor ancestrale nu s-au pierdut, dorul de libertate și dragostea de natură nu s-au stins, pentru că nici ocupația lor nu s-a schimbat prea mult.

În calitate de lucrători permanenți ai unei *estancia*, *gauchos* au misiunea de a conduce rotația turmelor, un fel de transhumanță, necesară pentru regenerarea pășunilor. Cum imensitatea proprietăților s-a menținut, treaba nu e deloc ușoară. Zile întregi, oamenii se mișcă prin praful pampei, care pătrunde în nas, în gură, în ochi, dens și necruțător. Se pornește la drum o dată cu zorii și, după o scurtă haltă la prînz, în timpul căreia se prepară un „assado" (tradiționala friptură de vacă) și se bea nelipsitul ceai de mate, călătoria continuă pînă noaptea. Ca și altădată, *gaucho* se înfășoară în poncho, își pune șaua sub cap și doarme sub cerul liber. Dacă survine vreo furtună, încalecă în grabă, pentru a prinde vitele care s-au risipit. Instrumentul de lucru a rămas același vechi lasou, pe care-l mînuiește cu neîntrecută dibăcie. În acest lung periplu al transhumanței, fiecare *gaucho* este însoțit de propria *tropida*, adică de herghelia sa personală. Dificultățile drumului obligă ca, după 10—20 km de mers, caii să fie schimbați. După cîteva săptămîni de muncă epuizantă, *gaucho* revine la *estancia*. Revine, de data asta, cu trenul, ca să-și cruțe caii. Onorariul pe care-l primește îi permite să fie, pentru cîtva timp, independent. Duminica, încalecă pe calul său preferat și caută o *pulperia*. Aici își toacă mica sa avere la cărți, apoi ia chitara și ciupește un cîntec nostalgic.

O altă ocupație este *doma*. În Argentina, pe marile proprietăți, încă mai există așa-numiții *cimarron*, cai în stare sălbatică. Dacă un *gaucho* observă, printre aceștia, un exemplar deosebit, operația prinderii și domesticirii lui se transformă într-o adevărată sărbătoare, în care calitățile cavalerului pampei se afirmă cu maximă strălucire. Lupta cu calul sălbatic e dură, pericolele sînt mari, dar luptătorul le înfruntă deschis. N-are, în buzunar, nici o „asigurare", s-ar simți jignit dacă i-ai oferi-o. Doar meseria — și mîndria sa — este riscul. Argentinienii se dau în vînt după asemenea reprezentații. În plină epocă a electronicii și a supersonicelor, *gauchos* constituie încă o prezență. Cît timp vor mai dăinui? Cine știe, poate tot atît timp cît va mai fi nevoie de țărani.

IULIAN COSTANDACHE

DOMESTICĂ, DAR NU DOMESTICITĂ

Pisica, este de părere un cunoscut etnolog, Marcel Mauss (1873–1950), a fost și a rămas un animal domestic, dar nu domesticit. Spre deosebire de celălalt mare prieten al omului, cîinele, patruped sentimental, docil și de un devotament nemărginit, pisica și-a menținut, se pare, în forme atenuate, toate caracteristicile felinelor: cruzimea, perfidia, solitudinea, egoismul. Îndrăgită pentru serviciile sale, prezentă pe lîngă casa omului de aproximativ 5000 de ani, *Felis domestica* a continuat să rămînă, în fapt, o mică sălbăticiune îmblînzită. Naturaliștii i-au consacrat studii pertinente, iar scriitorii au portretizat-o în notații ocazionale, dar nu lipsite de observații subtile. După Théophile Gautier, „pisica e un animal filozofic, liniștit și plin de tabieturi, amic al ordinii și curățeniei și care nu-și aruncă la întîmplare sentimentele. Ea dorește să-ți fie amică dacă îi ești cu adevărat demn, dar niciodată sclavă. Tandră, dar păstrîndu-și liberul arbitru, ea nu va face nicicînd pentru tine ceea ce nu o îndeamnă firea. Dar, odată dăruită, cîtă încredere și fidelitate afectivă!" Cu un ochi mai critic, Chateaubriand descoperă în pisică „un caracter independent, aproape ingrat, ce o face să nu se atașeze de nimeni, îndemnînd-o să schimbe cu indiferență salonul cu acoperișul casei." Buffon, un naturalist de dată aceasta, dar și un rafinat om de litere, a ținut să-și manifeste disprețul: „Pisica este un slujitor infidel, pe care-l admitem numai din necesitate".

Dracu'-aducător de boale,/ Cald inel, cu blană moale...

...Și cu prefăcut răsuflet,/ Ca păcatele din suflet!"

Multă vreme s-a considerat că pisica și cîinele sînt rezultatul domesticirii unor strămoși sălbatici, indicîndu-se în acest sens pisica sălbatică *(Felis silvestris Schreber)* și, respectiv, lupul. Dar dacă, în privința cîinelui, naturaliștii au convenit, în cele din urmă, că el derivă din șacal (sau prin încrucișarea acestuia cu un canideu dispărut), la pisică originea continuă să rămînă nebuloasă și ipotetică. Exemplarul sălbatic, cel pe care-l adăpostesc încă și pădurile din țara noastră, este de fapt un mic ris, sau mai degrabă un tigru de dimensiuni reduse. Nimeni n-a domesticit vreodată acest animal crud, violent, singuratic, ce nu suportă în nici un fel captivitatea sau prezența altei specii. Este știut că încrucișarea unui exemplar domestic cu unul sălbatic este o întreprindere mult mai dificilă decît operația asemănătoare între cîine și lup. Cînd totuși se izbutește, produsul rezultat este fragil și atinge în puține cazuri vîrsta adultă.

Cercetările n-au dat la iveală pînă acum nici un depozit preistoric care să indice existența pisicii de casă. În schimb, în Egiptul antic prezența îi este atestată nu numai printr-o bogată iconografie, ci și prin sutele de mumii descoperite. Cu un veac în urmă, multe din acestea au fost aduse la Manchester și Liverpool pentru a fi transformate →

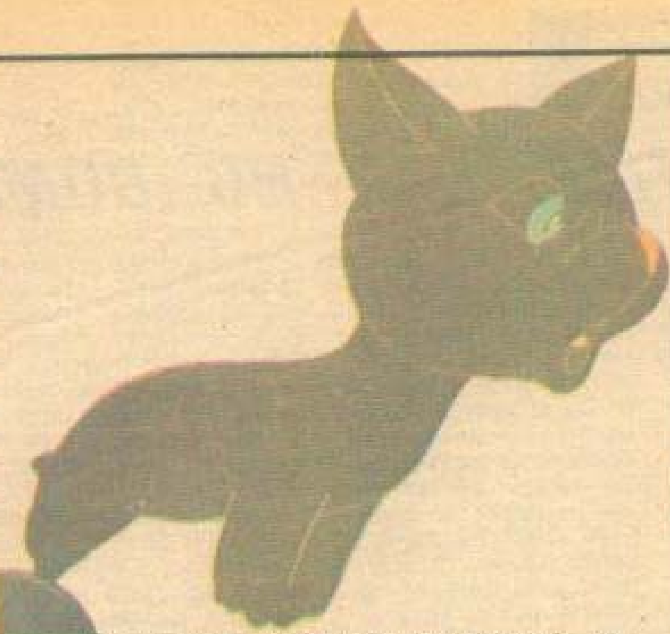

în grăsime, dar, din fericire, cîteva exemplare au nimerit și la British Museum, unde zoologii au putut să le identifice și să le studieze. Ei au ajuns, în cele din urmă, la concluzia că animalul domestic ar deriva din așa-numita pisică înmănușată *(Felis maniculata)*, specie care a supraviețuit pînă astăzi în nordul Africii și care poate fi ușor îmblînzită. Zona mai găzduiește însă și un soi de linx al deșertului *(Felis lybica Forster)*, și acesta dispus să accepte prezența omului. Studierea acestor specii i-a îndemnat pe naturaliști să aprecieze că pisica, cea pe care o cunoaștem astăzi, este, în linie directă, strămoșul rudei sale sălbatice, pisica înmănușată, metisată ulterior cu rîsul deșertului. Conform acestei ipoteze, patria pisicii ar fi, cu alte cuvinte, Egiptul antic unde, de altfel, s-a bucurat de multă cinstire. Din motive încă necunoscute, animalul a fost ales ca totem și asimilat unei divinități, la fel ca șacalul, ibisul, crocodilul, șoimul și hipopotamul. Ea devine simbol al zeului Ra, iar mai apoi, ca întruchipare a feminității, este echivalată zeiței Bastet, sora-soția (sau fiica) zeului Ra. La Bubasis se statornicește chiar un oraș al pisicilor, alături de Heliopolis.

De-a lungul civilizației greco-romane, pisica este mai puțin prezentă. O găsim totuși reprezentată pe vasele grecești și citată în lucrările lui Pliniu cel Tînăr, Seneca, Plutarh. Dar ea lipsește cu desăvîrșire din depozitele de relicve descoperite la Pompei și Herculanum. Reapare în sculpturile galo-romane ca geniu tutelar, în brațele afectuoase ale unui copil, însemn religios prin care i se atribuie pisicii rolul de protecțitoare a omului și dincolo de mormînt.

De-a lungul evului mediu timpuriu, dar și în secolele următoare, bietul animal devine victima unei superstiții teribile. În atmosfera mistică, traversată de spaime și practici barbare, pisica ajunge să fie considerată ca o prezență malefică, emisar al diavolului, capabilă de a anunța sau chiar de a provoca moartea unei ființe apropiate. Ea este urmărită și izgonită cu furie și nu de puține ori supusă unor chinuri fioroase. Devine, deopotrivă, simbol al nebuniei, infidelității femeii, vrăjitoriei, respirația îi este considerată fetidă și aducătoare de moarte, iar blana, veninoasă. Furia dementă dezlănțuită împotriva inofensivei feline răzbate de altfel și din numeroase documente de epocă. Este de ajuns să citām cîteva exemple pentru a înțelege la ce nivel coborîse rațiunea și cît de fertilă devenise fantezia prin mistica groazei. În lucrarea „De nugis curialium", în jurul anului 1180, prelatul englez Walter Map îi înfățișează pe eretici așteptînd în liniște, pe întuneric, brusca sosire a unei pisici monstruoase, pentru a-i săruta labele. Un episcop al Parisului, Guillaume d'Auvergne, între 1231-1236, susține că Lucifer, cu încuviințarea lui Dumnezeu, apare fidelilor săi sub forma unei pisici negre. La 13 iunie 1233, în celebra bulă „Vox in Roma", dată de papa Grigore IX, se evocă în mod direct coborîrea diavolului dintr-o pisică neagră. Iconografia timpului întreține și ea această isterie, așa cum o demonstrează mai multe manuscrise păstrate la Oxford, în unul din acestea înfățișîndu-se o orgie eretică sub o imensă pisică tigrată. Într-un alt manuscris, aparținînd de data aceasta sfîntului Bernardin de Sienne, se pretinde că vrăjitoarele folosesc o alifie preparată din ierburi speciale, care le face să se transforme în pisici. Acestea apar legate de diavol sau de vrăjitorie chiar în unele desene ale lui Goya, Steinlen și Robida.

În această atmosferă de obscurantism, nu e de mirare că sărmanul animal, simbol al răului, întruchipare a diavolului, vrăjitoare metamorfozată, a fost condamnat de multe ori să fie ars pe rug, la fel ca necredincioșii și persoanele bănuite că întrețin legături cu demonii. Asasinarea pisicilor s-a făcut

...„Și ții minte că mi-e dragă,/ Miorlăita, care-și bagă/ Prin cămări, prin așternuturi,/ Ochi pucioasă, de te scuturi"... (Ion Barbu)

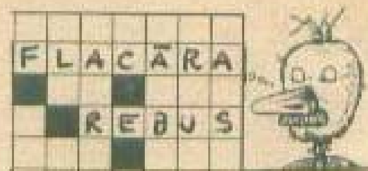
de multe ori cu o cruzime și un sadism greu de imaginat. La Metz, în Franța, a fost inaugurată, începînd cu 1344, chiar o „miercure a pisicilor", în care acestea erau aruncate în flăcări. Intr-un manuscris din acel an ne este relatată o asemenea procesiune, în care 13 animale, închise intr-o cușcă, au fost așezate pe rug. Aceste practici au fost sistate abia în 1777, dar în Lorena se menționează o asemenea ceremonie macabră chiar în 1905! Din alte izvoare se știe că bietele patrupede erau transformate în torțe vii, sau arse în diverse ocazii în cadrul unor ritualuri agrare, destinate fertilizării pămîntului. La Bruxelles, cu prilejul unei festivități, 20 de pisici sînt închise intr-o ladă ce devine astfel un fel de orgă pisicească: fiecare animal, legat de coadă cu o sfoară, este constrîns să urle de durere, concert care, zice-se, s-a bucurat de un mare succes.

Triumful rațiunii a pus capăt și acestor credințe și practici barbare. Hulită, alungată, martirizată vreme de veacuri, pisicuța a redevenit animalul calin, afectuos, îndrăgit pentru calitățile și serviciile sale. Dar cum, vreme de secole, omul nu s-a ocupat de îngrijirea și înnobilarea ei, pisica apare aidoma pe întreaga suprafață a planetei. La 1869, celebrul naturalist Ludwig Brehm nota existența unui număr de 8 rase de pisici (între care și cea românească!), în vreme ce cîinele fusese deja departajat în 195 de rase! Intr-o lucrare recentă, datorată de data aceasta unui autor român, ni se arată că, la ora actuală, în lume există aproximativ 400 de rase de cîini, varietatea în lumea pisicilor continuînd să rămînă extrem de modestă.

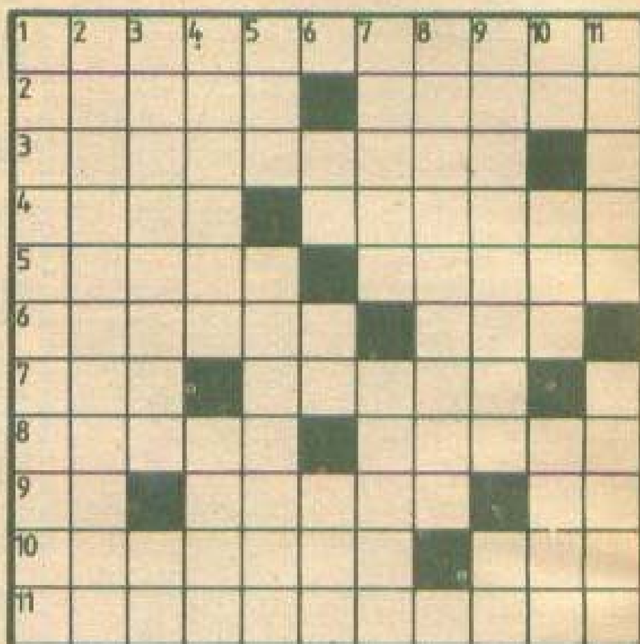
Ținută departe de casa omului, mai puțin iubită decît cîinele, calul și toate celelalte dobitoace domesticite, pisica a rămas, pînă în zilele noastre, o sălbăticiune îmblînzită, ce își păstrează toate caracteristicile unui animal aflat în primul stadiu de domesticire, gata oricînd să-și reia viața liberă, independentă.

LIVIU TIMBUS

CVARTET

ORIZONTAL: 1) Activitate desfășurată cu multă dăruire. 2) Expresie de voie bună – Făcut borș. 3) Îi scîrțîie balamalele (fem.). 4) O înghițitură de pește – Generator de impulsuri. 5) Neserioase în felul lor – A lucra în presă. 6) Apreciată într-o anumită măsură – Aliniată la război. 7) Prezent... la o cursă de 24 de ore – Au însușiri deosebite. 8) Un tip... plafonat – Se pune pe tors. 9) Aflate în eprubetă! – Membru al unei formații de seniori – Ger uscat! 10) Ținut la cursuri – Pod rulant. 11) Înaintare la hochei.

VERTICAL: 1) Semn de ieșire din amorțeală. 2) Așa ceva nu se face. 3) Modul... care te ridică în slăvi – Culme vulcanică! 4) Pregătiri pentru descărcare – Un fel de căldare de apă, obișnuită în zonele muntoase. 5) Depozit de fulgi – Lansare pe calea undelor. 6) Tuns cu numărul unu! – Aici e ceva la mijloc! – Larg la pungă. 7) Circuit de viteză – De-o seamă cu noi (fem.). 8) Tare de cap în ultimă instanță. 9) Rău famat (pl.) – Trunchi de arbust! 10) Articole de garderobă rustică – Poartă mini – Prins într-o cursă... de vînătoare. 11) A juca... în deschidere – Bună de aruncat la gunoi.

Dicționar: AVEN.

EDUARD ANCA, PAUL COJOACĂ, MARIAN GÎZEA, RODIAN ȚENE
Tr. Măgurele